

การประเมินผลโครงการเกษตรผสมผสาน ในสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร ปี 2561

ศูนย์ประเมินผล
สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร
กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
เอกสารประเมินผล เลขที่ 502
มีนาคม 2564

CENTRE FOR PROJECT AND PROGRAMME EVALUATION
OFFICE OF AGRICULTURAL ECONOMICS
MINISTRY OF AGRICULTURE AND COOPERATIVES
EVALUATION PAPERS No. 502
MARCH 2021

การประเมินผลโครงการเกษตรผสมผสาน
ในสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร ปี 2561

โดย

ศูนย์ประเมินผล
สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร
กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

บทสรุปผู้บริหาร

กรมส่งเสริมสหกรณ์ดำเนินงานโครงการเกษตรผสมผสานในสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร ปี 2561 เพื่อสนับสนุนให้สมาชิกสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกรที่กู้ยืมเงินเพื่อขุดหรือจัดหาแหล่งน้ำ ได้ทำการเกษตรผสมผสานตามหลักแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นทางเลือกหนึ่งของเกษตรกรในการดำรงชีพ เพิ่มประสิทธิภาพการผลิตทางการเกษตรให้สมาชิกมีรายได้เพิ่มและเชื่อมโยงธุรกิจในบ้านเกษตรกรให้เข้มแข็งโดยการเพิ่มปริมาณการดำเนินธุรกิจรวมกันซื้อขายและการบริการ การประเมินผลครั้งนี้เป็นการประเมินผลระหว่างโครงการ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยสุ่มตัวอย่างเกษตรกร 403 ราย เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานของสถาบันเกษตรกรตัวอย่าง 22 ราย

ผลการประเมิน พบว่า มีผู้เข้าร่วมโครงการ ประกอบด้วยสมาชิกสถาบันเกษตรกร จำนวน 1,500 ราย สถาบันเกษตรกร 100 แห่ง ครอบคลุมเป้าหมาย ดำเนินการในพื้นที่ 27,486 ไร่ ใช้งบประมาณรวมทั้งสิ้น 14.64 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 98.32 ของงบประมาณที่ได้รับจัดสรร สมาชิกสถาบันเกษตรกรได้รับเงินอุดหนุนปัจจัยการผลิต รายละ 6,660 บาท มีการอบรมทำการเกษตรแบบผสมผสาน หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และศึกษาดูงานในพื้นที่ด้านเศรษฐกิจของครัวเรือน

ด้านผลตอบแทนการทำกิจกรรมการเกษตรในแปลงที่เข้าร่วมโครงการของสมาชิกสถาบันเกษตรกร พบว่า มีผลตอบแทนสุทธิเพิ่มขึ้นจาก 5,167.66 บาทต่อครัวเรือน เป็น 5,540.25 บาทต่อครัวเรือน หรือเพิ่มขึ้น 372.59 บาทต่อครัวเรือน เมื่อเทียบกับก่อนเข้าร่วมโครงการ เนื่องจากการลดลงของต้นทุนการผลิต การลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือนเนื่องจากการบริโภคผลผลิตในครัวเรือนที่เพิ่มขึ้น และการเกื้อกูลของกิจกรรมการทำเกษตรแบบผสมผสานจากการเพาะปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ และประมงที่หลากหลายชนิดในพื้นที่เดียวกัน ซึ่งจะเห็นได้จากสมาชิกสถาบันเกษตรกรมีรายได้จากการจำหน่ายผลผลิต 8,810.37 บาทต่อครัวเรือน เกษตรกรเกิดการพึ่งพาตนเองทำให้สามารถลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน 1,062.91 บาทต่อครัวเรือน และ ลดต้นทุนการผลิต 1,423.21 บาทต่อครัวเรือน โดยการบริโภคผลผลิตและใช้ปัจจัยการผลิตของตนเอง นอกจากนี้ สมาชิกสถาบันเกษตรกรร้อยละ 30.99 มีหนี้สินลดลง และร้อยละ 60.45 มีการออมเพิ่มขึ้น

ด้านความยั่งยืนของโครงการ สมาชิกสถาบันเกษตรกรสามารถขยายผลการทำเกษตรผสมผสานร้อยละ 60.00 โดยมีการพัฒนาแปลงผสมผสานอย่างต่อเนื่องและได้ขยายผลการทำเกษตรผสมผสานสู่เกษตรกรรายอื่นอีกด้วย ในแนวทางนี้เกษตรกรที่ได้รับการขยายผลการทำเกษตรผสมผสานร้อยละ 40 ได้นำไปปฏิบัติด้วยแล้ว อย่างไรก็ตาม เกษตรกรในโครงการมีหนี้สินทั้งในและนอกภาคการเกษตรค่อนข้างสูง จึงมีความจำเป็นต้องมีรายได้จากกิจกรรมการเกษตรอย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะ ภาครัฐควรมีการต่อยอดโครงการหรือขยายเป้าหมายของโครงการในปีต่อ ๆ ไป โดยสำรวจความต้องการในเบื้องต้น ตามศักยภาพของสถาบันเกษตรกรและความพร้อมของสมาชิกสถาบันเกษตรกร สนับสนุนแหล่งน้ำ ระบบน้ำในการเกษตร และเงินทุนอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ควรส่งเสริมให้มีการบูรณาการร่วมกันระหว่างภาคเอกชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาด้านการตลาด เพื่อให้เกิด

(ค)

การเชื่อมโยงการตลาดที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น โดยส่งเสริมการทำธุรกิจและขยายตลาดสินค้า เพื่อปรับตัวให้เข้ากับชีวิตวิถีใหม่ โดยแนะนำช่องทางการตลาดที่ผู้บริโภคสามารถเข้าถึงได้โดยตรง อาทิ ตลาดสินค้าออนไลน์ เป็นต้น รวมทั้งควรส่งเสริมให้ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินธุรกิจและการดำเนินชีวิต ตลอดจนการพัฒนาสถาบันเกษตรกรให้เป็นต้นแบบและจุดเรียนรู้เพื่อขยายผลต่อไป

คำสำคัญ: เกษตรผสมผสาน

Executive Summary

The Integrated Farming Projects in Cooperatives and Farmers Groups in 2018 was a project of the Cooperative Promotion Department which operated for a purpose to encourage cooperative members and farmers who borrowed money to dig/supply water sources for integrated farming by following the principle of Sufficiency Economy Philosophy. The project was one of the farmers' options for living, increasing the efficiency of agricultural production for more income, and strengthening the business in farmer institutes by increasing volumes of buying, selling, and services. This on-going project evaluation aimed to assess project's performances and results. Data were collected from samples of 403 farmers and 22 staff of farmer institutes.

The results of the evaluation showed that the participants in the project consisted of 1,500 farmers' institute members and 100 farmers' institutes as targeted. Operated areas were 27,486 rai and a total budget spending was 14.64 million baht or 98.32% of the allocated budget. Farmers' institute members received 6,660 baht per person for input subsidies together with trainings on integrated farming and sufficiency economy philosophy application as well as a study visit on integrated farming in the economic area of the household.

In terms of returns, participating farmers gained higher net returns from 5,167.66 baht per household (before joining the project) to 5,540.25 baht per household (after joining the project). The increase of net returns accounted for 372.59 baht per household because of reduction of household consumption expenses and production costs as well as supporting activities among various sectors, i.e., crops, livestock and fisheries under the integrated farming. It was shown that farmers earned incomes of 8,810.37 baht per household from their produces. As self-reliance, farmers enabled to reduce their household expenses of 1,062.91 baht per household by consuming their own produces and production costs of 1,423.21 baht per household by using their own input produces. It was also found that 33.99% of farmers had reduced debts and 60.45% of them had increased savings.

In terms of sustainability of the project, 60.00% of participating farmers enabled to extend their integrated farming results by continuously developing their integrated farming plots and extending the results to other farmers. In this way, 40% of farmers, who adopted the extension of integrated farming, had already applied this knowledge in

practices. However, farmers had still faced high debts, so they needed to continuously earn more income from agricultural activities.

Therefore, the suggestions for this evaluation included that public sectors should extend the project in the following years by exploring the initial needs of the farmers' institute and the availability of farmers, supporting water resources, agricultural water systems, and funding continuously. Besides, there should be promoted mutual integration between the private sector and the relevant agencies in the development of marketing to achieve a more concrete market network by promoting businesses and expanding product markets for adapting to new normal ways and introducing new marketing channels to consumers for direct accesses, such as online marketing, as well as promoting the principle of Sufficiency Economy Philosophy in business and lifestyle. Developing farmers' institutes as role models and learning points for further extension of integrated farming should also be included.

Keywords: Integrated farming

(จ)

คำนำ

โครงการเกษตรผสมผสานในสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร ปี 2561 เป็นโครงการที่กำหนดกลุ่มเป้าหมายเกษตรกรสมาชิกซึ่งกระจายอยู่ทุกภูมิภาค ในสถาบันเกษตรกรที่ได้รับอนุมัติเงินกู้จากกองทุนสงเคราะห์เกษตรกร เพื่อสร้างระบบน้ำในไร่นาของสมาชิก จำนวน 30,000 ไร่ ให้สมาชิกสถาบันเกษตรกรได้ทำการเกษตรผสมผสานตามหลักแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โครงการดังกล่าวเป็นโครงการภายใต้เกษตรกรรมยั่งยืน ซึ่งเป็นนโยบายสำคัญของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ รายงานการประเมินผลฉบับนี้เป็นการประเมินโครงการในภาพรวม เพื่อทราบผลการดำเนินงานและผลลัพธ์ของโครงการ สำหรับใช้เป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจในการดำเนินงานโครงการในระยะต่อไป

รายงานฉบับนี้ได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานโครงการที่ร่วมให้ข้อมูล ทำให้รายงานการประเมินผลโครงการสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับประโยชน์จากเอกสารรายงานการประเมินผลฉบับนี้ จึงขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ศูนย์ประเมินผล
สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร
มีนาคม 2564

สารบัญ

	หน้า
บทสรุปผู้บริหาร	(๗)
Executive Summary	(๘)
คำนำ	(๘)
สารบัญ	(๗)
สารบัญตาราง	(๙)
สารบัญตารางผนวก	(๙)
สารบัญภาพ	(๑๓)
บทที่ 1 สารระสำคัญของโครงการ	1
1.1 ความเป็นมาของโครงการ	1
1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการ	2
1.3 เป้าหมายและงบประมาณของโครงการ	2
1.4 วิธีการดำเนินงานโครงการ	2
1.5 หน่วยงานที่รับผิดชอบ	3
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับของโครงการ	3
บทที่ 2 ระเบียบวิธีการประเมินผล	5
2.1 ความสำคัญของการประเมินผล	5
2.2 วัตถุประสงค์ของการประเมินผล	5
2.3 ขอบเขตของการประเมินผล	5
2.4 นิยามศัพท์เฉพาะ	6
2.5 การตรวจเอกสาร แนวคิดและทฤษฎี	6
2.6 วิธีการประเมินผล	21
2.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการประเมินผล	26
บทที่ 3 สภาพทั่วไปของกลุ่มเป้าหมายของโครงการ	27
3.1 ข้อมูลทั่วไปของสมาชิกสถาบันเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ	27
3.2 พื้นที่การเกษตรและลักษณะการถือครองที่ดินของสมาชิกสถาบันเกษตรกร	29
3.3 แหล่งน้ำในพื้นที่เข้าร่วมโครงการ ปี 2561	29
3.4 การเข้าร่วมโครงการที่สำคัญของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์	31

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 ผลการประเมิน	33
4.1 ปัจจัยนำเข้า (Inputs)	33
4.2 กิจกรรม (Activities)	37
4.3 ผลผลิต (Outputs)	41
4.4 ผลลัพธ์ (Outcomes)	49
บทที่ 5 สรุป และข้อเสนอแนะ	69
5.1 สรุป	69
5.2 ข้อเสนอแนะ	70
บรรณานุกรม	73
ภาคผนวก	75
ภาคผนวกที่ 1 การเปลี่ยนแปลงหนี้สินของครัวเรือน	77
ภาคผนวกที่ 2 แบบสอบถาม	81
- แบบที่ 1 แบบสอบถามเจ้าหน้าที่โครงการเกษตรผสมผสานในสหกรณ์ และกลุ่มเกษตรกร	83
- แบบที่ 2 เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการเกษตรผสมผสานในสหกรณ์ และกลุ่มเกษตรกร ปี 2561	89
ภาคผนวกที่ 3 ประมวลภาพการดำเนินงาน	101

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 2.1 ประเด็น ตัวชี้วัด และเกณฑ์การวัดของการประเมินผลโครงการ	22
ตารางที่ 2.2 จำนวนตัวอย่างที่ใช้ในการประเมินผล	26
ตารางที่ 3.1 เพศ อายุ ประสบการณ์การทำงานเกษตร และระดับการศึกษา	27
ตารางที่ 3.2 อาชีพหลักของสมาชิกสถาบันเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ	28
ตารางที่ 3.3 สมาชิกและแรงงานในครัวเรือน	28
ตารางที่ 3.4 พื้นที่การเกษตร การถือครองที่ดิน และเอกสารสิทธิ์ของสมาชิกสถาบัน เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ	29
ตารางที่ 3.5 พื้นที่และประเภทแหล่งน้ำของเกษตรกรที่ร่วมโครงการ ปี 2561	30
ตารางที่ 3.6 การเข้าร่วมโครงการที่สำคัญของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์	31
ตารางที่ 4.1 งบประมาณที่ได้รับจัดสรรและผลการเบิกจ่ายงบประมาณ	33
ตารางที่ 4.2 ความเพียงพอและความทันเวลาของงบประมาณ	34
ตารางที่ 4.3 สถาบันเกษตรกร สมาชิกสถาบันเกษตรกร และพื้นที่ของสมาชิกสถาบันเกษตรกร ที่เข้าร่วมโครงการ	35
ตารางที่ 4.4 การสนับสนุนปัจจัยการผลิตแก่สมาชิกสถาบันเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ	36
ตารางที่ 4.5 สื่อที่ใช้สำหรับการประชาสัมพันธ์โครงการ	38
ตารางที่ 4.6 สมาชิกสถาบันเกษตรกรและสถาบันเกษตรกรที่จัดทำแผนการผลิต บัญชีรายรับ - รายจ่าย แผนการดำเนินธุรกิจ และประเภทของแผนการผลิต	40
ตารางที่ 4.7 การทำกิจกรรมในแปลงเกษตรผสมผสานของสมาชิกสถาบันเกษตรกร	42
ตารางที่ 4.8 การเกี่ยวคู่กันของกิจกรรมเกษตรผสมผสาน	43
ตารางที่ 4.9 กิจกรรมเกษตรผสมผสานที่มีการเกี่ยวคู่กัน	44
ตารางที่ 4.10 การใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่เข้าร่วมโครงการ	46
ตารางที่ 4.11 การเชื่อมโยงตลาดของสถาบันเกษตรกรและสมาชิกสถาบันเกษตรกร	47
ตารางที่ 4.12 แหล่งจำหน่ายผลผลิตของสมาชิกสถาบันเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ	48
ตารางที่ 4.13 ผลตอบแทนและค่าใช้จ่ายทางการเกษตรของสมาชิกสถาบันเกษตรกร ที่เข้าร่วมโครงการ	50
ตารางที่ 4.14 ครัวเรือนสมาชิกสถาบันเกษตรกรที่มีรายได้จากการจำหน่ายผลผลิต	50
ตารางที่ 4.15 หนี้สินของครัวเรือน	52
ตารางที่ 4.16 เงินออมของครัวเรือนหลังเข้าร่วมโครงการ	53
ตารางที่ 4.17 การลดรายจ่ายโดยการบริโภค และสัดส่วนการใช้ปัจจัยการผลิตของตนเอง เทียบกับการจัดซื้อ/การจ้างจากภายนอกครัวเรือน	54

สารบัญญัตินี้ (ต่อ)

	หน้า
ตารางที่ 4.18 การเผยแพร่ขยายผลองค์ความรู้เกี่ยวกับเกษตรผสมผสาน และการนำความรู้ไปปฏิบัติ	55
ตารางที่ 4.19 การรวมกลุ่มของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ	56
ตารางที่ 4.20 การนำแผนการผลิตไปใช้ประโยชน์	56
ตารางที่ 4.21 การนำความรู้จากการอบรมไปใช้ประโยชน์	57
ตารางที่ 4.22 การดำเนินการเกษตรผสมผสานอย่างต่อเนื่องหลังสิ้นสุดโครงการ	58
ตารางที่ 4.23 ความพึงพอใจของสมาชิกสถาบันเกษตรกรต่อปัจจัยการผลิต	59
ตารางที่ 4.24 ความพึงพอใจของสมาชิกสถาบันเกษตรกรต่อการดำเนินงานโครงการ	60
ตารางที่ 4.25 ความพึงพอใจของเจ้าหน้าที่ของสถาบันเกษตรกรต่อการดำเนินงานโครงการ	61
ตารางที่ 4.26 สรุปผลการประเมินผลโครงการตามตัวชี้วัดและเกณฑ์การประเมินผล	63

(๘)

สารบัญตารางผนวก

	หน้า
ตารางผนวกที่ 1 การเปลี่ยนแปลงหนี้สินของครัวเรือน	79

(๗)

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 2.1 ตัวแบบเชิงตรรกะ (Logic model)	19
ภาพที่ 2.2 กรอบแนวคิดในการประเมินผลโครงการเกษตรผสมผสานในสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร ปี 2561	20

บทที่ 1

สาระสำคัญของโครงการ

1.1 ความเป็นมาของโครงการ

นับตั้งแต่สังคมไทยก้าวเข้าสู่สังคมทุนนิยมทำให้เศรษฐกิจภาคอุตสาหกรรม การค้า และการบริการเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยที่ภาคการเกษตรถูกลดบทบาทและความสำคัญลง การผลิตภาคการเกษตรได้ปรับเปลี่ยนเป็นการผลิตเพื่ออุตสาหกรรมและการค้า ดึงดูดคนหนุ่มสาวอพยพแรงงานเข้าสู่เมือง ทั้งไว้แต่ผู้สูงอายุและเด็กดำรงชีวิตอยู่ด้วยการใช้ผืนดินที่มีอยู่ทำการเกษตรเลี้ยงตนเอง ปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ทุกอย่างที่กินได้แบบง่าย ๆ โดยไม่ต้องใช้แรงงานมากนัก จนกลายเป็นรูปแบบผลิตเกษตรผสมผสานเพื่อการยังชีพบนพื้นฐานแห่งความพอเพียง พออยู่ พอกิน และมีความสุขโดยไม่ต้องพึ่งเงินจากลูกหลานที่เข้าไปทำงานในเมือง ในทางกลับกันคนหนุ่มสาวที่ไปทำงานในเมือง กลับต้องดำเนินชีวิตด้วยการแก่งแย่งแข่งขัน ค่าครองชีพสูง รายได้ไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพ ตกงาน บางคนอพยพกลับบ้านด้วยความเดือดร้อน แต่สิ่งที่แรงงานหนุ่มสาวพบคือ พ่อแม่ที่พวกเขาทิ้งให้อยู่กับบ้าน กลับมีชีวิตที่มีความสุขบนผืนแผ่นดินบ้านเกิด มีข้าวและอาหารบริโภคทุกมื้ออย่างอิ่มท้องโดยแทบไม่ต้องใช้เงิน และมีเหลือเผื่อแผ่ถึงเพื่อนบ้าน อีกทั้งมีความสุขกับหลาน ๆ ที่พวกเขาส่งมาให้เลี้ยงอย่างไม่เดือดร้อน ด้วยเหตุนี้คนหนุ่มสาวจำนวนมากหันกลับมาทำการเกษตรแบบผสมผสานกันมากขึ้น โดยมุ่งหวังทำเกษตรผสมผสานจะเกิดประโยชน์ อาทิ มีงานทำตลอดปี มีรายได้เลี้ยงครอบครัว และลดปัญหาการเคลื่อนย้ายแรงงานจากชนบทเข้าสู่เมืองได้ ทั้งนี้เกษตรผสมผสานเป็นระบบการเกษตรที่มีการเพาะปลูก หรือการเลี้ยงสัตว์หลาย ๆ ชนิดอยู่ในพื้นที่เดียวกัน ภายใต้การเกื้อกูลประโยชน์ต่อกันและกันอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด โดยอาศัยหลักการของการอยู่ร่วมกันระหว่างพืช สัตว์ และสิ่งแวดล้อม

เกษตรผสมผสานเป็นหนึ่งในห้าของระบบเกษตรกรรมยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับแผนบูรณาการของกรมส่งเสริมสหกรณ์ในการสร้างความเข้มแข็งให้เกษตรกรและสถาบันเกษตรกร โดยในปีงบประมาณ พ.ศ. 2560 – 2564 กรมส่งเสริมสหกรณ์ได้รับสนับสนุนเงินทุนจากกองทุนสงเคราะห์เกษตรกรจำนวน 300,000,000 บาท ซึ่งเป็นเงินกู้ปลอดดอกเบี้ย เพื่อให้สถาบันเกษตรกรกู้ยืมไปให้สมาชิกสถาบันเกษตรกรกู้เพื่อสร้างระบบน้ำในไร่นา โดยการขุดหรือจัดหาแหล่งน้ำในพื้นที่ เพื่อเป็นการสร้างโอกาสในการทำการเกษตรและลดความเสี่ยงจากการขาดแคลนน้ำในการทำการเกษตร

ทั้งนี้ เพื่อให้ได้รูปแบบการผลิตการเกษตรแบบผสมผสานมีความหลากหลายและเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตทางการเกษตรในพื้นที่ให้เหมาะสมมากขึ้น อีกทั้งเกษตรกรที่ทำการเกษตรแบบเกษตรผสมผสานประกอบอาชีพได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนตามแนวคิดของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กรมส่งเสริมสหกรณ์จึงได้จัดทำโครงการเกษตรผสมผสานในสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร ปีงบประมาณ 2561 – 2564 เพื่อสนับสนุนให้สถาบันเกษตรกรและสมาชิกสถาบันเกษตรกรที่กู้ยืมเงินเพื่อขุดหรือจัดหาแหล่งน้ำ ได้ทำการเกษตรผสมผสานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ดำเนินการในพื้นที่

30,000 ไร่ ให้กับสถาบันเกษตรกร 400 แห่งและสมาชิกสถาบันที่เข้าร่วมโครงการ 6,000 ราย
งบประมาณรวมทั้งสิ้น 60,953,250 บาท

1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการ

1.2.1 เพื่อใช้รูปแบบการเกษตรแบบผสมผสาน เป็นทางเลือกอีกทางหนึ่งของเกษตรกรในการ
ดำรงชีพตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตทางการเกษตร
ให้สมาชิกมีรายได้เพิ่ม

1.2.2 เชื่อมโยงธุรกิจภายในสถาบันเกษตรกร ให้เข้มแข็งโดยการเพิ่มปริมาณดำเนินธุรกิจ รวมกันซื้อ
และรวมกันขาย

1.3 เป้าหมายและงบประมาณของโครงการ

1.3.1 เป้าหมายโครงการ (ปี 2561 – 2564)

- 1) สหกรณ์/กลุ่มเกษตรกร จำนวน 400 แห่ง ดำเนินการ ปีละ 100 แห่ง
- 2) สมาชิกสหกรณ์/กลุ่มเกษตรกรเข้าร่วมโครงการ 6,000 ราย ดำเนินการ ปีละ 1,500 คน
- 3) พื้นที่ดำเนินการทั้งหมด 30,000 ไร่ โดยแบ่งเป้าหมายดำเนินการ ปีละ 7,500 ไร่

1.3.2 งบประมาณรวมทั้งสิ้น 60,953,250 บาท (ปี 2561 – 2564)

1.4 วิธีการดำเนินงานโครงการ

1.4.1 จัดทำฐานข้อมูลสมาชิกที่ได้รับเงินกู้จากสหกรณ์/กลุ่มเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการสนับสนุน
เงินทุนเพื่อสร้างระบบน้ำในไร่นาของสมาชิกสถาบันเกษตรกร โดยระบุพื้นที่ที่ตั้งของสมาชิกสหกรณ์ ตามระบบ
ด้วยจีพีเอสพร้อมระบุที่อยู่ หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ และจังหวัด ตามที่ตั้งแหล่งน้ำของสมาชิกที่ได้รับเงินกู้
เพื่อขุดสระน้ำ เจาะบ่อบาดาล และการปรับปรุงระบบน้ำ และจัดเก็บเป็นฐานข้อมูล ณ สหกรณ์และ
กลุ่มเกษตรกร และสำนักงานสหกรณ์จังหวัด

1.4.2 จัดทำฐานข้อมูลสหกรณ์/กลุ่มเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการสนับสนุนเงินทุนเพื่อสร้างระบบน้ำ
ในไร่นาของสมาชิกสถาบันเกษตรกรจากกองทุนสงเคราะห์เกษตรกรเพื่อสร้างโอกาสในการทำการเกษตรและ
ลดความเสี่ยงจากการขาดแคลนน้ำในการทำการเกษตร

1.4.3 จัดทำหลักเกณฑ์และคัดเลือกเป้าหมาย สถาบันเกษตรกรและจำนวนสมาชิกเข้าร่วมโครงการ
เกษตรผสมผสานในสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร โดยมุ่งเป้าหมายสถาบันเกษตรกรที่ดำเนินการ ในลักษณะ
การส่งเสริมโครงการเกษตรแบบยั่งยืน และมีความพร้อมด้านการตลาด เพื่อจัดเข้าอบรม/ดูงาน พร้อมทั้ง
กำหนดหลักเกณฑ์การสนับสนุนปัจจัยการผลิต ตามแผนการผลิตของสมาชิก จัดสรรให้แก่สถาบันเกษตรกร
นำไปให้สมาชิกสหกรณ์/กลุ่มเกษตรกร ดำเนินการหลังเข้ารับการอบรม

1.4.4 ประสานงานกับข้าราชการในส่วนภูมิภาคเพื่อชี้แจงโครงการ เพื่อนำข้อมูลไปชี้แจงต่อสหกรณ์/
กลุ่มเกษตรกรที่ได้รับคัดเลือกเข้าร่วมโครงการในแต่ละปี โดยกำหนดให้สหกรณ์/กลุ่มเกษตรกรจัดทำ
โครงการควบคู่ไปกับโครงการของกรมส่งเสริมสหกรณ์ ซึ่งแผนงานโครงการของสหกรณ์/กลุ่มเกษตรกร
ต้องมีการวางแผนการผลิตและแผนการรวบรวมเพื่อรับซื้อผลผลิตจากสมาชิก แผนการเชื่อมโยงเครือข่าย

ทางการตลาดกับบุคคลภายนอก ซึ่งอาจทำเป็น MOU ล่วงหน้า กำหนดมาตรฐานและคุณภาพสินค้าที่บุคคลภายนอกจะรับซื้อ

1.4.5 สหกรณ์/กลุ่มเกษตรกร คัดเลือกสมาชิกเข้าร่วมโครงการ โดยดำเนินการสำรวจความต้องการการผลิตของสมาชิกตามแผนการผลิตของแต่ละราย

1.4.6 ให้การศึกษาอบรม/ศึกษาดูตัวอย่างการดำเนินการเกษตรผสมผสานจากต้นแบบแก่สมาชิกที่เข้าร่วมโครงการ พร้อมทั้งให้สมาชิกสหกรณ์จัดทำแผนการผลิต การจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย การวิเคราะห์ดิน การปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ที่เหมาะสมกับพื้นที่ เพื่อจัดสรรเงินอุดหนุนปัจจัยการผลิต

1.4.7 สหกรณ์/กลุ่มเกษตรกร และกรมส่งเสริมสหกรณ์ ติดตามและประเมินผล

1.5 หน่วยงานที่รับผิดชอบ

กรมส่งเสริมสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับของโครงการ

1.6.1 ได้รูปแบบการผลิตการเกษตรแบบผสมผสานของเกษตรกรในแต่ละพื้นที่ที่มีความหลากหลาย และเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตทางการเกษตรในพื้นที่เหมาะสมมากขึ้น

1.6.2 เกษตรกรที่ทำการผลิตแบบเกษตรผสมผสานสามารถประกอบอาชีพในถิ่นฐานได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน ตามแนวคิดของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

บทที่ 2

ระเบียบวิธีการประเมินผล

2.1 ความสำคัญของการประเมินผล

ในปีงบประมาณ 2561 กรมส่งเสริมสหกรณ์จัดทำโครงการเกษตรผสมผสานในสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกรขึ้น เพื่อสนับสนุนให้สมาชิกสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกรที่กู้ยืมเงินเพื่อชุดหรือจัดหาแหล่งน้ำได้ทำการเกษตรผสมผสานตามหลักแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นทางเลือกหนึ่งของเกษตรกรในการดำรงชีพ เพิ่มประสิทธิภาพการผลิตทางการเกษตรให้สมาชิกมีรายได้เพิ่มและเชื่อมโยงธุรกิจ ในสถาบันเกษตรกร ให้เข้มแข็งโดยการเพิ่มปริมาณการดำเนินธุรกิจรวมกันซื้อ - ขาย และการบริการ พื้นที่ดำเนินการกระจายทุกภูมิภาคตามที่สหกรณ์/กลุ่มเกษตรกรได้รับอนุมัติเงินกู้จากกองทุนสงเคราะห์เกษตรกรเพื่อสร้างระบบน้ำในไร่นาของสมาชิก ระยะเวลาดำเนินการ 4 ปี งบประมาณรวมทั้งสิ้น 60,953,250 บาท เริ่มดำเนินโครงการในปีงบประมาณ 2561 พื้นที่ดำเนินการปีละ 7,500 ไร่ มีเป้าหมายสถาบันเกษตรกร 100 แห่งต่อปี และสมาชิกสถาบันเกษตรกรเข้าร่วมโครงการ 1,500 รายต่อปี กิจกรรมหลัก ได้แก่ การอบรม ศึกษาดูงาน และจ่ายเงินอุดหนุนปัจจัยการผลิตในการทำเกษตรผสมผสานในพื้นที่ของตนเองให้แก่สมาชิก เฉลี่ยรายละ 6,660 บาท และติดตามให้คำแนะนำสมาชิกให้ผลิตเป็นไปตามแผนการผลิต เพื่อให้ได้รูปแบบการผลิตทางการเกษตรแบบผสมผสานของเกษตรกรในแต่ละพื้นที่ที่มีความหลากหลาย และเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตทางการเกษตรมากขึ้น และเกษตรกรสามารถประกอบอาชีพได้อย่างมั่นคง มีงานทำตลอดปี มีรายได้เลี้ยงครอบครัวและมีการยังชีพบนพื้นฐานแห่งความพอเพียง

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร โดยศูนย์ประเมินผล พิจารณาเห็นว่าโครงการฯ ดังกล่าวเป็นโครงการหนึ่งภายใต้นโยบายเกษตรกรรมยั่งยืน ซึ่งเป็นนโยบายสำคัญของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และเพื่อให้เห็นการพัฒนาการผลิตทางการเกษตรของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ ปี 2561 และการปรับปรุงโครงการในระยะต่อไป อีกทั้งเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตทางการเกษตรอย่างยั่งยืนต่อไป

2.2 วัตถุประสงค์ของการประเมินผล

เพื่อประเมินผลการดำเนินงาน และผลลัพธ์ของโครงการ

2.3 ขอบเขตของการประเมินผล

2.3.1 พื้นที่ดำเนินงานโครงการ ปี 2561 คลอบคลุม 4 ภาค ตามที่สหกรณ์/กลุ่มเกษตรกรได้รับอนุมัติเงินกู้จากกองทุนสงเคราะห์เกษตรกรเพื่อสร้างระบบน้ำในไร่นา

2.3.2 ประชากรเป้าหมาย ประกอบด้วย

- 1) สถาบันเกษตรกรและสมาชิกของสถาบันเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ ปี 2561
- 2) เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานของสถาบันเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ ปี 2561

2.3.3 ระยะเวลาข้อมูล

- 1) ข้อมูลผลการดำเนินงานโครงการ เป็นข้อมูลการดำเนินงานโครงการ ปี 2561
- 2) ข้อมูลด้านผลลัพธ์ เป็นข้อมูลการผลิตทางการเกษตรของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ ปี 2561 โดย
  - ข้อมูลก่อนเข้าร่วมโครงการ คือ ข้อมูลปีเพาะปลูก 2560/61
  - ข้อมูลหลังเข้าร่วมโครงการ คือ ข้อมูลปีเพาะปลูก 2562/63

2.4 นิยามศัพท์เฉพาะ

2.4.1 เกษตรแบบผสมผสาน หมายถึง เป็นระบบการเกษตรที่มีการเพาะปลูก หรือการเลี้ยงสัตว์ หลาย ๆ ชนิดอยู่ในพื้นที่เดียวกัน ภายใต้การเกื้อกูลประโยชน์ต่อกันและกันอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด โดยอาศัยหลักการของการอยู่ร่วมกันระหว่างพืช สัตว์ และสิ่งแวดล้อม อาจอยู่ในรูปความสัมพันธ์ระหว่างพืชกับพืช พืชกับสัตว์ และพืชกับสัตว์น้ำ

2.4.2 สถาบันเกษตรกร หมายถึง องค์กรของประชาชนที่เกิดขึ้นจากการรวมตัวของเกษตรกร เข้าเป็นกลุ่ม มีวัตถุประสงค์ สมาชิกหรือผู้เกี่ยวข้อง ระเบียบแบบแผนในการปฏิบัติ แนวคิด ความเชื่อ และอุดมการณ์ ผู้ดำเนินงานและสถานที่ตั้งของสถาบันเพื่อดำเนินกิจกรรมด้านการเกษตร มีการจัดปัจจัยการผลิต การแปรรูปธุรกิจเกษตร การตลาด ตลอดจนการส่งเสริมอาชีพเกษตรกรให้สามารถตอบสนองความต้องการและก่อให้เกิดประโยชน์แก่สมาชิกมากที่สุด ได้แก่ สหกรณ์การเกษตร กลุ่มเกษตรกรผู้ใช้น้ำ กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร กลุ่มยุวเกษตรกร และกลุ่มเกษตรกร สาขาอาชีพต่าง ๆ ผู้ปลูกลำไย ผู้เลี้ยงโคนม ฯลฯ

2.5 การตรวจเอกสาร แนวคิดและทฤษฎี

2.5.1 การตรวจเอกสาร

การศึกษารูปแบบและวิธีการทำเกษตรแบบต่าง ๆ

งานวิจัยที่ศึกษารูปแบบและวิธีการทำเกษตรแบบต่าง ๆ เช่น การทำเกษตรผสมผสาน การทำเกษตรทฤษฎีใหม่ และงานประเมินผลโครงการต่าง ๆ ที่ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เน้นการนำความรู้มาประยุกต์ใช้ การลดรายจ่ายในครัวเรือน การพึ่งพาตนเอง และคุณภาพชีวิตของเกษตรกร ดัชนีวิจัยของ กীরติพร จุฑะวิริยะ และพัชรินทร์ ลาภานันท์ (2557) ได้ทำโครงการวิจัยมุ่งวิเคราะห์การดำรงชีพของเกษตรกรที่ทำเกษตรผสมผสานภายใต้กรอบแนวคิดการดำรงชีพอย่างยั่งยืนผ่านประสบการณ์เกษตรกรสมาชิกเครือข่ายเกษตรผสมผสาน อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น พบว่า การสร้างความหลากหลายของกิจกรรมการเกษตรเน้นสร้างความหลากหลายของกิจกรรมการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ในลักษณะที่เกื้อกูลกัน จนเกิดความหลากหลายทางชีวภาพช่วยทำให้เกิดทางเลือกในการใช้ประโยชน์และปรับตัวในการดำรงอยู่กับสิ่งแวดล้อมที่อาศัยอย่างมีประสิทธิภาพ และมีการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ นำไปสู่การลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือนของเกษตรกร ไม่ใช่สารเคมีในการผลิต เป็นการฟื้นฟูและรักษาความอุดมสมบูรณ์ของดิน การให้ความสำคัญกับการผลิตสิ่งที่เป็นประโยชน์ การปลูกข้าว ปลูกผัก เลี้ยงปลา และสัตว์อื่น ๆ

ที่เป็นอาหารในชีวิตประจำวัน เป็นการลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน และยังได้บริโภคอาหาร ที่ปลอดภัย และการทำเกษตรผสมผสาน ก่อให้เกิดการมีรายได้ที่เพิ่มขึ้น ลดรายจ่ายภาคครัวเรือน เกิดเงินออม และลดภาระหนี้สินของเกษตรกรลงได้ เกิดการทำงานร่วมกันในลักษณะเครือข่ายการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านการจัดกิจกรรม การฝึกอบรม การศึกษาดูงาน การจัดเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และถ่ายทอดความรู้ เทคนิควิธีการในการทำเกษตรผสมผสาน นำไปสู่การขยายเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกัน

พัชรพรรณ ยาโน (2552) ได้ศึกษาวิถีชีวิตกับการพัฒนาอาชีพของเกษตรกรแบบผสมผสาน ในจังหวัดชุมพร พบว่า รูปแบบการทำเกษตรแบบผสมผสานมีหลักการสอดคล้องกับการเกษตรทฤษฎีใหม่ ของแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและยังสอดคล้องกับระบบเกษตรกรรมยั่งยืนอื่น ๆ เช่น วนเกษตร เกษตรอินทรีย์ พุทธเกษตร เกษตรกรรมธรรมชาติ ทั้งนี้อาชีพเกษตรกรนอกจากจะทำการหาเลี้ยงชีพแล้วยังเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตและเป็นหนทางแห่งการพัฒนาตนเองไปสู่ความสมบูรณ์ของการเป็นมนุษย์ หลักคิดและแนวทางในการดำเนินชีวิตของเกษตรกรแบบผสมผสานสอดคล้องกับแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในระดับบุคคล ระดับครอบครัว และระดับชุมชน มีการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง มีความพอประมาณ มีเหตุผลและมีภูมิคุ้มกันในตัวเอง และปฏิบัติตนสอดคล้องกับเงื่อนไขความรู้อะไร และเงื่อนไขคุณธรรม นอกเหนือจากการยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิตแล้ว ยังยึดหลักการปฏิบัติตามวิถีทางธรรมชาติ ทำให้ประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิต มีครอบครัวที่อบอุ่น มีความพึงพอใจในชีวิต และมีความสุขอย่างยั่งยืน และเกษตรกรที่ทำเกษตรแบบผสมผสานมีการขยายผลความสำเร็จของตนเอง เพื่อเชื่อมโยงกับสังคม เช่น มีการสร้างศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงและรวมตัวกันเป็นกลุ่มสหกรณ์ และการพัฒนาอาชีพ ของเกษตรกรแบบผสมผสานได้รับอิทธิพลจากครอบครัวหรืออาชีพของบิดามารดา มีความพึงพอใจในอาชีพของตนเอง และมีการพัฒนาอาชีพอย่างต่อเนื่อง และ เช่นเดียวกับการประเมินผลของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2562) ได้ประเมินผลโครงการส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่ (5 ไร่ 3 ไร่ 3 ไร่) สืบสานเกษตรทฤษฎีใหม่ ถวายในหลวง ปี 2561 พบว่า เกษตรกรฯ มีการนำความรู้เรื่องเกษตรทฤษฎีใหม่ หรือหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปปรับใช้เพิ่มขึ้นร้อยละ 10.80 และมีการปรับเปลี่ยนโดยการเพิ่มพื้นที่แหล่งน้ำ พื้นที่ทำนา และลดพื้นที่ปลูกพืช ที่อยู่อาศัยและเลี้ยงสัตว์ลง มีรายได้จากการจำหน่ายผลผลิต 4,463.42 บาทต่อไร่ สามารถลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน และต้นทุนการผลิตโดยการพึ่งพาตนเอง 1,597.95 บาทต่อไร่ และร้อยละ 12.19 มีค่าใช้จ่ายไม่จำเป็นของครัวเรือนลดลง 798.95 บาทต่อเดือน จากการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการใช้จ่าย ด้านคุณภาพชีวิต ร้อยละ 20.92 มีเงินออมเพิ่มขึ้น และร้อยละ 11.64 มีหนี้สินลดลง ด้านความยั่งยืน ร้อยละ 21.05 สามารถพัฒนาแปลงสู่เกษตรทฤษฎีใหม่เต็มรูปแบบได้ เพิ่มขึ้นร้อยละ 5.12 และเกษตรกรร้อยละ 37.67 มีค่าใช้จ่ายในครัวเรือนลดลง และร้อยละ 48.61 มีการขยายผลการทำเกษตรทฤษฎีใหม่

จากการตรวจเอกสารดังกล่าว ได้พิจารณาประเด็นการศึกษาที่เกี่ยวข้องในเรื่อง การทำเกษตรผสมผสาน และเกษตรทฤษฎีใหม่ โดยเกษตรกรทำกิจกรรมที่มีความหลากหลาย แบบผสมผสานมีกิจกรรมทั้งการปลูกพืชกับการเลี้ยงสัตว์ในพื้นที่เดียวกัน เกิดการเกื้อกูลของกิจกรรม ภายในแปลงอย่างเป็นระบบ สามารถมีได้หลายรูปแบบขึ้นอยู่กับบริบทของเกษตรกร และการนำหลัก

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและหลักเกษตรทฤษฎีใหม่ไปปรับใช้ในชีวิต ช่วยลดรายจ่ายในครัวเรือน โดยพึ่งพาอาหารที่ผลิตในครัวเรือน และมีรายได้ในครัวเรือนที่เพิ่มขึ้นหลังจากการเข้าร่วมโครงการ เกิดการรวมกลุ่มของเกษตรกรเพื่อผลิตหรือจำหน่าย และผลจากการศึกษาดูงาน และประสบการณ์ของเกษตรกรในการทำเกษตรผสมผสาน มีการขยายผลการทำเกษตรแบบผสมผสานไปยังพื้นที่อื่น ๆ เป็นการสร้างเครือข่าย จึงได้นำมาประกอบ เพื่อเป็นแนวทางการกำหนดตัวชี้วัดสำหรับการประเมินผลในครั้งต่อไป

2.5.2 แนวคิด และทฤษฎี

1) แนวคิดเกี่ยวกับเกษตรกรรมยั่งยืน

ในประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงของระบบเกษตรกรรมตามยุคสมัย การเปลี่ยนผ่านของระบบเกษตรกรรม ภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติอาจแบ่งได้เป็น 3 ยุค คือ ยุคระบบเกษตรกรรมแบบยังชีพ (Subsistence agriculture) ในช่วงแผนฯ 1 ถึงต้นแผนฯ 3 (พ.ศ. 2504 – พ.ศ. 2516) โดยมีเป้าหมายการผลิตเพื่อเลี้ยงชีพโดยใช้ต้นทุนต่ำ ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง เกิดจากการเริ่มใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ต่อมา คือ ยุคระบบเกษตรกรรมเชิงพาณิชย์ (Commercial agriculture) ในช่วงปลายแผนฯ 3 ถึง ปลายแผนฯ 6 (พ.ศ. 2517 – พ.ศ. 2533) โดยมีเป้าหมายการผลิตเพื่อขาย โดยใช้ปัจจัยการผลิตเต็มที่เพื่อให้ได้ผลตอบแทนสูงสุดต่อหน่วยพื้นที่ ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง เกิดจากการปฏิวัติเขียวและการพัฒนาเศรษฐกิจการเกษตร และต่อมาคือยุคระบบเกษตรกรรมเชิงทวิลักษณ์ (Dualistic agriculture) ซึ่งหมายถึงระบบเกษตรกรรมที่มีทั้งการเกษตรเชิงแข่งขันและการเกษตรแบบยั่งยืน ในช่วงต้นแผนฯ 7 ถึงแผนฯ 9 (พ.ศ. 2534 – พ.ศ. 2549) โดยมีเป้าหมายการผลิตเพื่อขายให้ได้ผลตอบแทนสูง โดยลดต้นทุน ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง เกิดจากกระแสการทำเกษตรแบบยั่งยืน และในช่วงทำนี้ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ได้พระราชทานแนวคิดทฤษฎีใหม่ และในปี พ.ศ. 2542 ได้พระราชทานพระบรมราชานุญาตเผยแพร่ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสู่ระบบเกษตรทางเลือกขยายกว้างขวางกลายเป็นกระแสหลักในประเทศไทย (ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม, 2551)

การเกษตรมีบทบาทสำคัญในการแก้ปัญหาความอดอยากของมวลมนุษยชาติ ด้วยการทำหน้าที่สร้างความมั่นคงทางอาหาร โดยอาศัยทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ไม่ว่าจะเป็นดิน น้ำ อากาศ แสงแดด มาใช้ในการผลิตอาหารเลี้ยงพลเมืองโลก บทบาทดังกล่าวมีความเกี่ยวข้องกับธรรมชาติในฐานะทรัพยากรเพื่อการผลิต และมนุษย์ในฐานะผู้ผลิตและผู้บริโภค จากบทบาทข้างต้นทำให้การเกษตรมีความเกี่ยวข้องกับคุณธรรมด้วย คุณธรรมเป็นเรื่องของความดีความถูกต้อง การเกษตรที่ดีที่ถูกต้องย่อมตั้งอยู่บนพื้นฐานของคุณธรรม ต้องมีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและคุณภาพของผลผลิตที่จะไปสู่ผู้บริโภค หากการทำเกษตรมีความเกี่ยวข้องกันเป็นระบบ หากมองการทำเกษตรแบบองค์รวม อาจเรียกการทำเกษตรทั้งหมดว่าเป็น “ระบบการเกษตร” ซึ่งจะเห็นได้ว่าพัฒนาการของระบบการเกษตรเริ่มมาจากการเกษตรเพื่อปากท้องของตนเอง หรือการเกษตรแบบยังชีพ และนำไปสู่การทำเกษตรเพื่อปากท้องของผู้อื่นโดยมีการแลกเปลี่ยนเป็นสินค้าหรือเงินตรากับผลผลิตทางการเกษตรหรือระบบการเกษตรเชิงการค้า

ปัญหาของระบบการเกษตรเชิงการค้าไม่ได้อยู่ที่ระบบหรืออยู่ที่เทคโนโลยี หากแต่อยู่ที่คนภายในระบบเกษตรเกิดความโลภ อยากได้มากขึ้นจนกลายเป็นการเอาเปรียบมากเกินไปขาดสำนึกในเรื่องคุณธรรม จริยธรรม ส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ส่งผลต่อเพื่อนมนุษย์ และส่งผลกระทบต่อตนเอง ผลของการพัฒนาการเกษตรที่ผ่านมาขาดความสมดุลโดยมุ่งแต่ผลทางด้านเศรษฐกิจ ยิ่งพัฒนากลับพบความยากจนมากขึ้น เนื่องจากเกิดความไม่เท่าเทียมกันในการแบ่งสรรทรัพยากร ชาวบ้านทั่วไปถูกบีบคั้นให้ดิ้นรนต้องบุกเบิกป่าและใช้ทรัพยากรอย่างมากเพื่อให้อยู่รอดพอประทังชีวิต เมื่อมีการใช้ทรัพยากรมากทำให้ยิ่งเสื่อมโทรมเร็วมากขึ้น การดำรงชีวิตตามปกติต้องยากลำบากขึ้น เกิดเป็นวงจรแห่งความยากจนอย่างไม่สิ้นสุด ทางออกที่มีนักวิชาการเสนอไว้ คือ การใช้แนวคิดของการพัฒนาแบบยั่งยืนที่เน้นความสำคัญของการเสมอภาคทางสังคมและให้มีทรัพยากรใช้เพียงพอกับความต้องการในอนาคต ด้วยการใช้ อย่างประหยัดและแบ่งปัน ไม่มีผู้ใดผูกขาดเอาเปรียบแต่ฝ่ายเดียว นั่นคือ การทำเกษตรกรรมยั่งยืน (Sustainable agriculture)

เกษตรกรรมยั่งยืนเป็นการเกษตรที่อิงอยู่บนแนวคิดแบบองค์รวม (Holistic approach) ซึ่งมองว่าทุกอย่างต้องอิงอาศัยซึ่งกันและกัน ต้องสร้างสมดุลตามหลักการพัฒนาแบบยั่งยืนใน 3 มิติ ได้แก่ ความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม ความยั่งยืนด้านเศรษฐกิจ และความยั่งยืนด้านสังคม หมายความว่าต้องดำเนินไปอย่างมีคุณภาพ ทรัพยากรธรรมชาติต้องได้รับการบำรุงรักษาให้ดีขึ้นอย่างเหมาะสมไม่เบียดเบียนธรรมชาติ ต้องมีความยุติธรรมทางสังคมให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการใช้ทรัพยากรอย่างเท่าเทียมกัน และสามารถสร้างรายได้เพียงพอตามอัตราในสภาพแวดล้อมที่ตนเองอาศัยอยู่อย่างกลมกลืน ผลผลิตที่ผลิตได้ต้องอาศัยสมดุลในกระบวนการผลิตจนถึงมือผู้บริโภคใน 3 มิติเช่นกัน คือ ต้องเป็นระบบการเกษตรที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เกษตรกรต้องสามารถเลี้ยงตนเองได้ และต้องสร้างความมั่นคงทางด้านอาหารเพื่อการบริโภคอย่างเพียงพอ (ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม, 2551)

กล่าวโดยสรุปเกษตรกรรมยั่งยืนคือรูปแบบและวิธีการทำการเกษตรที่เน้นการผสมผสานและการเกื้อกูลกันระหว่างสิ่งมีชีวิตและกิจกรรมการผลิตต่างๆ ในแปลงเกษตร โดยให้มีสภาพคล้ายคลึงกับธรรมชาติมากที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งการไม่อนุญาตให้ใช้สารเคมีในการเกษตรทุกประเภทไม่ว่าจะเป็นเกษตรกรรมยั่งยืนรูปแบบใด (อนุสรณ์ อุณโณ, 2546)

ระบบเกษตรกรรมยั่งยืน สามารถจำแนกได้หลากหลายรูปแบบ ดังนี้

1.1) การเกษตรแบบผสมผสาน (Integrated farming) เป็นระบบเกษตรกรรมแบบดั้งเดิมที่มีการผสมกลมกลืน และเกื้อกูลซึ่งกันและกันตามธรรมชาติ มีตัวอย่างให้เห็นในหลายประเทศทั่วโลก เช่น ในประเทศจีน มีการเลี้ยงสุกรผสมผสานกับการเลี้ยงสัตว์น้ำ และในประเทศญี่ปุ่น มีการเลี้ยงปลาในนาข้าว เป็นต้น (นพมาศ พระทอง, 2536)

สำหรับประเทศไทยในอดีต ไม่มีระบบการเกษตรแบบผสมผสานที่ชัดเจนนัก ระบบการเกษตรดั้งเดิมของไทยน่าจะใกล้เคียงกับระบบที่เรียกว่า “ไร่นาสวนผสม” เนื่องจากเป็นระบบการเกษตรที่มีเป้าหมายเพื่อการยังชีพ หรือเพื่อลดความเสี่ยงจากราคาผลผลิตที่ไม่แน่นอนเป็นหลัก มีการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์หลายๆ อย่างรวมอยู่ในพื้นที่เดียวกันสำหรับใช้บริโภคในครอบครัว แต่ไม่ได้

จัดการให้กิจกรรมการผลิตผสมผสานเกื้อกูลกันเพื่อลดต้นทุนการผลิตและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรอย่างสูงสุดเหมือนการเกษตรแบบผสมผสาน ไร่นาสวนผสม อาจมีกลไกการเกื้อกูลกันจากกิจกรรมการผลิตได้บ้างแต่ก็เพียงเล็กน้อย และเป็นกลไกที่เกิดขึ้นเอง มิได้เกิดจากความรู้ความเข้าใจและการจัดการของเกษตรกร (วิฑูรย์ เลี่ยนจำรูญ, 2539) การเลี้ยงปลาในนาข้าวและการเกษตรแบบผสมผสานเป็นองค์ประกอบสำคัญประการหนึ่งของพัฒนาการและการก่อตัวของขบวนการเกษตรกรรมยั่งยืนในสังคมไทย โดยในช่วงปลายทศวรรษ 2520 ภาคอีสานประสบปัญหาภัยแล้งและประสบปัญหาขาดแคลนอาหาร จึงเริ่มมีการเลี้ยงปลาในนาข้าว นักพัฒนาได้ค้นพบรูปแบบและเทคนิคการเกษตรอื่น ๆ อีก เช่น รูปแบบการเกษตรแบบผสมผสานของมหาอยู่ สุนทรธัย ซึ่งเป็นการประยุกต์รูปแบบการทำสวนยกร่องแถบภาคกลางไปพัฒนาเป็นระบบเกษตรแบบผสมผสานที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คือ จังหวัดสุรินทร์ โดยเริ่มจากการสร้างสระเก็บน้ำในไร่นา จากนั้นจึงค่อย ๆ พัฒนามาปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ชนิดต่าง ๆ อย่างช้า ๆ จนกระทั่งกิจกรรมการผลิตต่าง ๆ ได้เข้าสู่ระบบผสมผสานอย่างเต็มรูปแบบเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2516 ทั้งนี้ การเกษตรแบบผสมผสานเริ่มขยายตัวตั้งแต่ปี พ.ศ. 2528 เป็นต้นมา (อนุสรณ์ อุณโณ, 2546)

การเกษตรแบบผสมผสาน เป็นการจักระบบของกิจกรรมการผลิตในไร่นา ได้แก่ พืช สัตว์ ประมง ให้มีการผสมผสานอย่างต่อเนื่องและเกื้อกูลในการผลิตซึ่งกันและกัน โดยการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในไร่นา เช่น ดิน น้ำ แสงแดดอย่างเหมาะสมเกิดประโยชน์สูงสุด มีความสมดุลของสภาพแวดล้อมอย่างต่อเนื่องและเกิดผลในการเพิ่มพูนความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติด้วย โดยเนื้อหาสาระของเกษตรแบบผสมผสานมี 4 ประการคือ

- (1) ประกอบด้วยกิจกรรมการผลิตตั้งแต่ 2 ชนิดขึ้นไป อาจเป็นการผสมผสานระหว่างพืชกับพืช สัตว์กับสัตว์ หรือสัตว์กับพืช
- (2) กิจกรรมการผลิตแต่ละชนิดจะต้องเกื้อกูลกันเป็นวงจร โดยพิจารณาจากการหมุนเวียนการใช้ประโยชน์เกี่ยวกับอาหาร อากาศและพลังงาน
- (3) ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดทั้งต่อมนุษย์และสิ่งแวดล้อม
- (4) ใช้แรงงานคนเป็นหลัก โดยเป็นแรงงานที่มีอยู่ภายในครอบครัว เกษตรกรต้องมีความใจเย็นและเข้าใจ มีความอดทนมุมานะในการทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่องตลอดทั้งปี ซึ่งต่างจากที่เคยทำในการปลูกพืชเชิงเดี่ยวที่สำเร็จแล้วก็เสร็จเลย แต่การทำเกษตรแบบผสมผสานต้องใช้เวลาทำกิจกรรมต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง

ประเภทของระบบเกษตรแบบผสมผสาน มีดังนี้

- (1) แบบดั้งเดิมเป็นประเภทที่มีการผลิตเพื่อกินเพื่อใช้เป็นหลักในครัวเรือนหรือชุมชน เช่น การปลูกพืชเลี้ยงสัตว์ เลี้ยงปลา เพียงเพื่อประโยชน์สำหรับใช้หรือบริโภคในครัวเรือนเท่านั้น
- (2) แบบกึ่งการค้าเป็นประเภทที่เกษตรกรผลิตสินค้าการเกษตรชนิดเดียวซึ่งอาจจะเป็นข้าวหรือพืชไร่ก็ตาม โดยผลิตเพื่อเป็นอาหารและเป็นรายได้หลัก แต่เนื่องจากการผลิตมีความเสี่ยงในด้านความแปรปรวนของสภาพแวดล้อมเกิดการระบาดของศัตรูพืช ความไม่แน่นอนของราคาผลผลิต จึงหันมาดำเนินการผลิตในระบบเกษตรแบบผสมผสานซึ่งเป็นวิธีหนึ่งที่สามารถลดความเสี่ยงได้

(3) แบบเชิงการค้าเป็นประเภทที่เหมาะสมกับเกษตรกรก้าวหน้า ซึ่งมีประสบการณ์และความสามารถในการผลิตเป็นแบบการค้า เช่น สามารถผลิตพืชและมีตลาดรองรับที่แน่นอน

ความสำคัญของการทำเกษตรแบบผสมผสาน

(1) เกษตรกรพึ่งพาตนเองได้โดยไม่ต้องกู้ยืมเงินมาลงทุน เมื่อสภาวะราคาพืชผลผันแปรเกิดขึ้น เกษตรกรสามารถนำเอาปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดโดยไม่เสียเงินทองซื้อเข้ามา เมื่อลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ เกษตรกรก็สามารถอยู่ได้ ยืนอยู่บนขาของตัวเอง โดยมีปัจจัยพื้นฐานสำหรับดำรงชีพที่ผลิตได้เอง ก็สามารถมีความสุขได้อย่างยั่งยืน

(2) เพื่อเพิ่มผลผลิตต่อพื้นที่โดยมีการจัดการเรื่องทุน ที่ดิน และแรงงานอย่างมีประสิทธิภาพ ก่อให้เกิดผลผลิตต่อหน่วยการผลิตสูง เช่น การเลี้ยงปลาในนาข้าว ทำให้ได้ทั้งพืชผลผลิตข้าวและปลา ในพื้นที่เดียวกัน

(3) สร้างเสถียรภาพและความยั่งยืน ทั้งทางเศรษฐกิจและสภาพแวดล้อมให้เกิดขึ้นในไร่นาและครอบครัวเกษตรกร

(4) เกษตรแบบผสมผสานลดความเสี่ยงในการผลิต ในด้านการผลิตที่อาจเสียหายหรือความไม่แน่นอนและเสียเปรียบเรื่องราคา ตลอดจนไม่แน่นอนของดินฟ้าอากาศ

(5) ปรับปรุงสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมให้กลับคืนสู่สภาพที่อุดมสมบูรณ์ได้ เพราะการปลูกไม้ยืนต้นไม่ว่าจะเป็นไม้ผลหรือไม้ใช้สอยในระบบเกษตรแบบผสมผสานจะช่วยให้เกิดความร่มเย็น มูลสัตว์จะเป็นปุ๋ยแก่พืช เศษพืชเป็นอาหารสัตว์และทำปุ๋ยอินทรีย์

(6) เกษตรกรมีงานทำตลอดปี จะช่วยแก้ปัญหาการอพยพแรงงานจากชนบทเข้าสู่เมือง ตัดปัญหาการขาดแรงงาน การก่ออาชญากรรม การค้ามนุษย์ เป็นต้น

(7) ลดการใช้พลังงานในการเกษตรลง เพราะปัจจัยการใช้พลังงานสามารถจัดหาได้จากผลพลอยได้จากผลผลิตในไร่นา เช่น ก๊าซชีวภาพ ปุ๋ยอินทรีย์ ปุ๋ยหมักและไม่ใช้สอยที่เกิดจากไม้โตเร็วต่าง ๆ แรงงานจากสัตว์เลี้ยง เช่น วัว ควาย

(8) รักษาสภาพทางนิเวศวิทยา การทำเกษตรแบบผสมผสานเป็นการเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ให้กับคน รักษาความสมดุลให้กับสภาพแวดล้อมซึ่งความสมดุลจะเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เช่น ก๊าซไนโตรเจนในธรรมชาติจะถูกเปลี่ยนเป็นอินทรีย์วัตถุโดยจุลินทรีย์ที่อาศัยอยู่ในรากพืชตระกูลถั่วและสาหร่ายสีเขียวแกมน้ำเงิน จนทำให้ไนโตรเจนที่อยู่ในรูปที่พืชจะสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ ส่วนธาตุอาหารอื่นๆ พืชสามารถสะสมพลังงานแสงแดดในรูปของเนื้อไม้ อาหารและโปรตีน เศษซากพืชที่ร่วงหล่นบนพื้นดินจะเน่ากลายเป็นอาหารพืช

ผลที่เกิดจากการทำการเกษตรแบบผสมผสาน

(1) ผลระดับครัวเรือน

(1.1) ยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณทำตามกำลัง และศักยภาพแห่งตน เน้นการพึ่งตนเองในทุก ๆ ด้าน สามารถอุ้มชูตัวเองได้ให้มีความพอเพียงกับตัวเอง (Self sufficiency) ซึ่งสามารถดำรงอยู่ได้โดยไม่ต้องพึ่งพาปัจจัยภายนอก

(1.2) สร้างเสถียรภาพ (Stability) และความยั่งยืน (Sustainability) ทั้งทางเศรษฐกิจและทางสภาพแวดล้อมให้เกิดขึ้นในไร่นาและครอบครัวของเกษตรกร

(1.3) เพิ่มผลผลิตต่อหน่วยการผลิต (ที่ดิน แรงงานและทุน)

(1.4) ปรับปรุงคุณภาพทางโภชนาการ และคุณภาพของประชากรในท้องถิ่นให้ดีขึ้นเพราะมีอาหารครบตามต้องการทุกหมู่ เช่น แป้ง น้ำตาล โปรตีน และเกลือแร่ที่ได้จากผลผลิตในไร่นา

(1.5) เพิ่มประสิทธิภาพของการใช้พลังงานให้สูงขึ้น เพราะไม่มีเศษเหลือแม้แต่มูลสัตว์ก็สามารถนำมาใช้ผลิตพลังงานและปุ๋ยได้

(1.6) ปรับปรุงสภาพแวดล้อมในระดับไร่นาให้ดีขึ้น มีสภาพเกื้อกูลกันและกันอย่างยั่งยืน

(1.7) รักษาสถานะของมาตรฐานการครองชีพโดยการพึ่งพาตนเองเพื่อสามารถยังชีพอยู่ได้โดยไม่ต้องพึ่งพาการกู้ยืมเงิน หรือซื้อปัจจัยในการดำรงชีพด้วยเงินสดราคาแพง

(2) ผลในระดับชาติ

(2.1) ช่วยลดพลังงานในการเกษตรลง เพราะสามารถหาได้จากผลพลอยได้จากการผลิตในไร่นาทดแทน เช่น ก๊าซชีวภาพ ปุ๋ยอินทรีย์ที่เกิดจากพืช ไม้ใช้สอยจากการปลูกไม้ยืนต้นโตเร็ว แรงงานจากสัตว์

(2.2) การใช้แรงงานต่อเนื่องตลอดทั้งปีในระบบเกษตรแบบผสมผสานจะช่วยแก้ปัญหาการเคลื่อนย้ายถิ่นฐานเข้ามาขายแรงงานในเมือง

(2.3) ปรับปรุงสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมให้กลับคืนสู่สภาพอุดมสมบูรณ์

1.2) เกษตรทฤษฎีใหม่ เป็นเกษตรยั่งยืนรูปแบบหนึ่งนอกเหนือจากเกษตรผสมผสานวนเกษตร เกษตรอินทรีย์ และเกษตรธรรมชาติ ซึ่งเน้นการจัดระบบการผลิตทางการเกษตรที่สามารถอัตรากาการผลิตระดับสูงให้ได้ในระยะยาว โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างเหมาะสมและเกิดประโยชน์พร้อมกัน คำนึงถึงคุณภาพของสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ยังจะให้ความสำคัญกับการผลิตที่ไม่เป็นอันตรายต่อสุขภาพของผู้ผลิตและผู้บริโภค อันจะนำไปสู่การผลิตที่ยั่งยืนและรักษาอาชีพเกษตรกรกรมให้เป็นอาชีพที่มั่นคงสำหรับเกษตรกรต่อไป (สุเมธ ตันติเวชกุล, 2544)

ทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ในเชิงวิชาการจะมีลักษณะเป็นความคิดชุดหนึ่ง (A set of idea) แนวความคิด (Concepts) หลักการ (Methods) ที่มีความเป็นวิทยาศาสตร์ซึ่งสามารถอธิบายให้เห็นการปฏิบัติจริงได้ โดยเป็นระบบความคิดใหม่ที่ไม่เคยมีผู้คิดมาก่อนเป็นระบบความคิดที่แตกต่างและก้าวพ้นเขตแดนความคิด หรือวิธีการคิดที่เคยมีมาเป็นแนวพระราชดำริที่มีความยิ่งใหญ่ทางความคิด 9 ประการ (ชัยอนันต์ สมุทรวณิช, 2541) มีดังนี้

(1) เป็นแนวคิดที่ก้าวพ้นเขตแดนความคิดแบบตะวันตก ซึ่งมีอิทธิพลอย่างมากต่อทฤษฎีและวิธีการปฏิบัติทางการพัฒนาปัจจุบัน

(2) เป็นแนวคิดที่ก้าวพ้นเขตแดนความคิดแบบวิภาษวิธี (Dialectical) ซึ่งถือว่ามี Thesis-antithesis-synthesis ที่เชื่อว่าสิ่งที่มีคุณลักษณะเหนือกว่า เมื่อมีความขัดแย้งกับสิ่งที่ต่อยกว่าก็จะมีผลปรับเปลี่ยนให้สิ่งเดิมแปรผันในเชิงคุณภาพไปเป็นสิ่งที่มีคุณลักษณะใหม่ในแง่ที่ว่า ทฤษฎีใหม่มักรับการดำรงอยู่ร่วมกันของสิ่งที่แตกต่างกันโดยไม่จำเป็นต้องมีความขัดแย้ง

(3) เป็นแนวคิดที่ปฏิบัติให้เห็นจริงได้

(4) เป็นทฤษฎีที่มีความง่าย ไม่ซับซ้อน คนในทุกระดับสามารถเข้าใจได้ เข้าถึงและนำไปทำให้เห็นผลจริงทางปฏิบัติได้

(5) เป็นทฤษฎีอาศัยประสบการณ์ของประเทศไทย และลักษณะทางสภาพแวดล้อมวิถีชีวิตและลักษณะเด่นของความเป็นไทยเป็นพื้นฐานในการนำมารวมกันขึ้นเป็นทฤษฎีใหม่

(6) เป็นแนวความคิดที่สมสมัยและเหมาะสมกับจังหวะเวลา ในการเตือนให้ผู้มีบทบาทในการกำหนดนโยบายการพัฒนาประเทศมีสติและระมัดระวังในการดำเนินนโยบายต่าง ๆ โดยคำนึงถึงผลลัพธ์ที่อาจเกิดขึ้นจากปัจจัยเสี่ยงต่าง ๆ สอดคล้องกับสถานการณ์ของสังคมไทยที่กำลังประสบปัญหาอยู่

(7) เป็นแนวคิดที่แฝงไว้ซึ่งปรัชญาในการดำรงชีพและดำรงชาติ มิใช่เป็นเพียงทฤษฎีทางเศรษฐกิจอย่างเดียว แต่เป็นทฤษฎีแบบบูรณาการ

(8) เป็นแนวคิดที่มีพลังในการกระตุ้นผู้ยากไร้ เพราะผู้ปฏิบัติสามารถมีความสุขได้ตามอัตภาพที่เหมาะสมกับสถานะของตน

(9) เป็นแนวคิดที่ปลอดจากการเมือง ผลประโยชน์และอุดมการณ์ จึงเป็นแนวคิดที่มีความเป็นสากล

แนวทางการพัฒนาตามแนวทางทฤษฎีใหม่แบ่งเป็น 3 ขั้นตอน คือ

ทฤษฎีใหม่ขั้นต้น เป็นการจัดสรรพื้นที่อยู่อาศัยและที่ทำกิน โดยแบ่งพื้นที่ออกเป็น 4 ส่วน คือ

ส่วนแรก : ไร่ละ 30 ไร่ ให้ทำการขุดสระกักเก็บน้ำไว้ใช้โดยการรองรับจากน้ำฝน ราษฎรจะสามารถนำน้ำนี้ไปใช้ในการเกษตรได้ตลอดปี ทั้งยังสามารถเลี้ยงปลาและปลูกพืชน้ำพืชริมสระ เพื่อเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัวอีกทางหนึ่งด้วย

ส่วนที่สอง : ไร่ละ 30 ไร่ ปลูกข้าวในฤดูฝน เพื่อใช้เป็นอาหารหลักสำหรับครอบครัวได้เพียงพอตลอดปี ซึ่งจะช่วยให้ลดค่าใช้จ่ายและสามารถพึ่งตนเองได้

ส่วนที่สาม : ไร่ละ 30 ไร่ ปลูกพืชไร่หรือพืชสวนตามแต่สภาพของพื้นที่และภาวะตลาด เพื่อใช้เป็นอาหารประจำวัน หากเหลือจากบริโภคก็นำไปจำหน่าย

ส่วนที่สี่ : ไร่ละ 10 ไร่ ที่อยู่อาศัยและโรงเรียน ถนนหนทาง คันคูดินหรือคูคลอง ตลอดจนปลูกพืชสวนครัวและเลี้ยงสัตว์

หลักการสำคัญของทฤษฎีใหม่ขั้นต้น คือ การลดค่าใช้จ่ายโดยการสร้างสิ่งอุปโภคบริโภคให้เพียงพอในที่ดินของตนเอง เสมือนเป็นการสร้างระบบภูมิคุ้มกันผลกระทบจากภายนอก

ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 2 เมื่อเกษตรกรเข้าใจหลักการและได้ปฏิบัติในที่ดินของตนเองจนได้ผลแล้วก็ก้าวไปสู่ขั้นที่สอง การรวมพลังกันในรูปกลุ่มหรือสหกรณ์ ร่วมแรงร่วมใจกันดำเนินการในด้านต่าง ๆ ได้แก่

- (1) ด้านการผลิต ขึ้นหาพันธุ์พืช เตรียมดิน ชลประทาน ฯลฯ เพื่อการเพาะปลูก
- (2) ด้านการตลาด เตรียมลานตากข้าว ยุง เครื่องสีข้าว การจำหน่ายผลผลิตและร่วมจำหน่ายผลผลิต
- (3) การเป็นอยู่ เกษตรกรต้องมีความเป็นอยู่ที่ดี โดยมีปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต เช่น น้ำปลา อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ฯลฯ ที่เพียงพอ
- (4) สวัสดิการ แต่ละชุมชนควรมีสวัสดิการและบริการที่จำเป็น เช่น สาธารณสุข เงินกู้ เพื่อประโยชน์ในการทำกิจกรรม
- (5) การศึกษา ชุมชนควรมีบทบาทในการส่งเสริมการศึกษา เช่น กองทุนเพื่อการศึกษา
- (6) สังคมและศาสนา ชุมชนควรเป็นที่รวมกันในการพัฒนาสังคมและจิตใจ โดยมีศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว

หลักการสำคัญของเกษตรทฤษฎีใหม่ขั้นที่สอง คือ รวมพลังในรูปกลุ่มของชาวบ้าน เพื่อทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมให้หลากหลาย

ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 3 เมื่อดำเนินการผ่านขั้นที่สองแล้ว เกษตรกรหรือกลุ่มเกษตรกรจะพัฒนาก้าวหน้าไปสู่ขั้นที่สามต่อไป คือ การติดต่อประสานงานเพื่อจัดหาทุนหรือแหล่งเงิน เช่น ธนาคาร บริษัท ร้านสหกรณ์ มาช่วยในการลงทุนและพัฒนาคุณภาพชีวิต ทั้งนี้ ทั้งฝ่ายเกษตรกรและฝ่ายธนาคารกับบริษัท จะได้รับผลประโยชน์ ดังนี้

- เกษตรกรขายข้าวในราคาสูง (ไม่ถูกกดราคา)
- ธนาคารกับบริษัทซื้อข้าวอุปโภคบริโภคในราคาต่ำ (ซื้อข้าวเปลือกโดยตรงจากเกษตรกรและมาสีเอง)
- เกษตรกรซื้อเครื่องอุปโภคบริโภคในราคาต่ำ (เป็นร้านสหกรณ์ราคาขายส่ง)
- ธนาคารกับบริษัท จะสามารถกระจายบุคลากร เพื่อไปดำเนินการในกิจกรรมต่าง ๆ ให้เกิดผลดียิ่งขึ้น

หลักการสำคัญของเกษตรทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 3 คือ การสร้างเครือข่ายกลุ่มอาชีพหรือขยายกิจกรรมทางเศรษฐกิจให้หลากหลาย โดยประสานความร่วมมือกับภาครัฐกิจ ภาคองค์กรพัฒนาเอกชนและภาคราชการ ในด้านเงินทุนการตลาด การผลิตการจัดการ และข่าวสารข้อมูล

1.3) วนเกษตร (Agroforestry farming) วนเกษตร เป็นระบบเกษตรกรรมที่นำเอาหลักการความยั่งยืนถาวรของระบบป่า ธรรมชาติมาเป็นแนวทางในการทำการเกษตร ให้ความสำคัญ

เป็นอย่างสูงกับการปลูกไม้ยืนต้น ไม้ผล และไม้ใช้สอยต่าง ๆ ให้เป็นองค์ประกอบหลักของไร่นาผสมผสานกับการปลูกพืชชั้นล่างที่ไม่ต้องการแสงแดดมาก หรือได้อาศัยร่มเงา และความชื้นจากการที่มีพืชชั้นบนขึ้นปกคลุม รวมทั้งการจัดองค์ประกอบการผลิตทางการเกษตรให้มีความหลากหลายชนิดของพืชและสัตว์ คำว่า “วนเกษตร” ถูกใช้มาก่อนหน้านี้ โดยนักวิชาการและหน่วยงานด้านป่าไม้ โดยให้ความหมายที่มีนัยของการทำป่าไม้ผสมผสานร่วมกับการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ ทั้งนี้ วนเกษตรเป็นที่รู้จักกว้างขวางในสังคมไทย จากการบุกเบิกของผู้ใหญ่วิบูลย์ เข็มเฉลิม เมื่อปลายปี 2520 อันเนื่องมาจากประสบการณ์ชีวิตที่ประสบกับปัญหาความล้มเหลวจากการทำเกษตรกรรมเชิงเดี่ยวในเชิงพาณิชย์ครั้งแล้วครั้งเล่า ทำให้ท่านตัดสินใจขายที่ดินส่วนใหญ่ เพื่อนำไปชำระหนี้สิน แล้วใช้พื้นที่เล็ก ๆ ที่เหลืออยู่เพียงไม่กี่ไร่ แปรสภาพไร่นาสำปะหลังเป็นระบบวนเกษตร ปลูกไม้ยืนต้น และพืชสมุนไพร ผสมผสานกัน และมีวิถีชีวิตที่พึ่งตนเองได้ ปรัชญาและประสบการณ์ชีวิตของเกษตรกรท่านนี้เป็นส่วนหนึ่งที่หล่อหลอมให้เกิดแนวความคิดเกษตรกรรมทางเลือกเกษตรกรรมยั่งยืนในสังคมไทย ต่อมามูลนิธิเกษตรกรรมยั่งยืน (2552) และผู้ใหญ่วิบูลย์เชื่อว่าการปลูกพืชแบบผสมผสานเหมือนสภาพป่าธรรมชาติจะทำให้ต้นไม้เติบโตได้ดี ทั้งยังช่วยฟื้นฟูสภาพธรรมชาติกลับคืนมาด้วย (อนุสรณ์ อุณโณ, 2546)

ระบบวนเกษตร หมายถึง การทำการเกษตรในพื้นที่ป่าเช่นการปลูกพืชเกษตรแซมในพื้นที่ป่าธรรมชาติ การนำสัตว์ไปเลี้ยงในป่า การเก็บผลผลิตจากป่ามาใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน และการใช้พื้นที่ป่าทำการเพาะปลูกในบางช่วงเวลาสลับกับการปล่อยให้พื้นที่คืนสภาพกลับไป การเกษตรรูปแบบนี้ส่วนใหญ่พบในชุมชนที่อยู่ใกล้ชิดกับพื้นที่ป่าธรรมชาติ เกษตรกรจะทำการผลิตโดยไม่ให้กระทบต่อพื้นที่ป่าเดิม เช่น ไม้โค่นไม้ป่าหรือการนำผลผลิตจากป่ามาใช้ประโยชน์ โดยไม่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศน์รูปแบบเกษตรที่พบ เช่น การทำสวนเมี่ยง(ชา) สวนมะแขว่น ตำว บอสา กัง ฯลฯ ในภาคเหนือ การทำสวนทุเรียน มังคุด ลองกอง สะตอ เหริียง ฯลฯ ในภาคใต้ วนเกษตรเป็น แนวคิดและทางเลือกปฏิบัติทางการเกษตรแบบหนึ่ง ซึ่งรูปแบบจะแตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น และสภาพพื้นที่ โดยสามารถแบ่งเป็นหลายประเภท ดังนี้

- (1) วนเกษตรแบบบ้านสวน มีต้นไม้และพืชผลหลายชั้นความสูง โดยปลูกไม้ผล ไม้ยืนต้น สมุนไพร และพืชผักสวนครัวในบริเวณบ้าน
- (2) วนเกษตรที่มีต้นไม้แทรกในไร่นาหรือทุ่งหญ้า เหมาะกับพื้นที่ซึ่งมีลักษณะสูง ๆ ต่ำ ๆ โดยปลูกต้นไม้เสริมในที่ที่ไม่เหมาะสมกับพืชผล เช่น ที่เนินหรือที่ลุ่มน้ำขัง และปลูกพืชในที่ราบหรือที่สม่ำเสมอ
- (3) วนเกษตรที่มีต้นไม้ล้อมไร่นา เหมาะกับพื้นที่ไร่นาซึ่งมีลมแรงพืชผลได้รับความเสียหายจากลมพายุอยู่เสมอ จึงต้องปลูกต้นไม้เพิ่มความชุ่มชื้น บังแดดบังลมให้กับพืชผลที่ต้องการร่มเงาและความชื้น
- (4) วนเกษตรที่มีแถบต้นไม้และพืชผลสลับกัน เหมาะกับพื้นที่ที่มีความลาดชันเป็นแนวยาวน้ำไหลชะหน้าดินมาก แถบต้นไม้ซึ่งปลูกไว้สองถึงสามแถวสลับกับพืชผลเป็นช่วงๆ ขวางความลาดชันจะช่วยรักษาหน้าดิน และในระยะยาวจะทำให้เกิดชั้นบันไดดินแบบธรรมชาติ ให้กับพื้นที่สำหรับแถบพืชอาจมีความกว้าง 5 - 20 เมตร ตามความเหมาะสมของพื้นที่

(5) วงเกษตรใช้พื้นที่หมุนเวียนปลูกไม้ยืนต้น พืชผล และเลี้ยงสัตว์เหมาะสมกับพื้นที่ขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ ซึ่งมีพื้นที่พอที่จะปลูกพืชผลเป็นแปลงหมุนเวียน โดยมีแปลงไม้ยืนต้นร่วมกับการเลี้ยงสัตว์แบบหมุนเวียนเพื่อฟื้นฟูดิน

2) แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาว่าด้วยการดำรงอยู่และการปฏิบัติตนของประชาชน โดยเริ่มต้นจากระดับครอบครัวเป็นสำคัญโดยคำว่า “ความพอเพียง” นั้น หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันที่ดีพอสมควรต่อผลกระทบใด ๆ ที่เกิดจากความเปลี่ยนแปลงทั้งภายใน และภายนอก โดยต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนการดำเนินการ ตลอดจนการใช้คุณธรรมประกอบการวางแผน การตัดสินใจและการกระทำทุกขั้นตอน จะเห็นได้ว่าการพัฒนาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คือ การพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลาง ที่คำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี โดยอาศัยความรู้ และคุณธรรมในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน (ปราโมทย์ มลคล้า, 2551)

(1) ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

(1.1) ความพอประมาณ ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไป ไม่มากเกินไปไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

(1.2) ความมีเหตุผล พิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ

(1.3) การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบ และการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต

(2) เงื่อนไขของการตัดสินใจและดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ

(2.1) ความรู้ คือ ความรอบรู้ที่เหมาะสมในวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน ซึ่งประกอบด้วย ความรอบรู้ทั้งในงานที่ทำและสภาวะแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับงานที่ทำทั้งหมด มีสติหรือความระลึกรู้ และมีปัญญาหรือความรู้ชัด

(2.2) คุณธรรม คือ ความซื่อสัตย์สุจริตซึ่งเป็นเครื่องกำกับทิศทางของการใช้ความรู้ เพื่อนำไปสู่เป้าหมายที่พึงประสงค์ ความอดทน ตลอดจนความเพียรและสติปัญญาในการดำเนินชีวิต เพื่อใช้ในการประกอบการทำงานเพื่อความตั้งใจ ไม่ละเลย ไม่ทอดทิ้ง เป็นความเพียรที่มีลักษณะกล้าแข็ง ไม่ขาดสาย มีความหนักแน่นอดทนไม่ท้อถอย ทำให้การดำเนินงานรุดหน้าเรื่อยไป

สุเมธ ตันติเวชกุล (2543) ได้กล่าวถึงแนวคิดวิถีชีวิตเศรษฐกิจพอเพียงว่าเป็นปรัชญาที่มีมิติครอบคลุมถึง 4 ด้าน คือ 1) มิติด้านเศรษฐกิจ 2) มิติด้านจิตใจ 3) มิติด้านสังคม และ 4) มิติด้านวัฒนธรรม ซึ่งในมิติด้านจิตใจ หมายถึง การมีจิตใจที่รู้จักพอ คือ พอดี พอประมาณและพอใจในสิ่งที่มี

ยินดีในสิ่งที่ได้ไม่โลภ ปฏิบัติตามทางสายกลางหรือมัชฌิมาปฏิปทาในการดำรงชีวิต นั่นคือ การดำเนินชีวิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคล ซึ่งมีความหมายดังนี้

เศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคล คือความสามารถในการดำรงชีวิตได้อย่างไม่เดือดร้อน กำหนดความเป็นอยู่อย่างประมาณตนตามฐานะตามอัตภาพ และที่สำคัญไม่หลงไหลไปตามกระแสของวัตถุนิยม มีอิสรภาพ เสรีภาพ ไม่พัวพันการอยู่กับสิ่งใด หากกล่าวโดยสรุปคือ หันกลับมายึดเส้นทางสายกลางในการดำรงชีวิต เศรษฐกิจพอเพียง จึงเป็นพื้นฐานของความมั่นคงในการดำรงชีวิตที่ส่งผลให้สามารถพึ่งตนเองได้ โดยใช้หลักการพึ่งตนเอง 5 ประการ คือ

(1) การพึ่งตนเองทางด้านจิตใจ หมายถึง คนที่สมบูรณ์พร้อมต้องมีจิตใจที่เข้มแข็ง มีจิตสำนึกว่าตนนั้นสามารถพึ่งตนเองได้และสามารถสร้างพลังผลักดันให้ตนเองมีภาวะจิตใจที่จะ ต่อสู้ชีวิตด้วยความสุจริตแม้ว่าจะไม่ประสบผลสำเร็จบ้างก็ตาม ไม่ท้อแท้แต่คงพยายามต่อไป ได้แก่ มีความหนักแน่น มั่นคงในสุจริตธรรม มุ่งมั่นที่จะปฏิบัติหน้าที่ให้จนสำเร็จ มีวิธีการในการปฏิบัติงานให้ประสบความสำเร็จ

(2) การพึ่งตนเองทางด้านสังคม สามารถเสริมสร้างให้ชุมชนในท้องถิ่นของตนเองเกิดความร่วมมือช่วยเหลือเกื้อกูลกันและนำความรู้ที่ได้รับมาถ่ายทอดและเผยแพร่ให้ชุมชนของตนเองได้รับประโยชน์ซึ่งกันและกัน ได้แก่ การทำงานร่วมกับบุคคลอื่นได้เป็นอย่างดี ไม่มีความขัดแย้งกันในกลุ่ม

(3) การพึ่งตนเองทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง สามารถส่งเสริมให้มีการนำทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุด ได้แก่ การนำทรัพยากรธรรมชาติหรือวัสดุในท้องถิ่นที่มีอยู่มาประยุกต์ใช้เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) ได้อย่างเหมาะสม และเกิดการพัฒนาประเทศไทยได้ดียิ่งขึ้น

(4) การพึ่งตนเองทางด้านเทคโนโลยี หมายถึง สามารถประยุกต์ใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ ให้สอดคล้องกับสภาพภูมิประเทศและสังคม ได้แก่ สามารถปฏิบัติตนให้มีวิถีชีวิตอย่างเหมาะสมกับลักษณะเทคโนโลยีที่มีอยู่ในท้องถิ่น

(5) การพึ่งตนเองทางด้านเศรษฐกิจ หมายถึง สามารถอยู่ได้ด้วยตนเองในระดับเบื้องต้น ได้แก่ แม้ไม่มีเงินก็ยังมีข้าว ปลา ผัก ผลไม้ ในท้องถิ่นของตนเองเพื่อการยังชีพและสามารถนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศต่อไปได้

2.5.3 แนวคิดการประเมินผล

1) แนวคิดการประเมินผลของสคริฟเวน (1967) (Scriven's evaluation model)

สคริฟเวนได้ให้นิยามของการประเมินไว้ว่า การประเมินเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการรวบรวมข้อมูล การตัดสินใจเลือกใช้เครื่องมือเพื่อเก็บข้อมูล และการกำหนดเกณฑ์ประกอบในการประเมินเป้าหมายสำคัญของการประเมิน คือ การตัดสินใจคุณค่าให้กับกิจกรรมใด ๆ ที่ต้องการจะประเมิน สคริฟเวนได้จำแนกประเภทและบทบาทของการประเมินออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

1.1) การประเมินระหว่างดำเนินการ (Formative evaluation) เป็นการประเมินงานกิจกรรมหรือโครงการใด ๆ ที่บ่งชี้ถึงข้อดีและข้อจำกัดที่เกิดขึ้นในระหว่างการดำเนินงานนั้น ๆ ผลจาก

การประเมินดังกล่าวนี้สามารถนำไปใช้เพื่อการพัฒนางานดังกล่าวให้ดีขึ้น จึงอาจเรียกการประเมินประเภทนี้ว่าเป็นการประเมินเพื่อการปรับปรุง

1.2) การประเมินผลรวม (Summative evaluation) เป็นการประเมินเมื่อกิจกรรมหรือโครงการใด ๆ สิ้นสุดลงเพื่อเป็นตัวบ่งชี้ถึงคุณค่าความสำเร็จของโครงการนั้น ๆ รวมทั้งนำเอาความสำเร็จหรือแนวทางที่ดีไปใช้กับงานหรือกิจกรรมอื่น ๆ ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันในโอกาสต่อ ๆ ไปจึงอาจเรียกการประเมินประเภทนี้ว่า เป็นการประเมินผลสรุปรวม

2) ตัวแบบเชิงตรรกะ (Logic model)

ตัวแบบเชิงตรรกะ (Logic model) เป็นวิธีการสื่อที่เป็นระบบและเห็นภาพได้ชัดเจนที่นำเสนอความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างทรัพยากรในการปฏิบัติงานของแผนงาน การจัดทำกิจกรรมและการเปลี่ยนแปลงหรือผลงานที่ต้องการบรรลุผลสำเร็จ (W.K. Kellogg Foundation, 2004) ตัวแบบ Logic model มี 5 องค์ประกอบ ได้แก่

2.1) ทรัพยากรต่าง ๆ (Resources) เช่น คน เงิน การจัดการองค์การ และชุมชนที่แผนงานสามารถจัดหาได้เพื่อดำเนินงาน หรือที่เรียกว่า ปัจจัยนำเข้า (Inputs)

2.2) กิจกรรมของแผนงาน (Program activities) เป็นสิ่งที่แผนงานจัดทำโดยใช้ทรัพยากร กิจกรรมเป็นทั้งกระบวนการ เครื่องมือ เหตุการณ์ เทคโนโลยี และการกระทำที่เป็นส่วนที่แผนงานตั้งใจจะทำกิจกรรมการพัฒนานี้จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงหรือผลงานที่ต้องบรรลุผลสำเร็จ ได้แก่ ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบ (outputs, outcomes, and impacts)

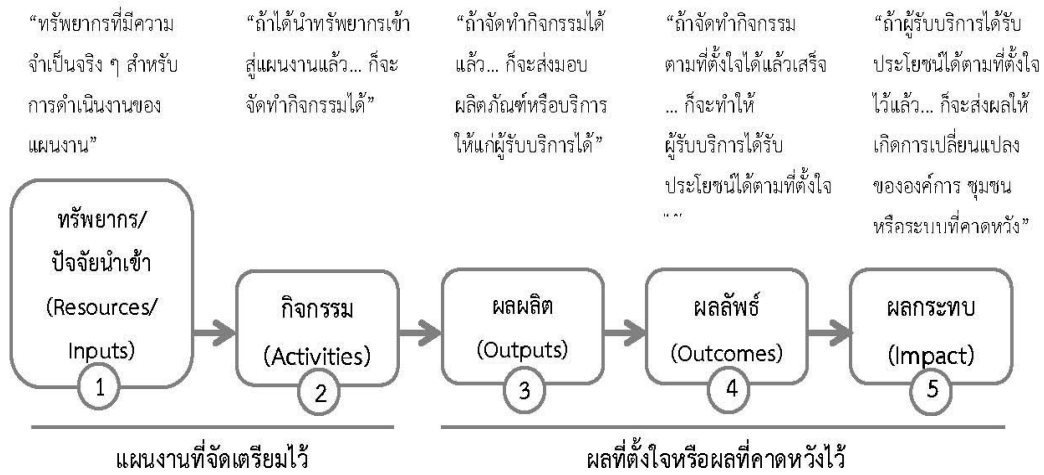
2.3) ผลผลิต (Outputs) เป็นผลิตภัณฑ์ที่เกิดขึ้นโดยตรงจากการจัดกิจกรรมของแผนงาน และอาจครอบคลุมถึงประเภท ระดับ และเป้าหมายของการบริหารที่ส่งมอบของแผนงาน

2.4) ผลลัพธ์ (Outcomes) เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ความรู้ ทักษะ สถานภาพ และระดับของหน้าที่การงานของผู้มีส่วนร่วมในแผนงาน ผลลัพธ์ระยะสั้นวัดได้ภายใน 1-3 ปี ผลลัพธ์ระยะยาววัดได้ภายใน 4-6 ปี และนำไปสู่ผลกระทบได้ภายใน 7-10 ปี

2.5) ผลกระทบ (Impacts) เป็นการเปลี่ยนแปลงที่ตั้งใจและไม่ตั้งใจที่เกิดขึ้นในองค์การชุมชน หรือระบบ อันเป็นผลสืบเนื่องจากการจัดทำกิจกรรมของแผนงานที่ปรากฏในช่วง 7-10 ปี ของการดำเนินงานตามแผนงาน ซึ่งโดยปกติมักจะทำการประเมินผลกระทบเมื่อสิ้นสุดระยะเวลาของแผนงาน

ตัวแบบ Logic model ถือเป็นทฤษฎีหนึ่ง ที่นักประเมินผลเรียกว่าทฤษฎีแผนงาน (Program theory) เพราะว่าเน้นการอธิบายกระบวนการทำงานของแผนงานที่เป็นปัจจัยซึ่งมีอิทธิพลต่อผลสุดท้ายที่เกิดขึ้นเมื่อสิ้นสุดแผนงาน (ภาพที่ 2.1)

ที่มา: W.K. Kellogg Foundation (2004)

ภาพที่ 2.1 ตัวแบบเชิงตรรกะ (Logic model)

3) การวัดทัศนคติ

Likert (1932) ผู้อำนวยการของ Social Science Research Centre ของมหาวิทยาลัยมิชิแกน คิดค้นวิธีการนี้ เมื่อ ค.ศ. 1935 เป็นวิธีการวัดตัวแปรที่นิยมใช้กันทั่วไปในงานวิจัยด้านสังคมศาสตร์ โดยเฉพาะการวัดทัศนคติของบุคลากรด้านต่าง ๆ เพราะทำได้ง่ายและได้ผลดีพอสมควรวิธีการได้มาซึ่งเครื่องมือวัดของ Likert มีขั้นตอนในการปฏิบัติ ดังนี้

3.1) ผู้วิจัยต้องเขียนข้อความหรือข้อคำถามเกี่ยวกับตัวชี้วัดที่ต้องการวัดจำนวนหนึ่ง โดยการเขียนให้มีจำนวนข้อคำถามมากกว่าที่ต้องการใช้จริงประมาณครึ่งหนึ่งของข้อคำถามนั้น ให้เขียนปนกันทั้งที่มองในด้านดีและในด้านไม่ดี แต่ไม่ควรมีข้อคำถามที่มีความหมายกลาง ๆ

3.2) กำหนดระดับของการแสดงความคิดเห็นในแต่ละข้อความว่า เห็นด้วยหรือไม่ เช่น แบ่งออกเป็น 5 ระดับ คือ เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย และไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

3.3) การกำหนดระดับคะแนนสามารถกำหนดได้หลายระดับ ตั้งแต่ 3 ระดับ 5 ระดับ 7 ระดับ ขึ้นอยู่กับผู้ประเมินกำหนด ซึ่งโดยทั่วไปใช้ 5 ระดับ เช่น

- 5 คะแนน สำหรับเห็นด้วยอย่างยิ่ง/มากที่สุด
- 4 คะแนน สำหรับเห็นด้วย/มาก
- 3 คะแนน สำหรับไม่แน่ใจ/ปานกลาง
- 2 คะแนน สำหรับไม่เห็นด้วย/น้อย
- 1 คะแนน สำหรับไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง/น้อยที่สุด

ต่อจากนั้นกำหนดเกณฑ์คะแนนเป็นช่วง ๆ ซึ่งมีวิธีคำนวณหาช่วงของคะแนนดังนี้

$$\text{ช่วงคะแนน} = \frac{\text{คะแนนมาก} - \text{คะแนนน้อย}}{\text{จำนวนระดับ}}$$

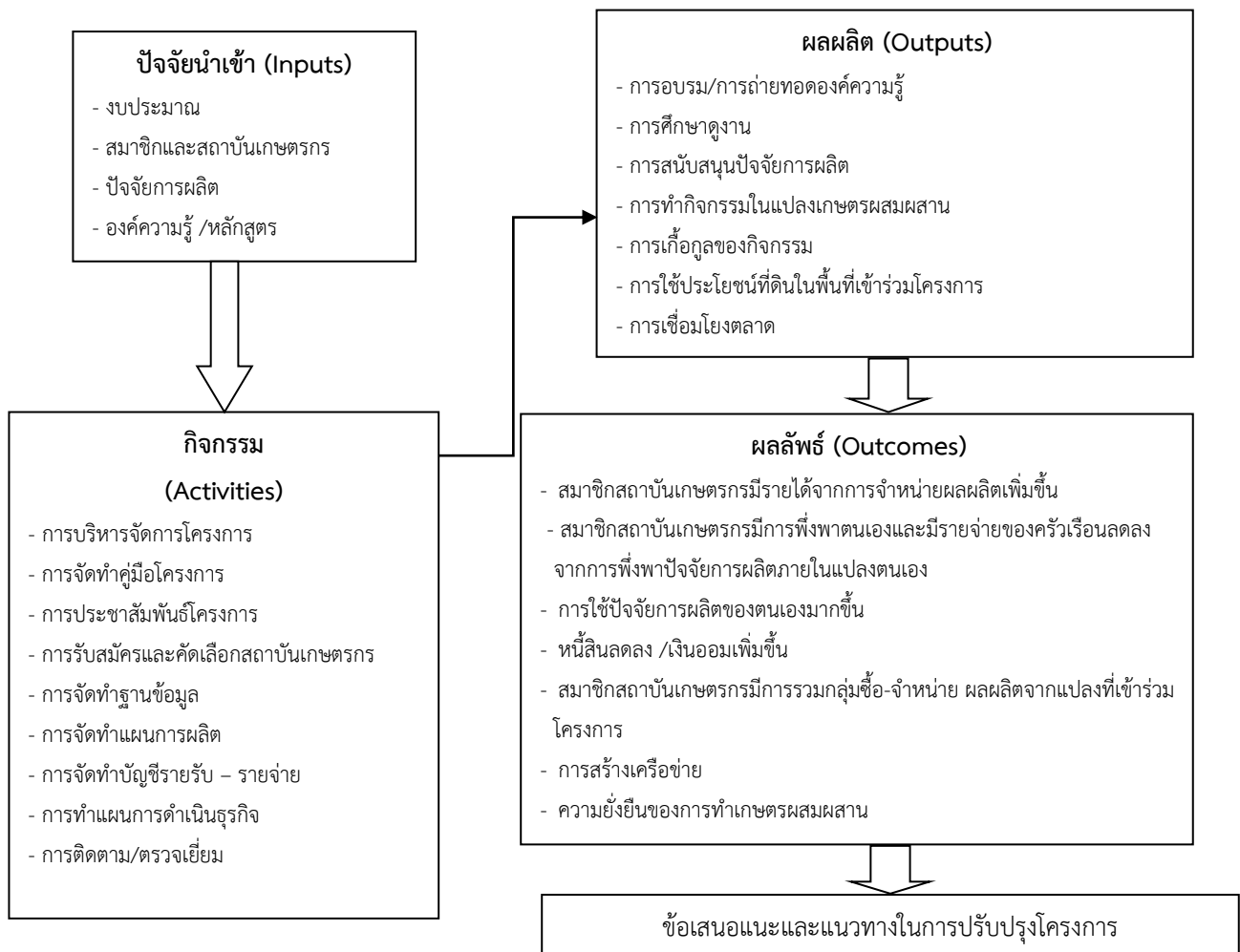
โดยที่ คะแนนมาก คือ คะแนนที่กำหนดมากที่สุด ในที่นี้เท่ากับ 5 คะแนน

คะแนนน้อย คือ คะแนนที่กำหนดน้อยที่สุด ในที่นี้เท่ากับ 1 คะแนน

จำนวนระดับ คือ จำนวนระดับการวัด ในที่นี้เท่ากับ 5 ระดับ คือ เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย
ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง ดังนั้น

$$\text{ช่วงคะแนน} = \frac{5 - 1}{5} = 0.8$$

2.5.4 กรอบแนวคิดในการประเมินผล จากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีต่าง ๆ สามารถสรุปเป็นกรอบแนวคิดในการประเมินผลโครงการเกษตรผสมผสานในสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร ปี 2561 ได้ดังนี้ (ภาพที่ 2.2)

ภาพที่ 2.2 กรอบแนวคิดในการประเมินผลโครงการเกษตรผสมผสานในสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร ปี 2561

2.6 วิธีการประเมินผล

2.6.1 รูปแบบการประเมินผล จากการศึกษาแนวคิดของตัวแบบเชิงตรรกะ (Logic model) ซึ่งเป็นรูปแบบของกระบวนการเชิงเหตุและผล สามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมืออธิบายกระบวนการของการประเมินผลที่เน้นความเชื่อมโยงการใช้ทรัพยากรในกิจกรรมของโครงการ รวมถึงผลได้และผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น จึงได้นำตัวแบบดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ในการประเมินผลครั้งนี้ มีองค์ประกอบสอดคล้องกับโครงสร้างโครงการที่ประกอบไปด้วย ปัจจัยนำเข้า (Inputs) กิจกรรม (Activities) ผลผลิต (Outputs) และผลลัพธ์ (Outcomes) ของโครงการโดยการเปรียบเทียบก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการของเกษตรกร ส่วนการประเมินผลกระทบของโครงการ ยังไม่ได้ดำเนินการในรายงานฉบับนี้

1) ปัจจัยนำเข้า (Inputs) พิจารณาในประเด็นที่เกี่ยวกับ ทรัพยากรต่าง ๆ ได้แก่ การสนับสนุนงบประมาณ เงินกู้เพื่อสร้างระบบน้ำในไร่นา การสนับสนุนองค์ความรู้ และปัจจัยการผลิต

2) กิจกรรม (Activities) พิจารณาในส่วนของกิจกรรมที่เป็นกระบวนการเครื่องมือต่าง ๆ ตามแผน ได้แก่ การเตรียม การบริหารจัดการ การรับสมัคร การคัดเลือกสมาชิกสหกรณ์/กลุ่มเกษตรกร การจัดทำฐานข้อมูล การทำแผนการผลิต เป็นต้น

3) ผลผลิต (Outputs) พิจารณาในส่วนของผลที่เกิดขึ้นโดยตรงจากกิจกรรมต่าง ๆ ของแผนงาน ได้แก่ สมาชิกสหกรณ์/กลุ่มเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ สมาชิกสหกรณ์/กลุ่มเกษตรกรที่ได้รับการถ่ายทอดความรู้ การทำกิจกรรมในแปลงเกษตรกร เป็นต้น

4) ผลลัพธ์ (Outcomes) พิจารณาในส่วนของการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่เป็นผลของกิจกรรมของแผนงาน ซึ่งเป็นผลลัพธ์ระยะสั้นที่วัดได้ภายใน 1 ปี ได้แก่ การเพิ่มรายได้ในครัวเรือน การพึ่งพาตนเอง คุณภาพชีวิตเกษตรกร

2.6.2 ประเภทการประเมินผล เป็นการประเมินผลระหว่างดำเนินงานโครงการ (Ongoing evaluation) ซึ่งมุ่งเน้นพิจารณาผลได้ ปัญหา และอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการดำเนินกิจกรรม รวมไปถึงผลลัพธ์ที่เกษตรกรเป้าหมายได้รับ

2.6.3 แผนแบบการประเมินผลเป็นการเปรียบเทียบผลที่เกิดขึ้นจริงกับเป้าหมายที่โครงการได้ระบุไว้ หรือผลที่คาดหวังเปรียบเทียบก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการ

2.6.4 ประเด็นและตัวชี้วัด

จากรูปแบบการประเมินผลดังกล่าว นำมาสร้างประเด็นและตัวชี้วัดการประเมินผลของโครงการเกษตรผสมผสานในสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร ปี 2561 โดยใช้ในการเปรียบเทียบเป้าหมายหรือเกณฑ์การประเมิน ดังนี้ (ตารางที่ 2.1)

ตารางที่ 2.1 ประเด็น ตัวชี้วัด และเกณฑ์การวัดของการประเมินผลโครงการ

ประเด็น	ตัวชี้วัด	เกณฑ์การวัด
1. ปัจจัยนำเข้า (Inputs)		
1.1 งบประมาณ	- ร้อยละของงบประมาณที่เบิกจ่าย	ไม่น้อยกว่าร้อยละ 96 ของงบประมาณที่ได้รับจัดสรร
	- ร้อยละของหน่วยงานที่ได้รับงบประมาณเพียงพอ	ไม่น้อยกว่าร้อยละ 80
	- ร้อยละของหน่วยงานที่ได้รับงบประมาณทันเวลา	ไม่น้อยกว่าร้อยละ 80
1.2 สมาชิกสถาบันเกษตรกร	- จำนวนสมาชิกสถาบันเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ	1,500 ราย
	- พื้นที่ของสมาชิกสถาบันเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ	7,500 ไร่
1.3 สถาบันเกษตรกร	- จำนวนสถาบันเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ	100 แห่ง
1.4 ปัจจัยการผลิต	- ชนิดของปัจจัยการผลิตที่สนับสนุน	8 ชนิด
	- ร้อยละของสมาชิกสถาบันเกษตรกรที่ได้รับปัจจัยการผลิตเพียงพอ และทันเวลาในฤดูการผลิต	ไม่น้อยกว่าร้อยละ 80
1.5 หลักสูตร	- จำนวนหลักสูตรที่ถ่ายทอดให้สมาชิกสถาบันเกษตรกร	ไม่น้อยกว่า 3 หลักสูตร
2. กิจกรรม (Activities)		
2.1 การบริหารจัดการโครงการ	- มีการบริหารจัดการโครงการ	มีการบริหารจัดการโครงการฯ
2.2 การจัดทำคู่มือโครงการ	- มีการจัดทำคู่มือ/แนวทางการปฏิบัติงานโครงการ	มีคู่มือ
	- จำนวนจังหวัดที่ได้รับคู่มือโครงการ	23 จังหวัด
2.3 การประชาสัมพันธ์โครงการ	- จำนวนช่องทางการประชาสัมพันธ์โครงการ	ไม่น้อยกว่า 2 ช่องทาง
2.4 การรับสมัครและคัดเลือกสถาบันเกษตรกร	- จำนวนครั้งของการจัดประชุมชี้แจงหลักเกณฑ์การรับสมัครและการคัดเลือก	1 ครั้ง
2.5 การจัดทำฐานข้อมูล	- จำนวนของสถาบันเกษตรกรและสมาชิกสถาบันเกษตรกรที่จัดทำระบบฐานข้อมูลโครงการฯ	100 แห่ง และ 1,500 ราย
2.6 การจัดทำแผนการผลิต	- ร้อยละของสมาชิกสถาบันเกษตรกรที่จัดทำแผนการผลิต	ร้อยละ 100
	- ร้อยละของสถาบันเกษตรกรที่รวบรวมแผนการผลิตของสมาชิกสถาบันเกษตรกร	ร้อยละ 100
2.7 การทำบัญชีรายรับ - รายจ่าย	- ร้อยละของสมาชิกสถาบันเกษตรกรที่ทำบัญชีรายรับ - รายจ่าย	ร้อยละ 100
	- ร้อยละของสถาบันเกษตรกรที่รวบรวมบัญชีรายรับ - รายจ่ายของสมาชิกสถาบันเกษตรกร	ร้อยละ 100
2.8 การทำแผนการค้าเงินธุรกิจ	- ร้อยละของสถาบันเกษตรกรที่ทำแผนการค้าเงินธุรกิจ	ร้อยละ 100
2.9 การติดตาม/ตรวจเยี่ยม	- จำนวนครั้งในการนิเทศและติดตามให้คำแนะนำแก่สถาบันเกษตรกร (ส่วนกลาง)	4 ครั้ง
	- จำนวนครั้งในการติดตาม/ตรวจเยี่ยมสถาบันเกษตรกรในพื้นที่ (ส่วนภูมิภาค)	5 ครั้ง
	- จำนวนครั้งในการรายงานข้อมูลโครงการ	12 ครั้ง

ตารางที่ 2.1 ประเด็น ตัวชี้วัด และเกณฑ์การวัดของการประเมินผลโครงการ (ต่อ)

ประเด็น	ตัวชี้วัด	เกณฑ์การวัด
3. ผลผลิต (Outputs)		
3.1 การอบรม/การถ่ายทอดองค์ความรู้	- จำนวนสมาชิกสถาบันเกษตรกรที่ได้รับการอบรม/การถ่ายทอดความรู้	1,500 ราย
3.2 การศึกษาดูงาน	- จำนวนสมาชิกสถาบันเกษตรกรที่ได้ศึกษาดูงาน	1,500 ราย
3.3 การสนับสนุนปัจจัยการผลิต	- ร้อยละของสมาชิกสถาบันเกษตรกรที่ได้รับสนับสนุนปัจจัยการผลิต	ไม่น้อยกว่าร้อยละ 80
3.4 การทำกิจกรรมในแปลงเกษตรกรผสมผสาน	- จำนวนกิจกรรมการทำเกษตรผสมผสานของสมาชิกสถาบันเกษตรกร - ร้อยละของสมาชิกสถาบันเกษตรกรที่ทำกิจกรรมเกษตรผสมผสานที่มีการเกื้อกูลกัน - การใช้ประโยชน์ในพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการ	อย่างน้อย 2 กิจกรรม ไม่น้อยกว่าร้อยละ 60 อย่างน้อย 2 พื้นที่
3.5 การเชื่อมโยงตลาด	- สมาชิกสถาบันเกษตรกร - สถาบันเกษตรกร	- ร้อยละของสมาชิกสถาบันเกษตรกรที่มีแหล่งจำหน่ายผลผลิต - จำนวนแหล่งจำหน่ายผลผลิตของสมาชิกสถาบันเกษตรกร - ร้อยละของสถาบันเกษตรกรที่จัดหาตลาดรองรับผลผลิตให้สมาชิกสถาบันเกษตรกร
4. ผลลัพธ์ (Outcomes)		
4.1 ด้านเศรษฐกิจของครัวเรือน	- รายได้จากการจำหน่ายผลผลิตในแปลงที่เข้าร่วมโครงการเพิ่มขึ้น - ผลตอบแทนสุทธิทางการเกษตรในแปลงที่เข้าร่วมโครงการเพิ่มขึ้น - ร้อยละของสมาชิกสถาบันเกษตรกรที่มีรายได้เพิ่มขึ้นจากการจำหน่ายผลผลิต - ร้อยละของครัวเรือนสมาชิกสถาบันเกษตรกรที่มีหนี้สินจากโครงการสนับสนุนเงินทุนเพื่อสร้างระบบน้ำในไร่นาลดลง - ร้อยละของครัวเรือนสมาชิกสถาบันเกษตรกรที่สามารถชำระหนี้สินโครงการสนับสนุนเงินทุนเพื่อสร้างระบบน้ำในไร่นาได้ตรงตามกำหนดเวลา - ร้อยละของครัวเรือนสมาชิกสถาบันเกษตรกรที่มี	ไม่น้อยกว่าร้อยละ 20 ไม่น้อยกว่าร้อยละ 20 ไม่น้อยกว่าร้อยละ 20 ไม่น้อยกว่าร้อยละ 20 เพิ่มขึ้นร้อยละ 20 เพิ่มขึ้นร้อยละ 20
	การออมเงินตามโครงการ	เพิ่มขึ้นร้อยละ 20

ตารางที่ 2.1 ประเด็น ตัวชี้วัด และเกณฑ์การวัดของการประเมินผลโครงการ (ต่อ)

ประเด็น	ตัวชี้วัด	เกณฑ์การวัด
4.2 การพึ่งพาตนเอง		
- การลดรายจ่ายในครัวเรือน	- ปริมาณรายจ่ายของครัวเรือนที่ลดลงจากการพึ่งพาปัจจัยการผลิตภายในแปลงของตนเอง	ไม่น้อยกว่าร้อยละ 20
	- สัดส่วนการใช้ปัจจัยการผลิตของตนเองเทียบกับการจัดหาจากภายนอกครัวเรือนเพิ่มขึ้น	ไม่น้อยกว่าร้อยละ 20
4.3 ความยั่งยืนของโครงการ		
4.3.1 สมาชิกสถาบันเกษตรกร		
1) การพัฒนาแปลงเกษตรผสมผสาน	- ร้อยละของสมาชิกสถาบันเกษตรกรที่ทำเกษตรผสมผสานอย่างต่อเนื่อง	ไม่น้อยกว่าร้อยละ 70
2) การรวมกลุ่มและการสร้างเครือข่าย	- ร้อยละของสมาชิกสถาบันเกษตรกร ที่มีการรวมกลุ่มซื้อ - จำหน่ายผลผลิตอย่างต่อเนื่อง	ไม่น้อยกว่าร้อยละ 40
	- ร้อยละของสมาชิกสถาบันเกษตรกรที่มีการเผยแพร่ขยายผลไปสู่สมาชิกสถาบันเกษตรกรรายอื่น	ไม่น้อยกว่าร้อยละ 60
	- ร้อยละของสมาชิกสถาบันเกษตรกรที่ได้รับการเผยแพร่ได้นำไปปฏิบัติ	ไม่น้อยกว่าร้อยละ 40
3) การนำไปใช้ประโยชน์	- ร้อยละของสมาชิกสถาบันเกษตรกรที่ดำเนินการตามแผนการผลิตทั้งหมด	ไม่น้อยกว่าร้อยละ 40
	- ร้อยละของสมาชิกสถาบันเกษตรกรที่นำความรู้จากการอบรมไปใช้ประโยชน์	ไม่น้อยกว่าร้อยละ 80
4.3.2 สถาบันเกษตรกร		
- การรวมกลุ่มดำเนินธุรกิจ	- ร้อยละของสถาบันเกษตรกรที่มีการรวมกลุ่มและดำเนินธุรกิจอย่างต่อเนื่อง	ไม่น้อยกว่าร้อยละ 30
5. ความพึงพอใจ	- ระดับความพึงพอใจของสมาชิกสถาบันเกษตรกรต่อปัจจัยการผลิต	ระดับมากขึ้นไป
	- ระดับความคิดเห็นของสมาชิกสถาบันเกษตรกรต่อการดำเนินงานโครงการ	ระดับมากขึ้นไป
	- ระดับความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่สถาบันเกษตรกรต่อการดำเนินงานโครงการ	ระดับมากขึ้นไป

2.6.5 การรวบรวมข้อมูล

1) วิธีการรวบรวมข้อมูลในการประเมินผลครั้งนี้ใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการสำรวจข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมาย โดยรวบรวมข้อมูลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบโครงการของสถาบันเกษตรกร และแบบสัมภาษณ์เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ และรวบรวมจากเอกสารโครงการรายงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

สำหรับประเด็นคำถามในแบบสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบโครงการของสถาบันเกษตรกร ประกอบด้วย ข้อมูลทั่วไปของสถาบันเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ ผลการดำเนินงานของสถาบันเกษตรกร แผนการผลิต แผนการตลาด และความพึงพอใจต่อของเจ้าหน้าที่ของสถาบันเกษตรกร ต่อการดำเนินกิจกรรมของโครงการ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ ส่วนประเด็นคำถามแบบสัมภาษณ์สมาชิกสถาบันเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการปี 2561 ประกอบด้วย ข้อมูลทั่วไปของสมาชิกสถาบันเกษตรกร ข้อมูลการเข้าร่วมโครงการ และกิจกรรมที่ดำเนินการ ต้นทุนและผลตอบแทนจากการเข้าร่วมโครงการ ตามประเด็นตัวชี้วัดในการประเมินโครงการ และความพึงพอใจต่อการดำเนินกิจกรรมของโครงการ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงหรือพัฒนาโครงการต่อไป

2) แหล่งข้อมูล ประกอบด้วย

2.1) ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data) เป็นข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบโครงการของสถาบันเกษตรกร และเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ โดยการสำรวจตัวอย่าง การกำหนดขนาดตัวอย่างจากประชากรเป้าหมาย ได้พิจารณาความเหมาะสมของระยะเวลา และความเป็นไปได้ในการปฏิบัติงานภาคสนาม ดังนี้

(1) สถาบันเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ จำนวนทั้งหมด 104 แห่ง กำหนดขนาดสถาบันเกษตรกรตัวอย่างในการเก็บข้อมูล ใช้เกณฑ์การหาขนาดตัวอย่างโดยพิจารณาความเหมาะสมของระยะเวลาและความเป็นไปได้ในการสำรวจข้อมูล จึงกำหนดขนาดสถาบันเกษตรกรตัวอย่างร้อยละ 20 ของจำนวนสถาบันเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการทั้งหมด (Neuman W.L., 1991) ได้จำนวนสถาบันเกษตรกรตัวอย่าง 22 แห่ง และกระจายตามสัดส่วนของจำนวนสถาบันเกษตรกรในแต่ละภาค โดยวิธีการสุ่มอย่างง่ายแบบไม่ทดแทน (Simple random sampling without replacement) ได้สถาบันเกษตรกรตัวอย่างภาคเหนือ 4 แห่ง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 9 แห่ง ภาคกลาง 6 แห่ง และ ภาคใต้ 3 แห่ง

(2) เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานของสถาบันเกษตรกรตัวอย่างที่รับผิดชอบสถาบันเกษตรกรละ 1 ราย ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive sampling) รวมเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานฯ ตัวอย่าง 22 ราย

(3) เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการของแต่ละสถาบันเกษตรกรตัวอย่าง กำหนดจำนวนเกษตรกรตัวอย่างสถาบันเกษตรกรละ 20 ราย โดยใช้วิธีการสุ่มอย่างง่ายแบบไม่ทดแทน (Simple random sampling without replacement) กรณีที่สถาบันเกษตรกรมีเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการไม่ถึง 20 ราย ให้สัมภาษณ์ทุกราย โดยได้เกษตรกรตัวอย่าง รวมทั้งสิ้น 403 ราย ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 189 ราย ภาคใต้ 60 ราย ส่วนภาคเหนือและภาคกลางเก็บตัวอย่างเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการได้เพียง 70 ราย และ 84 ราย เนื่องจากในช่วงของการเก็บรวบรวมข้อมูลเกิดสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (Covid – 19) ทำให้ไม่สามารถเก็บรวบรวมข้อมูลได้ตามขนาดประชากรตัวอย่างที่กำหนดไว้

ตารางที่ 2.2 จำนวนตัวอย่างที่ใช้ในการประเมินผล

ภาค	สถาบันเกษตรกร (แห่ง)		เกษตรกรตัวอย่าง(ราย)
	ทั้งหมด	ตัวอย่าง	
เหนือ	22	4	70 ^{1/}
ตะวันออกเฉียงเหนือ	40	9	189
กลาง	28	6	84 ^{2/}
ใต้	14	3	60
รวม	104	22	403

ที่มา: จากการคำนวณ

หมายเหตุ: ^{1/} ภาคเหนือรวบรวมข้อมูลจากเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการตัวอย่าง ได้เพียง 70 ราย (ร้อยละ 87.50 จากเกษตรกรตัวอย่างที่กำหนด

^{2/} ภาคกลางรวบรวมข้อมูลจากเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการตัวอย่าง ได้เพียง 84 ราย (ร้อยละ 70 จากเกษตรกรตัวอย่างที่กำหนด

2.2) ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) เป็นการรวบรวมจากเอกสารโครงการ รายงานความก้าวหน้าการดำเนินงานของหน่วยงาน และข้อมูลจากเอกสารรายงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

2.6.6 การวิเคราะห์ข้อมูล เป็นการวิเคราะห์เชิงปริมาณ (Quantitative analysis) แบ่งออกเป็น 2 ส่วน

1) การวิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive statistics) ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ เพื่ออธิบายประกอบค่าตัวแปรต่าง ๆ ซึ่งแสดงด้วยค่าสถิติอย่างง่าย ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละ และค่าผลรวม เพื่อนำเสนอรายงานเป็นคำอธิบายประกอบตารางข้อมูล

2) การใช้มาตราวัดแบบลิเคิร์ต (Likert scale) เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ระดับความพึงพอใจ โดยแบ่งเป็นช่วงระดับค่าคะแนน เป็น 5 ระดับ ดังนี้

ค่าคะแนน	ค่าเฉลี่ย	ความหมายผลการประเมิน
1	1.00 - 1.80	ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง/น้อยที่สุด
2	1.81 - 2.60	ไม่เห็นด้วย/น้อย
3	2.61 - 3.40	ไม่แน่ใจ/ปานกลาง
4	3.41 - 4.20	เห็นด้วย/มาก
5	4.21 - 5.00	เห็นด้วยอย่างยิ่ง/มากที่สุด

2.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการประเมินผล

2.7.1 ใช้เป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจของผู้บริหารในการดำเนินงานต่อไป

2.7.2 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำผลการประเมินผลใช้เป็นข้อมูลเพื่อการปรับปรุงการดำเนินงานในระยะต่อไป

บทที่ 3

สภาพทั่วไปของกลุ่มเป้าหมายของโครงการ

3.1 ข้อมูลทั่วไปของสมาชิกสถาบันเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ

3.1.1 เพศ อายุ ประสบการณ์การทำงานเกษตร และระดับการศึกษา

สมาชิกสถาบันเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ ร้อยละ 56.58 เป็นเพศชาย ที่เหลือร้อยละ 43.42 เป็นเพศหญิง โดยมีอายุเฉลี่ย 54 ปี มีประสบการณ์การทำงานเกษตร เฉลี่ย 32 ปี ในส่วนของระดับการศึกษาพบว่า สมาชิกสถาบันเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการส่วนใหญ่ร้อยละ 63.77 มีการศึกษาในระดับประถมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย ร้อยละ 25.31 มีการศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย โดยร้อยละ 10.42 มีการศึกษาคอนข้างสูงตั้งแต่อนุปริญญาถึงปริญญาโท (ตารางที่ 3.1)

ตารางที่ 3.1 เพศ อายุ ประสบการณ์การทำงานเกษตร และระดับการศึกษา

รายการ	ร้อยละ
1. เพศ	
1.1 ชาย	56.58
1.2 หญิง	43.42
2. อายุเฉลี่ย (ปี)	54
3. ประสบการณ์การทำงานเกษตร (ปี)	32
4. ระดับการศึกษา	
4.1 ไม่ได้รับการศึกษา	0.50
4.2 ประถมศึกษาตอนต้น	38.96
4.3 ประถมศึกษาตอนปลาย	24.81
4.4 มัธยมศึกษาตอนต้น	11.91
4.5 มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.	13.40
4.6 อนุปริญญา	2.98
4.7 ปริญญาตรี	6.20
4.8 ปริญญาโท	1.24

ที่มา: จากการสำรวจ

3.1.2 การประกอบอาชีพของสมาชิกสถาบันเกษตรกร

สมาชิกสถาบันเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการส่วนใหญ่ร้อยละ 95.29 ประกอบอาชีพหลักในภาคการเกษตร โดยเป็นเกษตรกร ร้อยละ 94.55 ซึ่งจะมีเวลาในการดูแลแปลง การดำเนินงานตามกิจกรรมการผลิตต่าง ๆ ตามโครงการได้ตลอด และรับจ้างในภาคเกษตร ร้อยละ 0.74 ส่วนที่เหลือร้อยละ 4.71 ประกอบอาชีพนอกภาคการเกษตร โดยร้อยละ 2.23 ประกอบธุรกิจส่วนตัว ร้อยละ 1.49 เป็นข้าราชการ/พนักงานราชการ/ลูกจ้าง/ทำงานประจำ และร้อยละ 0.99 รับจ้างนอกภาคเกษตร (ตารางที่ 3.2)

ตารางที่ 3.2 อาชีพหลักของสมาชิกสถาบันเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ

รายการ	ร้อยละ
1. ในภาคการเกษตร	95.29
1.1 เกษตรกร	94.55
1.2 รับจ้างในภาคเกษตร	0.74
2. นอกภาคการเกษตร	4.71
2.1 รับจ้างนอกภาคเกษตร	0.99
2.2 ข้าราชการ/พนักงานราชการ/ลูกจ้าง/ทำงานประจำ	1.49
2.3 ธุรกิจส่วนตัว	2.23

ที่มา: จากการสำรวจ

3.1.3 สมาชิกและแรงงานในครัวเรือน

ครัวเรือนของสมาชิกสถาบันเกษตรกร มีสมาชิกเฉลี่ย 4 ราย โดยมีสมาชิกที่เป็นแรงงานจำนวน 3 ราย ทำการเกษตรในแปลงที่เข้าร่วมโครงการ เฉลี่ย 2 ราย ส่วนที่เหลือเป็นแรงงานนอกภาคเกษตร จำนวน 1 ราย (ตารางที่ 3.3)

ตารางที่ 3.3 สมาชิกและแรงงานในครัวเรือน

รายการ	ราย
1. สมาชิกในครัวเรือน	4
2. แรงงานในครัวเรือน	3
2.1 แรงงานภาคการเกษตร	2
2.2 แรงงานนอกภาคเกษตร	1

ที่มา: จากการสำรวจ

3.2 พื้นที่การเกษตร และลักษณะการถือครองที่ดินของสมาชิกสถาบันเกษตรกร

สมาชิกสถาบันเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ มีพื้นที่การเกษตรทั้งหมด เฉลี่ย 28.92 ไร่/ราย โดยเป็นพื้นที่เข้าร่วมโครงการเฉลี่ย 17.25 ไร่/ราย โดยเกษตรกรส่วนใหญ่ ร้อยละ 93.27 มีที่ดินเป็นของตนเอง เฉลี่ย 16.09 ไร่/ราย ที่เหลือร้อยละ 1.82 เช่าที่ดินเฉลี่ย 0.31 ไร่/ราย ร้อยละ 4.91 ได้ทำฟรี 0.85 ไร่/ราย โดยพื้นที่เข้าร่วมโครงการทุกแปลงมีเอกสารสิทธิ์ที่ดิน เกษตรกรส่วนใหญ่ ร้อยละ 66.43 มีพื้นที่เป็นโฉนดที่ดิน รองลงมา ร้อยละ 21.30 เป็น ส.ป.ก. 4 - 01 และ ร้อยละ 11.02 เป็น นส.3 ตามลำดับ (ตารางที่ 3.4)

ตารางที่ 3.4 พื้นที่การเกษตร การถือครองที่ดิน และเอกสารสิทธิ์ของสมาชิกสถาบันเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ

หน่วย: ไร่/ราย (ร้อยละ)

รายการ	เฉลี่ย
1. ขนาดพื้นที่การเกษตร	
1.1 พื้นที่การเกษตรทั้งหมด	28.92
1.2 พื้นที่เข้าร่วมโครงการ	17.25
2. การถือครองที่ดินที่เข้าร่วมโครงการ	
2.1 ที่ดินของตนเอง	16.09 (93.27)
2.2 ที่ดินเช่า	0.31 (1.82)
2.3 ที่ดินได้ทำฟรี	0.85 (4.91)
3. ประเภทเอกสารสิทธิ์ของพื้นที่เข้าร่วม	
3.1 โฉนด	(66.43)
3.2 ส.ป.ก. 4 - 01	(21.30)
3.3 นส. 2	(0.50)
3.4 นส. 3	(11.02)
3.5 นส. 5	(0.75)

ที่มา: จากการสำรวจ

3.3 แหล่งน้ำในพื้นที่เข้าร่วมโครงการ ปี 2561

สมาชิกสถาบันเกษตรกรที่ได้รับการคัดเลือกเข้าร่วมโครงการเกษตรผสมผสานในสหกรณ์ และกลุ่มเกษตรกร ปี 2561 จะต้องเป็นสมาชิกสถาบันเกษตรกรที่ได้รับสนับสนุนเงินทุนจากกองทุนสงเคราะห์เกษตรกร เพื่อให้สถาบันเกษตรกรกู้ยืมไปให้สมาชิกสถาบันเกษตรกรกู้เพื่อสร้างระบบน้ำในไร่นา โดยการขุดหรือจัดหาแหล่งน้ำในพื้นที่

โดยเกษตรกรในโครงการเกษตรผสมผสานในสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร ปี 2561 ก่อนสถาบันเกษตรกรได้รับการสนับสนุนจากกองทุนสงเคราะห์เกษตรกร สมาชิกสถาบันเกษตรกร ร้อยละ 66.75 มีแหล่งน้ำในพื้นที่เข้าร่วมโครงการ และมีพื้นที่แหล่งน้ำเฉลี่ย 1.55 ไร่/ราย ประเภทแหล่งน้ำใช้ในการเกษตร

ส่วนใหญ่เป็นสระที่เกษตรกรขุดเอง ร้อยละ 85.95 รองลงมา ใช้จากแหล่งน้ำธรรมชาติ ร้อยละ 54.02 และจากบ่อบาดาลที่เกษตรกรขุดเอง ร้อยละ 53.16 ตามลำดับ และหลังได้รับการสนับสนุนเงินกู้จัดหาแหล่งน้ำ และได้เข้าร่วมโครงการเกษตรผสมผสานในสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร ปี 2561 สมาชิกสถาบันเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการทุกราย มีแหล่งน้ำครบตามเป้าหมาย โดยมีพื้นที่แหล่งน้ำ เฉลี่ย 1.78 ไร่/ราย เพิ่มขึ้น 0.23 ไร่/ราย ทั้งนี้ประเภทแหล่งน้ำใช้ในการเกษตรหลังเข้าร่วมโครงการ ส่วนใหญ่เกษตรกรใช้น้ำจากบ่อบาดาลที่ได้รับสนับสนุนจากโครงการแหล่งน้ำในไร่นา ร้อยละ 93.36 รองลงมาเป็นสระที่เกษตรกรขุดเอง ร้อยละ 86.41 และสระที่ได้รับการสนับสนุนจากโครงการแหล่งน้ำในไร่นา ร้อยละ 82.35 ตามลำดับ (ตารางที่ 3.5)

ตารางที่ 3.5 พื้นที่และประเภทแหล่งน้ำของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ ปี 2561

รายการ	หน่วย	ก่อนได้รับการสนับสนุนจากกองทุนฯ	หลังได้รับการสนับสนุนจากกองทุนฯ	การเปลี่ยนแปลง
1. แหล่งน้ำในพื้นที่เข้าร่วมโครงการ				
1.1 มีแหล่งน้ำ	ร้อยละ	66.75	100.00	33.25
1.2 ไม่มีแหล่งน้ำ	ร้อยละ	33.25	-	-
2. พื้นที่แหล่งน้ำเฉลี่ย	ไร่/ราย	1.55	1.78	0.23
3. ประเภทแหล่งน้ำใช้ในการเกษตร ^{1/}				
3.1 สระของโครงการแหล่งน้ำในไร่นา	ร้อยละ	-	82.35	82.35
3.2 สระที่เกษตรกรขุดเอง	ร้อยละ	85.95	86.41	0.46
3.3 สระขุดโดยหน่วยงานราชการอื่น	ร้อยละ	48.61	51.24	2.63
3.4 บ่อบาดาลโครงการแหล่งน้ำในไร่นา	ร้อยละ	-	93.36	93.36
3.5 บ่อบาดาลที่เกษตรกรเจาะเอง	ร้อยละ	53.16	58.43	5.27
3.6 แหล่งน้ำธรรมชาติ	ร้อยละ	54.02	54.02	-
3.7 แหล่งน้ำชลประทาน	ร้อยละ	37.74	37.74	-
3.8 ร่องสวน	ร้อยละ	15.91	24.49	8.58

ที่มา: จากการสำรวจ

หมายเหตุ: ^{1/}เกษตรกรมีประเภทแหล่งน้ำได้มากกว่า 1 ประเภท

3.4 การเข้าร่วมโครงการที่สำคัญของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

การเข้าร่วมโครงการที่สำคัญของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ นอกจากการเข้าร่วมโครงการเกษตรผสมผสานในสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกรแล้ว สมาชิกสถาบันเกษตรกรยังได้เข้าร่วมโครงการสำคัญอื่น ๆ เช่น โครงการส่งเสริมเกษตรกรทฤษฎีใหม่ ร้อยละ 38.46 รองลงมาเป็นโครงการระบบส่งเสริมเกษตรแบบแปลงใหญ่ ร้อยละ 36.23 โครงการศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.) ร้อยละ 23.57 โครงการภายใต้แผนงานบูรณาการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ร้อยละ 21.84 และโครงการพัฒนาเกษตรกรอินทรีย์ ร้อยละ 21.09 เป็นต้น (ตารางที่ 3.6)

ตารางที่ 3.6 การเข้าร่วมโครงการที่สำคัญของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

โครงการ	ร้อยละ
1. ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.)	23.57
2. ระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่	36.23
3. โครงการภายใต้แผนงานบูรณาการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ	21.84
4. แผนการผลิตข้าวครบวงจร	7.94
5. การบริหารจัดการพื้นที่เกษตรกรรม (Zoning by agri-map)	4.22
6. ธนาคารสินค้าเกษตร	5.96
7. พัฒนาเกษตรกรอินทรีย์	21.09
8. ส่งเสริมเกษตรกรทฤษฎีใหม่	38.46
9. ยกระดับคุณภาพมาตรฐานสินค้าเกษตร	8.44
10. รักษาระดับปริมาณและคุณภาพข้าว	5.96
11. ส่งเสริมการหยุดเผาในพื้นที่การเกษตร	18.36
12. ป้องกันและกำจัดโรคใบด่างมันสำปะหลัง	5.21
13. ส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยววิถีเกษตร	3.47

ที่มา: จากการสำรวจ

หมายเหตุ: สมาชิกในครัวเรือนสามารถเข้าร่วมโครงการสำคัญของกระทรวงเกษตรสหกรณ์ได้มากกว่า 1 โครงการ

ภาพรวมของสมาชิกสถาบันเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อายุเฉลี่ย 54 ปี มีประสบการณ์การทำงานเกษตร เฉลี่ย 32 ปี ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก ส่วนใหญ่ร้อยละ 63.77 มีการศึกษาในระดับประถมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย มีสมาชิกในครัวเรือน เฉลี่ย 4 ราย และมีพื้นที่การเกษตร เฉลี่ย 28.92 ไร่/ราย โดยเป็นพื้นที่เข้าร่วมโครงการเฉลี่ย 17.25 ไร่/ราย ก่อนเข้าร่วมโครงการเกษตรกรมีแหล่งน้ำเพียงร้อยละ 66.75 ภายหลังเข้าร่วมโครงการ สมาชิกสถาบันเกษตรกรทุกรายมีแหล่งน้ำ โดยแหล่งน้ำที่ใช้ในการเกษตร เป็นบ่อบาดาลที่ได้รับการสนับสนุนจากโครงการแหล่งน้ำในไร่นามากที่สุด ร้อยละ 93.36 สระที่เกษตรกรขุดเอง ร้อยละ 86.41 และสระที่ได้รับการสนับสนุนจาก

โครงการแหล่งน้ำในไร่นา ร้อยละ 82.35 ตามลำดับ ทั้งนี้ สมาชิกสถาบันเกษตรกรนอกจากจะเข้าร่วมโครงการเกษตรผสมผสานในสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร ปี 2561 แล้ว ยังได้เข้าร่วมโครงการที่สำคัญของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์อื่น ๆ หลายโครงการ เช่น โครงการส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่ โครงการระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ และโครงการศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.) เป็นต้น

บทที่ 4 ผลการประเมินผล

การประเมินผลโครงการเกษตรผสมผสานในสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร ปี 2561 มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินผลการดำเนินงาน และผลลัพธ์ของโครงการที่เกิดขึ้น โดยพิจารณาตามประเด็นตัวชี้วัดการประเมินผล ได้แก่ ปัจจัยนำเข้า (Inputs) กิจกรรม (Activities) ผลผลิต (Outputs) และผลลัพธ์ (Outcomes) โดยเปรียบเทียบผลการดำเนินงานกับเป้าหมาย หรือเปรียบเทียบก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการ ดังนี้

4.1 ปัจจัยนำเข้า (Inputs)

4.1.1 งบประมาณ

กรมส่งเสริมสหกรณ์ได้รับการจัดสรรงบประมาณโครงการ รวมทั้งสิ้น 60,953,250 บาท เพื่อดำเนินงาน ระยะเวลา 4 ปี (ปีงบประมาณ 2561 – 2564) ในส่วนของปีงบประมาณ 2561 กรมส่งเสริมสหกรณ์ได้รับจัดสรรงบประมาณ จำนวน 14,899,400 บาท เบิกจ่ายงบประมาณแล้ว 14,648,592 บาท คิดเป็นร้อยละ 98.32 ของงบประมาณที่ได้รับการจัดสรร มีรายละเอียด ดังนี้

1) งบดำเนินงาน ได้รับงบประมาณ จำนวน 4,909,400 บาท มีผลการเบิกจ่าย จำนวน 4,718,532 บาท คิดเป็นร้อยละ 96.12 ของงบประมาณที่ได้รับ เป็นค่าใช้จ่ายในการศึกษาอบรม/ดูงาน เป็นการอบรมรุ่นละ 65 คน จำนวน 25 รุ่น และค่าใช้จ่ายสำหรับแนะนำส่งเสริมและติดตามประเมินผลโครงการ

2) งบอุดหนุน ได้รับงบประมาณ จำนวน 9,990,000 บาท มีผลการเบิกจ่าย จำนวน 9,930,060 บาท คิดเป็นร้อยละ 99.40 ของงบประมาณที่ได้รับ เป็นเงินอุดหนุนปัจจัยการผลิตให้กับสมาชิกสถาบันเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ เฉลี่ยรายละ 6,660 บาท (ตารางที่ 4.1)

ตารางที่ 4.1 งบประมาณที่ได้รับจัดสรรและผลการเบิกจ่ายงบประมาณ

รายการ	งบประมาณที่ได้รับจัดสรร	ผลการเบิกจ่าย	ร้อยละ
1. งบดำเนินงาน	4,909,400	4,718,532	96.12
2. งบอุดหนุน	9,990,000	9,930,060	99.40
รวมทั้งสิ้น	14,899,400	14,648,592	98.32

ที่มา: กรมส่งเสริมสหกรณ์. (2561)

3) ความเพียงพอและความทันเวลาของงบประมาณ พบว่า หน่วยงานที่ได้รับงบประมาณ ร้อยละ 64.00 เห็นว่างบประมาณมีความเพียงพอ และที่เหลือร้อยละ 36.00 เห็นว่างบประมาณไม่เพียงพอ เนื่องจากสถาบันเกษตรกรมีสมาชิกอีกเป็นจำนวนมากที่ต้องการสมัครเข้าร่วมโครงการและต้องการงบประมาณในการสนับสนุน สำหรับความทันเวลาตามแผนปฏิบัติงาน หน่วยงาน ร้อยละ 96.00 เห็นว่า

ช่วงเวลาที่ได้รับงบประมาณทันตามแผนการปฏิบัติงานที่วางไว้ และร้อยละ 4.00 ไม่ทันเวลาตามแผนปฏิบัติงาน และไม่ทันฤดูกาลเพาะปลูกของเกษตรกร (ตารางที่ 4.2) ดังนั้นหากพิจารณาตามเกณฑ์การวัด พบว่า ด้านการเบิกจ่ายงบประมาณผ่านเกณฑ์การวัดที่กำหนด โดยมีการเบิกจ่ายมากกว่าร้อยละ 96 และช่วงเวลาที่ได้รับงบประมาณทันตามแผนการปฏิบัติงาน ส่วนความเพียงพอของงบประมาณ พบว่า ไม่ผ่านเกณฑ์ เนื่องจากหน่วยงานเห็นว่างบประมาณมีเพียงพอต่ำกว่าร้อยละ 80 ทั้งนี้เพราะสถาบันเกษตรกรมีสมาชิกอีกเป็นจำนวนมากที่ต้องการสมัครเข้าร่วมโครงการ และต้องการงบประมาณในการสนับสนุน (ตารางที่ 4.26)

ตารางที่ 4.2 ความเพียงพอและความทันเวลาของงบประมาณ

รายการ	ร้อยละ
1. ความเพียงพอ	100.00
1.1 เพียงพอ	64.00
1.2 ไม่เพียงพอ	36.00
2. ความทันเวลา	100.00
2.1 ทันเวลา	96.00
2.2 ไม่ทันเวลา	4.00

ที่มา: จากการสำรวจ

4.1.2 สถาบันเกษตรกร สมาชิกสถาบันเกษตรกร และพื้นที่ของสมาชิกสถาบันเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการโครงการเกษตรผสมผสานในสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร มีเป้าหมายคัดเลือกสถาบันเกษตรกรปีละ 100 แห่ง และสมาชิกสถาบันเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ ปีละ 1,500 ราย และพื้นที่ของสมาชิกสถาบันเกษตรกร เพื่อดำเนินการทำกิจกรรมเกษตรผสมผสาน ปีละ 7,500 ไร่ ผลการคัดเลือกมีสถาบันเกษตรกรที่ผ่านการคัดเลือกเข้าร่วมโครงการ 100 แห่ง และสมาชิกสถาบันเกษตรกร 1,500 ราย ประกอบด้วย สมาชิกสหกรณ์ 1,365 ราย สมาชิกกลุ่มเกษตรกร 135 ราย ครบตามเป้าหมาย ส่วนพื้นที่ของสมาชิกสถาบันเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ 27,486 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 366.48 ของเป้าหมาย 7,500 ไร่ จะเห็นว่าพื้นที่ของสมาชิกสถาบันเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ สูงกว่าเป้าหมายเป็นจำนวนมาก ทั้งนี้เนื่องจากสมาชิกสถาบันเกษตรกร มีพื้นที่ถือครองเฉลี่ย 28.92 ไร่/ราย จึงใช้พื้นที่เข้าร่วมโครงการเฉลี่ย 17.25 ไร่/ราย สูงกว่าที่โครงการกำหนดไว้ 5 ไร่/ราย (ตารางที่ 4.3) เมื่อพิจารณาตามเกณฑ์การวัด พบว่า ผ่านเกณฑ์การวัดที่กำหนด เนื่องจากมีสถาบันเกษตรกรและสมาชิกสถาบันเกษตรกรเข้าร่วมโครงการตามเป้าหมายที่กำหนด และพื้นที่เข้าร่วมโครงการสูงกว่าเป้าหมาย (ตารางที่ 4.26)

ตารางที่ 4.3 สถาบันเกษตรกร สมาชิกสถาบันเกษตรกร และพื้นที่ของสมาชิกสถาบันเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ

รายการ	หน่วย	เป้าหมาย	ผลการดำเนินงาน	ร้อยละ
1. สถาบันเกษตรกร	แห่ง	100	100	100.00
2. สมาชิกสถาบันเกษตรกร	ราย	1,500	1,500	100.00
3. พื้นที่ดำเนินการ	ไร่	7,500	27,486	366.48

ที่มา: กรมส่งเสริมสหกรณ์. (2561)

4.1.3 การสนับสนุนปัจจัยการผลิต

การสนับสนุนปัจจัยการผลิต โดยวงเงินที่อุดหนุนปัจจัยการผลิตเฉลี่ยรายละ 6,660 บาท ดำเนินการเป็น 2 รูปแบบ ดังนี้

1) สถาบันเกษตรกรจัดหาปัจจัยการผลิตตามแผนการผลิตให้แก่สมาชิก

กรมส่งเสริมสหกรณ์กำหนดให้จ่ายเงินอุดหนุนให้แก่สถาบันเกษตรกร เพื่อนำไปสนับสนุนการจัดหาปัจจัยการผลิตของสมาชิกสถาบันเกษตรกรในการทำเกษตรผสมผสานในพื้นที่ทำการเกษตรของตนเอง โดยให้สถาบันเกษตรกรสำรวจข้อมูลการทำเกษตรและความต้องการผลิตของสมาชิก เช่น การปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์ การเลี้ยงสัตว์น้ำ และให้สมาชิกสถาบันเกษตรกรจัดทำแผนการผลิต รายได้ รายจ่ายทางการเกษตร ของปีก่อนเข้าร่วมโครงการ และ ปี 2561 จากการทำเกษตรผสมผสานและระยะเวลาการผลิต ทั้งนี้สถาบันเกษตรกรจะจัดหาปัจจัยการผลิตตามแผนการผลิต เพื่อได้ราคาที่ถูกลง และมีคุณภาพมาตรฐานตามที่สมาชิกต้องการ

2) สมาชิกสถาบันเกษตรกรจัดหาปัจจัยการผลิตด้วยตนเอง ซึ่งมีสถาบันเกษตรกรบางส่วนให้สมาชิกจัดหาปัจจัยการผลิตด้วยตนเอง

สำหรับชนิดของปัจจัยการผลิต ขึ้นอยู่กับความต้องการของสมาชิก โดยสถาบันเกษตรกรรวบรวมจากแผนการผลิตของสมาชิก พบว่า มีปัจจัยการผลิต จำนวน 8 ชนิด ที่สมาชิกสถาบันเกษตรกรขอรับการสนับสนุน ได้แก่ ไม้ผล เมล็ดพันธุ์ผัก/พืช พันธุ์สัตว์ พันธุ์ปลา ปุ๋ย อาหารสัตว์ ถัง/วัสดุในการผลิตน้ำหมักชีวภาพ และอุปกรณ์การเกษตร ประเภทเครื่องสูบน้ำ ท่อ สายยาง และระบบน้ำในแปลงเกษตรผสมผสาน

ในส่วนของปัจจัยการผลิตที่สมาชิกสถาบันเกษตรกรได้รับ พบว่า ได้รับปัจจัยการผลิตสอดคล้องตามความต้องการร้อยละ 98.99 นอกจากนี้สมาชิกสถาบันเกษตรกร ร้อยละ 85.29 ร้อยละ 96.29 และ ร้อยละ 97.47 ได้รับปัจจัยการผลิตในปริมาณเพียงพอ ช่วงเวลาแจกปัจจัยการผลิตมีความเหมาะสมทันเวลา และปัจจัยการผลิตที่ได้รับมีคุณภาพ ตามลำดับ อย่างไรก็ตาม ด้านความเพียงพอของปัจจัยการผลิต โดยเฉพาะ ปุ๋ย และอาหารสัตว์ สมาชิกสถาบันเกษตรกรให้ความเห็นว่า เพียงพอไม่ถึงร้อยละ 80 เนื่องจากสมาชิกสถาบันเกษตรกรได้รับสนับสนุนปัจจัยการผลิตภายในวงเงินที่โครงการกำหนด (6,660 บาท) ในขณะที่มูลค่าต่อหน่วยของปุ๋ยเคมีและอาหารสัตว์มีมูลค่าสูง เมื่อเปรียบเทียบกับปัจจัยการผลิตชนิดอื่น ๆ (ตารางที่ 4.4) เมื่อพิจารณาตามเกณฑ์การวัด พบว่า ผ่านเกณฑ์การวัด

ที่กำหนด เนื่องจากมีสมาชิกสถาบันเกษตรกรเข้าร่วมโครงการได้รับปัจจัยการผลิตสอดคล้องตามความต้องการ มีความเพียงพอและทันเวลา (ตารางที่ 4.26)

ตารางที่ 4.4 การสนับสนุนปัจจัยการผลิตแก่สมาชิกสถาบันเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ

หน่วย: ร้อยละ

รายการ	ไม้ผล	เมล็ดพันธุ์ผัก/พืช	พันธุ์สัตว์	พันธุ์ปลา	ปุ๋ย	อาหารสัตว์	ถัง/น้ำหมักชีวภาพ	อุปกรณ์การเกษตร	เฉลี่ย
1. ความสอดคล้องกับความต้องการ									
1.1 สอดคล้อง	98.66	100.00	98.78	100.00	96.84	100.00	100.00	100.00	98.99
1.2 ไม่สอดคล้อง	1.34	-	1.22	-	3.16	-	-	-	1.01
2. ความเพียงพอ									
2.1 เพียงพอ	86.58	93.48	90.24	89.58	74.74	72.31	97.92	91.67	85.29
2.2 ไม่เพียงพอ	13.42	6.52	9.76	10.42	25.26	27.69	2.08	8.33	14.71
3. ความเหมาะสมของช่วงเวลา									
3.1 ทันเวลา	90.60	93.48	97.56	97.92	100.00	98.46	100.00	100.00	96.29
3.2 ไม่ทันเวลา	9.40	6.52	2.44	2.08	-	1.54	-	-	3.71
4. คุณภาพ									
4.1 มีคุณภาพ	95.97	97.83	97.56	98.96	94.74	100.00	100.00	100.00	97.47
4.2 ไม่มีคุณภาพ	4.03	2.17	2.44	1.04	5.26	-	-	-	2.53

ที่มา: จากการสำรวจ

หมายเหตุ: เกษตรกรได้รับปัจจัยการผลิตมากกว่า 1 ชนิดต่อราย

4.1.4 หลักสูตรการอบรมถ่ายทอดความรู้

สถาบันเกษตรกรจัดอบรมแก่สมาชิกสถาบันเกษตรกร ที่เข้าร่วมโครงการ จำนวน 1 ครั้ง การอบรมมีวัตถุประสงค์เพื่อให้สมาชิกมีความรู้ในการทำเกษตรแบบผสมผสาน และความเข้าใจในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เรียนรู้การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิตประจำวัน การลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ รวมทั้งการศึกษาดูงานในสถานที่จริงและเกิดแนวคิดสามารถวางแผนการผลิต ลดต้นทุนการผลิตและจัดการด้านการตลาดได้

ในการดำเนินงานกรมส่งเสริมสหกรณ์ในส่วนกลางโอนเงินงบประมาณให้สำนักงานสหกรณ์จังหวัดและสถาบันเกษตรกร เพื่อจัดอบรมและศึกษาดูงานแก่เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ 5 หลักสูตร สำหรับเนื้อหาหลักสูตร ประกอบด้วย

1) การประยุกต์ใช้แนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการทำเกษตรผสมผสาน โดยวิทยากรจากสำนักงานเกษตรและสหกรณ์ หรือผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ชั่วโมง

2) การศึกษาคุณงานการทำเกษตรผสมผสาน เป็นการเรียนรู้จากผู้มีประสบการณ์ตรง โดยวิทยากรปราชญ์เกษตร หรือผู้ทรงคุณวุฒิประจำศูนย์เรียนรู้ต่าง ๆ จำนวน 6 ชั่วโมง

3) การวางแผนการผลิตและการลดต้นทุนการผลิต โดยวิทยากรจากสำนักงานเกษตรจังหวัด สำนักงานสหกรณ์จังหวัด หรือผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ชั่วโมง

4) การวางแผนด้านการตลาดและการบันทึก รายการรับ - จ่าย โดยวิทยากรเป็นผู้จัดการ หรือหัวหน้าฝ่ายที่เกี่ยวข้องในสหกรณ์ จำนวน 3 ชั่วโมง

5) การสรุปบทเรียน จำนวน 3 ชั่วโมง

ดังนั้นเมื่อพิจารณาตามเกณฑ์การวัด พบว่า ผ่านเกณฑ์เนื่องจากมีหลักสูตรที่จัดอบรม ให้แก่เกษตรกรไม่ต่ำกว่า 3 หลักสูตร

4.2 กิจกรรม (Activities)

การประเมินผลด้านกิจกรรม เพื่อศึกษาในประเด็นที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการโครงการตามกิจกรรม การทำงานของโครงการ ประกอบด้วย การบริหารจัดการโครงการ การจัดทำคู่มือ การประชาสัมพันธ์โครงการ การรับสมัครและการคัดเลือกสถาบันเกษตรกร การจัดทำฐานข้อมูล การทำแผนการผลิต การทำบัญชีรายรับ - รายจ่าย การทำแผนการดำเนินธุรกิจ และการติดตาม/ตรวจเยี่ยม ดังนี้

4.2.1 การบริหารจัดการโครงการ เพื่อให้การขับเคลื่อนการดำเนินงานโครงการ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เกิดผลสัมฤทธิ์อย่างเป็นรูปธรรม กรมส่งเสริมสหกรณ์ได้มีการบริหารจัดการโครงการทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ดังนี้

1) ส่วนกลาง กรมส่งเสริมสหกรณ์ โดยกองพัฒนาระบบการสนับสนุนสหกรณ์ดำเนินการเกี่ยวกับการบริหารกองทุนพัฒนาสหกรณ์ให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยสหกรณ์และบริหารกองทุน หรือเงินทุนอื่น ๆ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้สหกรณ์กู้ยืมหรือสนับสนุนกิจการสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร โดยทำหน้าที่ดำเนินการคัดเลือก สถาบันเกษตรกรและสมาชิกสถาบันเกษตรกร เพื่อให้ส่วนภูมิภาค สามารถดำเนินการได้ครบถ้วน โดยจะแจ้งเป้าหมายให้สหกรณ์จังหวัดพร้อมคู่มือโครงการ

2) ส่วนภูมิภาค ดำเนินการโดยสหกรณ์จังหวัดบูรณาการกับสถาบันเกษตรกรและสมาชิกสถาบันเกษตรกรในพื้นที่ จัดทำแผนและผลการดำเนินงานโครงการ รวบรวมและจัดทำรายงานตามแผนปฏิบัติงานที่กำหนด

4.2.2 การจัดทำคู่มือโครงการ กรมส่งเสริมสหกรณ์ได้จัดทำคู่มือโครงการ เพื่อใช้ในการปฏิบัติงาน การขับเคลื่อนโครงการในระดับภูมิภาค และอำนวยความสะดวกแก่ผู้ปฏิบัติงานและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการ เพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานโครงการทั้งส่วนกลางและระดับภูมิภาคดำเนินการไปในแนวทางเดียวกัน ผลการจัดทำคู่มือโครงการแล้วเสร็จตามเป้าหมาย และจัดส่งคู่มือโครงการให้แก่สำนักงานสหกรณ์จังหวัด ที่ดำเนินการโครงการ ครอบคลุมเป้าหมาย 23 จังหวัด

4.2.3 การประชาสัมพันธ์โครงการ สำหรับกิจกรรมดังกล่าว กรมส่งเสริมสหกรณ์ได้ประชาสัมพันธ์ และสร้างการรับรู้ โดยผ่านช่องทางต่าง ๆ ได้แก่ สื่อบุคคล เช่น เจ้าหน้าที่สหกรณ์จังหวัด เจ้าหน้าที่สถาบันเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ ผู้นำชุมชน ร้อยละ 95.65 สื่อกิจกรรม เช่น การประชุมสถาบันเกษตรกร ทั้งใน

ส่วนกลางและระดับภูมิภาค และการจัดเวทีชุมชน ร้อยละ 47.83 สื่ออิเล็กทรอนิกส์ เช่น ไลน์ เฟซบุ๊กของหน่วยงาน จดหมายอิเล็กทรอนิกส์ ร้อยละ 8.70 และสื่อสิ่งพิมพ์ ร้อยละ 4.35 ตามลำดับ (ตารางที่ 4.5)

ตารางที่ 4.5 สื่อที่ใช้สำหรับการประชาสัมพันธ์โครงการ

รายการ ^{1/}	ร้อยละ
1. สื่อสิ่งพิมพ์	4.35
2. สื่อบุคคล	95.65
3. สื่ออิเล็กทรอนิกส์	8.70
4. สื่อกิจกรรม	47.83

ที่มา: จากการสำรวจ

หมายเหตุ: ^{1/} ตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ

4.2.4 การรับสมัครและการคัดเลือกสถาบันเกษตรกรและสมาชิกสถาบันเกษตรกร สำนักงานสหกรณ์จังหวัดดำเนินการแจ้งให้สถาบันเกษตรกรรับสมัคร และคัดเลือกสมาชิกสถาบันเกษตรกรเข้าร่วมโครงการ โดยได้แจ้งรายละเอียด จำนวนสถาบันเกษตรกรและสมาชิกเป้าหมายตามที่กรมส่งเสริมสหกรณ์กำหนด และภายหลังการรับสมัครและคัดเลือกให้สหกรณ์จังหวัดแจ้งผลการรับสมัคร และการคัดเลือกในแต่ละจังหวัดให้กรมส่งเสริมสหกรณ์ ทั้งนี้สมาชิกต้องมีคุณสมบัติ ดังนี้ 1) เป็นสมาชิกสถาบันเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ และสถาบันเกษตรกรสนับสนุนเงินทุนเพื่อสร้างระบบน้ำในไร่นาของสมาชิก 2) สมัครใจเข้าร่วมโครงการ 3) มีพื้นที่เป็นของตนเอง หรือมีที่ดินทำกินเพื่อการเกษตร 4) มีความตั้งใจ และขยันขันแข็ง

ในขั้นตอนดังกล่าว ได้มีการจัดประชุมชี้แจงหลักเกณฑ์การรับสมัครและการคัดเลือกเป้าหมาย โดยประชุมชี้แจงแก่เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่ จำนวน 1 ครั้ง ตามเป้าหมาย สำหรับการรับสมัครและการคัดเลือกเกษตรกร มีปัญหาอุปสรรค เช่น โครงการกำหนดจำนวนสถาบันเกษตรกรเป้าหมาย ดำเนินการปีละ 100 แห่ง แต่สถาบันเกษตรกรและสมาชิกสถาบันเกษตรกรที่มีคุณสมบัติตามที่โครงการกำหนด ยังมีอีกเป็นจำนวนมากที่สนใจและต้องการสมัครเข้าร่วมโครงการ แต่ไม่สามารถเข้าร่วมโครงการได้ เป็นต้น

4.2.5 การจัดทำฐานข้อมูล ดำเนินการ 2 โครงการ ดังนี้

1) การจัดทำฐานข้อมูลสมาชิกสถาบันเกษตรกรที่ได้รับเงินกู้จากสถาบันเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการสนับสนุนเงินทุนเพื่อสร้างระบบน้ำในไร่นาของสมาชิกสถาบันเกษตรกร ดำเนินการจัดเก็บฐานข้อมูล โดยการใช้ระบบกำหนดตำแหน่งพิกัดบนพื้นผิวโลก (Global positioning system : GPS) ที่มีการเก็บข้อมูลรายละเอียด เช่น ที่อยู่ หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ และจังหวัด ตามที่ตั้งแหล่งน้ำของสมาชิกสถาบันเกษตรกรที่ได้รับเงินกู้เพื่อขุดสระน้ำ เจาะบ่อบาดาล และการปรับปรุงระบบน้ำ และจัดเก็บเป็นฐานข้อมูลไว้ทั้ง 3 แห่ง คือ สมาชิกสถาบันเกษตรกร สถาบันเกษตรกร และสำนักงานสหกรณ์จังหวัด

2) การจัดทำฐานข้อมูลสถาบันเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการสนับสนุนเงินทุนเพื่อสร้างระบบน้ำในไร่นาของสมาชิกสถาบันเกษตรกร ที่ได้รับคัดเลือกเข้าร่วมโครงการเกษตรผสมผสานในสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร และได้รับการอุดหนุนปัจจัยการผลิตตามโครงการ

ผลการดำเนินงานสามารถจัดทำฐานข้อมูลทั้ง 2 โครงการ ประกอบด้วยฐานข้อมูลของสมาชิกสถาบันเกษตรกร 1,500 ราย และสถาบันเกษตรกร 100 แห่ง ครบตามเป้าหมาย

4.2.6 การจัดทำแผนการผลิต บัญชีรายรับ - รายจ่าย ของสมาชิกสถาบันเกษตรกรและแผนการดำเนินธุรกิจของสถาบันเกษตรกร

โครงการฯ ได้กำหนดให้สมาชิกสถาบันเกษตรกรเป็นผู้จัดทำแผนการผลิตตามความต้องการ และทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย ส่วนสถาบันเกษตรกรทำหน้าที่รวบรวมแผนการผลิต บัญชีรายรับ - รายจ่าย ของสมาชิกสถาบันเกษตรกร และจัดทำแผนการดำเนินธุรกิจของสถาบันเกษตรกร

การจัดทำแผนการผลิตของสมาชิกสถาบันเกษตรกรเป็นสิ่งที่ทำให้สมาชิกสามารถวางแผนการผลิตการทำเกษตรผสมผสานในแปลงที่เข้าร่วมโครงการ และบัญชีรายรับ - รายจ่าย ของสมาชิกสถาบันเกษตรกรเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการวางแผนการใช้จ่ายในการผลิตทางการเกษตร พบว่าสมาชิกสถาบัน 1,500 ราย ดำเนินการจัดทำแผนการผลิต และทำบัญชีรายรับ - รายจ่าย คิดเป็นร้อยละ 100 เช่นเดียวกัน (ตารางที่ 4.6)

ในส่วนของแผนการผลิตแบ่งเป็น 3 ด้าน ได้แก่ 1) แผนการผลิตด้านพืช ได้แก่ พืชล้มลุก พืชผัก ไม้ผล 2) แผนการผลิตด้านสัตว์ ได้แก่ โค กระบือ ไก่ เป็ด และ 3) แผนการผลิตด้านประมง ได้แก่ เลี้ยงปลา และกบ โดยเกษตรกรสามารถทำแผนการผลิตได้ทั้ง 3 ประเภท ขึ้นอยู่กับการวางแผนการผลิตในแปลงของเกษตรกร ส่วนใหญ่ร้อยละ 68.75 จัดทำแผนการผลิตด้านพืชมากที่สุด รองลงมาเป็นด้านสัตว์ ร้อยละ 37.50 และด้านประมง ร้อยละ 31.25 ตามลำดับ

สำหรับสถาบันเกษตรกรดำเนินการรวบรวมแผนการผลิตของสมาชิกสถาบันเกษตรกร เพื่อนำไปประกอบการวางแผนการผลิตและส่งเสริมปัจจัยการผลิตให้แก่สมาชิก อีกทั้งประมาณการผลผลิตและวางแผนการดำเนินธุรกิจของสถาบันเกษตรกร พบว่า สถาบันเกษตรกร จำนวน 100 แห่ง ดำเนินการรวบรวมแผนการผลิต บัญชีรายรับ - รายจ่ายของสมาชิกสถาบันเกษตรกร และจัดทำแผนการดำเนินธุรกิจของสถาบันเกษตรกร คิดเป็นร้อยละ 100 ทั้ง 3 กิจกรรม

ตารางที่ 4.6 สมาชิกสถาบันเกษตรกรและสถาบันเกษตรกรที่จัดทำแผนการผลิต บัญชีรายรับ – รายจ่าย
แผนการดำเนินงานธุรกิจ และประเภทของแผนการผลิต

รายการ	ร้อยละ
1. สมาชิกสถาบันเกษตรกร	
1.1 จัดทำแผนการผลิต	100.00
1) ดำเนินการ	100.00
2) ไม่ได้ดำเนินการ	-
1.2 จัดทำบัญชีรายรับ - รายจ่าย	
1) ดำเนินการ	100.00
2) ไม่ได้ดำเนินการ	-
2. สถาบันเกษตรกร	
2.1 รวบรวมแผนการผลิตของสมาชิกสถาบันเกษตรกร	100.00
1) ดำเนินการ	100.00
2) ไม่ได้ดำเนินการ	-
2.2 รวบรวมบัญชีรายรับ - รายจ่ายของสมาชิกสถาบันเกษตรกร	100.00
1) ดำเนินการ	100.00
2) ไม่ได้ดำเนินการ	-
2.3 จัดทำแผนดำเนินงานธุรกิจ	100.00
1) ดำเนินการ	100.00
2) ไม่ได้ดำเนินการ	-
3. ประเภทของแผนการผลิต^{1/}	
3.1 ด้านพืช	68.75
3.2 ด้านสัตว์	37.50
3.3 ด้านประมง	31.25

ที่มา: จากการสำรวจ

หมายเหตุ: ^{1/}ประเภทของแผนการผลิตของเกษตรกรแต่ละรายมีมากกว่า 1 ด้าน

4.2.7 การติดตามและประเมินผล ดำเนินการ ดังนี้

1) ส่วนกลาง กรมส่งเสริมสหกรณ์ ดำเนินการนิเทศและติดตามการดำเนินโครงการอย่างต่อเนื่องให้แก่สำนักงานสหกรณ์จังหวัด เพื่อสรุปผลการดำเนินงาน การจัดทำค่าของงบประมาณให้ตรงกับสภาพปัญหาข้อเท็จจริงของการดำเนินโครงการ และการติดตาม ให้คำแนะนำสถาบันเกษตรกรและสมาชิกสถาบันเกษตรกร จำนวน 4 ครั้ง ครอบคลุมเป้าหมาย

2) ส่วนภูมิภาค สำนักงานสหกรณ์จังหวัดโดยเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง รายงานผลการติดตามประเมินผล พร้อมทั้งรายงานผลการดำเนินงานและปัญหาอุปสรรคที่เกี่ยวข้อง และรายงานผลการปฏิบัติงาน โดยรายงานให้กองพัฒนาระบบสนับสนุนการสหกรณ์ ตามแบบรายงานที่กำหนดทุกสิ้นเดือน ทาง E-mail :

cmsdo_r6@cpd.go.th และในระบบของกองแผนงานทุกสิ้นเดือน จำนวน 12 ครั้ง ครอบคลุมเป้าหมาย และการติดตามตรวจเยี่ยม สถาบันเกษตรกรในพื้นที่และให้คำแนะนำสมาชิกสถาบันเกษตรกร จำนวน 5 ครั้ง ครอบคลุมเป้าหมาย

เมื่อพิจารณาตามเกณฑ์การวัดด้านกิจกรรม พบว่าผ่านเกณฑ์การวัดที่กำหนดทั้ง 9 ตัวชี้วัด เนื่องจากการดำเนินกิจกรรมครบทุกกิจกรรมตามเป้าหมาย (ตารางที่ 4.26)

4.3 ผลผลิต (Outputs)

การประเมินผลด้านผลผลิต เป็นการประเมินผลเพื่อศึกษาในประเด็นที่เกี่ยวกับผลที่เกิดขึ้นจากการนำปัจจัยนำเข้าสู่กระบวนการดำเนินงานโครงการ ประกอบด้วย การอบรมถ่ายทอดความรู้ การศึกษาดูงาน การสนับสนุนปัจจัยการผลิต การทำกิจกรรมในแปลงเกษตรผสมผสาน การเกี่ยวกลของกิจกรรม และการเชื่อมโยงตลาด ดังนี้

4.3.1 การอบรมถ่ายทอดความรู้ มีการจัดอบรมถ่ายทอดความรู้ให้แก่สมาชิกสถาบันเกษตรกร ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นการอบรมถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการประยุกต์ใช้แนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในการทำเกษตรผสมผสาน การวางแผนการผลิตและการลดต้นทุนการผลิต การวางแผนด้านการตลาด และการบันทึก รายการรับ - จ่าย เป็นต้น ทั้งนี้มีเป้าหมายการอบรมถ่ายทอดความรู้ให้แก่สมาชิกสถาบันเกษตรกร 1,500 ราย ผลการจัดอบรมถ่ายทอดความรู้ มีสมาชิกสถาบันเกษตรกร ที่เข้ารับการอบรม 1,499 ราย คิดเป็นร้อยละ 99.93 ของเป้าหมาย เนื่องจากมีสมาชิกสถาบันเกษตรกร 1 ราย ติดธุระในวันที่มีการอบรม

4.3.2 การศึกษาดูงาน หน่วยงานในพื้นที่จะเลือกแหล่งศึกษาดูงานที่เหมาะสมให้กับสมาชิกสถาบันเกษตรกร และศึกษาดูงานการจัดทำแปลงเกษตรผสมผสานภายในจังหวัดหรือจังหวัดข้างเคียงกับสถาบันเกษตรกร สำหรับจำนวนสมาชิกสถาบันเกษตรกรที่ศึกษาดูงาน จะเท่ากับจำนวนสมาชิกสถาบันเกษตรกร ที่เข้ารับการอบรมในปีงบประมาณที่ดำเนินการ ทั้งนี้ มีการศึกษาดูงาน 1 ครั้ง ระยะเวลา 1 วัน สำหรับสมาชิกสถาบันเกษตรกรที่ได้ศึกษาดูงาน จำนวน 1,499 ราย คิดเป็นร้อยละ 99.93 ของเป้าหมาย เนื่องจาก มีสมาชิกสถาบันเกษตรกร 1 ราย ติดธุระในวันที่มีการศึกษาดูงาน

4.3.3 การสนับสนุนปัจจัยการผลิต โครงการได้กำหนดการจ่ายเงินอุดหนุนให้แก่สถาบันเกษตรกร เพื่อจัดหาปัจจัยการผลิต เช่น เมล็ดพันธุ์ พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ ปุ๋ย เป็นต้น ให้กับสมาชิกที่เข้าร่วมโครงการ โดยจะจ่ายภายหลังการอบรม ซึ่งในปีงบประมาณ 2561 จ่ายเงินอุดหนุนเพื่อจัดหาปัจจัยการผลิต ให้แก่สมาชิกสถาบันเกษตรกร 1,491 ราย คิดเป็นร้อยละ 99.40 ของเป้าหมาย 1,500 ราย ที่เหลือ 9 ราย เกษตรกรไม่ได้รับการจ่ายเงินอุดหนุนเนื่องจากมีปัญหาในการชำระหนี้กับสถาบันเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ

4.3.4 การทำกิจกรรมในแปลงเกษตรของสมาชิกสถาบันเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ มีลักษณะดังนี้

1) ประเภทกิจกรรมการทำเกษตรผสมผสาน ประกอบด้วย กิจกรรมด้านพืช ด้านปศุสัตว์ และด้านสัตว์น้ำ ตามแผนการผลิตที่สมาชิกสถาบันเกษตรกรได้จัดทำไว้ โดยสมาชิกสถาบันเกษตรกร มีการเพาะปลูก หรือเลี้ยงปศุสัตว์ หรือสัตว์น้ำ หลายๆ ชนิดในพื้นที่เดียวกัน ซึ่งเกิดการเกี่ยวผลประโยชน์ต่อกัน พบว่า ก่อนเข้าร่วมโครงการ สมาชิกสถาบันเกษตรกรทำกิจกรรมเกษตรผสมผสานในกิจกรรมเดียว

แต่มีหลายชนิด เช่น ปลุกเฉพาะพืชอย่างเดียว แต่ปลุกหลายชนิดในพื้นที่เดียวกัน การทำเกษตรผสมผสาน จำนวน 2 กิจกรรม เช่น ด้านพืชและปศุสัตว์ ด้านพืชและสัตว์น้ำ ด้านปศุสัตว์และสัตว์น้ำ เป็นต้น และ จำนวน 3 กิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมด้านพืช ปศุสัตว์ และสัตว์น้ำ ทั้งนี้สมาชิกสถาบันเกษตรกรทำ 3 กิจกรรม ในแปลงเกษตรผสมผสาน โดยปลุกพืช เลี้ยงปศุสัตว์และเลี้ยงสัตว์น้ำ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 60.84 รองลงมาทำ 2 กิจกรรม โดย ร้อยละ 58.18 ปลุกพืชและเลี้ยงปศุสัตว์ และ ร้อยละ 50.43 ทำกิจกรรมการปลุกพืชและเลี้ยงสัตว์น้ำ ตามลำดับ

หลังจากเข้าร่วมโครงการสมาชิกสถาบันเกษตรกรทำกิจกรรมในแปลงเกษตรผสมผสานเพิ่มขึ้น ทั้งนี้การทำกิจกรรมในแปลงเกษตรผสมผสาน 2 กิจกรรม และ 3 กิจกรรม พบว่า กิจกรรมการปลุกพืช และเลี้ยงสัตว์น้ำ เพิ่มขึ้น จากร้อยละ 50.43 เป็นร้อยละ 64.34 หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 13.91 เช่นเดียวกับ กิจกรรมการปลุกพืช เลี้ยงปศุสัตว์และเลี้ยงสัตว์น้ำ ที่เพิ่มขึ้น ร้อยละ 6.04 เนื่องจากหลังเข้าร่วมโครงการ สมาชิกสถาบันเกษตรกร ได้รับการสนับสนุนแหล่งน้ำในไร่นา เกษตรกรจึงเพิ่มกิจกรรมในพื้นที่มากขึ้น เพื่อบริหารจัดการพื้นที่ด้วยกิจกรรมที่ผสมผสาน ช่วยลดความเสี่ยงทางการเกษตรที่เกิดขึ้น หากสมาชิก สถาบันเกษตรกรยังปลุกพืชเชิงเดี่ยวเพียงอย่างเดียว (ตารางที่ 4.7)

ตารางที่ 4.7 การทำกิจกรรมในแปลงเกษตรผสมผสานของสมาชิกสถาบันเกษตรกร

หน่วย: ร้อยละ

รายการ	ก่อนเข้าร่วม โครงการ	หลังเข้าร่วม โครงการ	การเปลี่ยนแปลง (+ เพิ่ม/- ลด)
1.เกษตรผสมผสาน 2 กิจกรรม			
1) เฉพาะด้านพืช 2 ชนิด	41.84	43.00	1.16
2) ด้านพืชและปศุสัตว์	58.18	61.21	3.03
3) ด้านพืชและสัตว์น้ำ	50.43	64.34	13.91
4) เฉพาะด้านปศุสัตว์ 2 ชนิด	1.45	2.86	1.41
5) ด้านปศุสัตว์และสัตว์น้ำ	2.86	6.94	4.08
2.เกษตรผสมผสาน 3 กิจกรรม			
- ด้านพืช - ปศุสัตว์ - สัตว์น้ำ	60.84	66.88	6.04

ที่มา: จากการสำรวจ

หมายเหตุ: ตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ

2) การถือฤกษ์ของกิจกรรมเกษตรผสมผสาน

การทำกิจกรรมในแปลงเกษตรผสมผสานของสมาชิกสถาบันเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ ร้อยละ 66.50 มีการถือฤกษ์ของกิจกรรม และมีสมาชิกสถาบันเกษตรกร อีกร้อยละ 33.50 ไม่มีการถือฤกษ์กัน ของกิจกรรม เนื่องจากสมาชิกทำกิจกรรมไม่หลากหลาย และบางส่วนไม่ทำกิจกรรมในพื้นที่แปลง เดียวกันจึงไม่มีการถือฤกษ์ของกิจกรรม (ตารางที่ 4.8)

ตารางที่ 4.8 การเกื้อกูลกันของกิจกรรมเกษตรผสมผสาน

รายการ	ร้อยละ
1. ไม่มีการเกื้อกูลกัน	33.50
2. มีการเกื้อกูลกัน	66.50
รวม	100.00

ที่มา: จากการสำรวจ

ในส่วนของการทำกิจกรรมในแปลงเกษตรผสมผสานของสมาชิกสถาบันเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ มีการเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ สัตว์น้ำ หลาย ๆ ชนิดในพื้นที่เดียวกัน อาศัยการเกื้อกูลประโยชน์ต่อกันและกัน โดยใช้หลักการอยู่ร่วมกันระหว่างพืช สัตว์ สัตว์น้ำ โดยมีการเกื้อกูลของกิจกรรมการผลิต 2 กิจกรรม และ 3 กิจกรรม ดังนี้

2.1) การเกื้อกูลกัน 2 กิจกรรม เช่น

(1) ด้านพืชและด้านปศุสัตว์ สมาชิกสถาบันเกษตรกร มีการเกื้อกูลของกิจกรรมการปลูกพืชและการเลี้ยงปศุสัตว์ มากที่สุด โดยนำมูล โค กระบือ มาทำปุ๋ยหมักหรือปุ๋ยสด เพื่อใส่ในพื้นที่นาแปลงไม้ผล และพืชผัก ร้อยละ 76.67 โดยปุ๋ยจากมูลโค/กระบือ ช่วยลดการใช้สารเคมีและลดต้นทุนการผลิต นอกจากนี้ฟางข้าวยังเป็นหัวปุ๋ยคุณภาพดี มีแคลเซียม ฟอสฟอรัส กำมะถันและไนโตรเจน เมื่อนำมาไถกลบสามารถเพิ่มสารอาหารต่าง ๆ ได้อย่างดี และช่วยเพิ่มปริมาณอินทรีย์วัตถุในดินให้มากขึ้น ทำให้เกิดการย่อยสลายอย่างรวดเร็ว เป็นแหล่งอาหารและพลังงานในการเปลี่ยนเป็นปุ๋ย รองลงมาใช้ฟางข้าว และข้าวเปลือกเป็นอาหารสัตว์ร้อยละ 68.18 โดยใช้ฟางข้าวเป็นอาหารหยาบสำหรับเลี้ยง โค/กระบือ และใช้ข้าวเปลือกเลี้ยง เป็ด/ไก่ และใช้พืชผักเป็นอาหารสัตว์ 59.21 ตามลำดับ (ตารางที่ 4.9)

(2) เฉพาะด้านพืช เป็นการเกื้อกูลเฉพาะกิจกรรมการปลูกพืช 2 กิจกรรม ได้แก่ การทำนาและปลูกพืชผัก การทำนาและปลูกไม้ผล และปลูกไม้ผลกับไม้ยืนต้น สำหรับการเกื้อกูลของกิจกรรมโดยใช้ประโยชน์จากฟางข้าวคลุมแปลงผัก ร้อยละ 55.81 รองลงมาใช้ฟางข้าวคลุมไม้ผล ร้อยละ 45.45 และปลูกไม้ผลกับไม้ยืนต้น ร้อยละ 31.15 ประโยชน์ของฟางข้าวเป็นการควบคุมวัชพืชจะป้องกันการเกิดพืชที่ไม่เป็นประโยชน์หรือพืชรบกวนต่าง ๆ เนื่องจากไม่มีแดดส่องถึง และเมื่อนำฟางข้าวมาคลุมหน้าดินช่วยรักษาความชื้นของดิน จะทำให้หน้าดินไม่แห้ง แตก เนื่องจากการชะล้างพังทลายของน้ำ ลม และแสงแดด เมื่อดินมีความชื้นจากการคลุมหน้าดินด้วยฟางข้าว ดินจะมีจุลินทรีย์ ไส้เดือน และสัตว์ต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้ระบบนิเวศน์สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น เมื่อระบบนิเวศน์สมบูรณ์แล้วนั้นการระบาดของแมลงก็จะน้อยลง เพราะมีสัตว์อื่น ๆ ในการกำจัดแมลงตามธรรมชาติ เช่น คางคก จิ้งหรีด แมงมุม นอกจากนี้หากทำนาและปลูกพืชผักหมุนเวียนสามารถทำได้หลังจากการไถกลบฟางข้าวเรียบร้อยแล้ว เมื่อนำฟางข้าวมาคลุมจะช่วยเพิ่มไนโตรเจนในดิน ลดการใช้น้ำในแปลงพืชผักได้

(3) ด้านพืชและสัตว์น้ำ เป็นการเกื้อกูลกันของกิจกรรมการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์น้ำ โดยสมาชิกสถาบันเกษตรกร ใช้พืชผักเป็นอาหารปลา ร้อยละ 57.61 รองลงมาใช้ฟางข้าวเป็นอาหารปลา

เป็นการลดต้นทุนการผลิตของสมาชิกสถาบันเกษตรกร ใช้ฟางข้าวเพิ่มแหล่งสารอาหารของสัตว์น้ำ โดยการนำฟางข้าวลงไปลอยแพเป็นชั้นๆ แ่ฟางข้าวที่มุ่มบ่อหรือสระน้ำ ให้ฟางข้าวเปื่อยยุ่ยแล้วเกิดแพลงตอนและลูกไรเพื่อเป็นอาหารปลา ร้อยละ 53.33 และใช้ข้าวเปลือกเป็นอาหารปลา ร้อยละ 10.64 ตามลำดับ

(4) ด้านปุ๋ยสัตว์และสัตว์น้ำ กิจกรรมผสมผสานเกิดจากการเกี่ยวกลั่นระหว่างการเลี้ยงไก่บนบ่อกับปลา เพื่อให้ซีไคเป็นอาหารปลา ร้อยละ 17.31 เลี้ยงเป็ดกับปลาร้อยละ 10.42 เลี้ยงสุกรกับปลาเพื่อให้มูลสุกรเป็นอาหารปลา ร้อยละ 2.27 ตามลำดับ

(5) เฉพาะด้านปุ๋ยสัตว์ โดยสมาชิกสถาบันเกษตรกรเลี้ยงสัตว์เพียงอย่างเดียว แต่เลี้ยงหลายชนิดในพื้นที่เดียวกัน ได้แก่ เลี้ยงโคกับเลี้ยงไก่ ร้อยละ 6.54 เลี้ยงสุกรกับเลี้ยงไก่ ร้อยละ 3.25

2.2) การเกี่ยวกลั่น 3 กิจกรรม เป็นกิจกรรมผสมผสานเกิดจากการเกี่ยวกลั่นทางด้านพืช - ปุ๋ยสัตว์ - สัตว์น้ำ เช่น

(1) ปลุกข้าว เลี้ยงโค/กระบือ และเลี้ยงปลา เกษตรกรร้อยละ 52.13 เมื่อปลุกข้าวและได้ผลผลิตแล้วหลังจากการเก็บเกี่ยวในแปลงของสมาชิกสถาบันเกษตรกรจะรวบรวมฟางข้าวเพื่อใช้ประโยชน์ โดยใช้ฟางข้าวไปเพาะเห็ดและใช้ฟางข้าวเป็นอาหารปลา ส่วนการเลี้ยงโค/กระบือ ได้มูลโค/กระบือไปทำปุ๋ยเพื่อใส่ในแปลงนา

(2) ปลุกผัก เลี้ยงโค/กระบือ สุกร และเลี้ยงปลา เกษตรกรร้อยละ 43.72 เกิดการเกี่ยวกลั่นนำมูลโค/กระบือ ทำปุ๋ย ใช้พืชผักเป็นอาหารปลาและเลี้ยงสุกรบนบ่อปลา เพื่อใช้มูลสุกรเป็นอาหารปลา

(3) ปลุกข้าว เลี้ยงสุกร ไก่ และเลี้ยงปลา เกษตรกรร้อยละ 32.24 เกิดการเกี่ยวกลั่นปลุกข้าวได้ข้าวและฟางข้าว เลี้ยงสุกรเพื่อนำมูลสุกรทำปุ๋ย ใช้ฟางคลุมแปลงผัก นำมูลสุกรใส่ในแปลงผักและเลี้ยงไก่บนบ่อปลา ให้ซีไคเป็นอาหารปลา

ตารางที่ 4.9 กิจกรรมเกษตรผสมผสานที่มีการเกี่ยวกลั่น

รายการ	ร้อยละ
1. การเกี่ยวกลั่น 2 กิจกรรม	
1.1) เฉพาะด้านพืช	
(1) ใช้ฟางคลุมแปลงผัก	55.81
(2) ใช้ฟางคลุมไม้ผล	45.45
(3) ปลุกไม้ผลกับไม้ยืนต้น	31.15
1.2) ด้านพืชและปุ๋ยสัตว์	
(1) มูลโค/กระบือ ทำปุ๋ย	76.67
(2) ใช้ฟาง/ข้าวเปลือกเป็นอาหารสัตว์	68.18
(3) ใช้พืชผักเป็นอาหารสัตว์	59.21

ตารางที่ 4.9 กิจกรรมเกษตรผสมผสานที่มีการเกี่ยวกัน (ต่อ)

รายการ	ร้อยละ
1.3) ด้านพืชและสัตว์น้ำ	
(1) ใช้พืชผักเป็นอาหารปลา	57.61
(2) ใช้ฟางข้าวเป็นอาหารปลา	53.33
(3) ใช้ข้าวเปลือก/รำเป็นอาหารปลา	10.64
1.4) เฉพาะด้านปศุสัตว์	
(1) เลี้ยงโคกับเลี้ยงไก่	6.54
(2) เลี้ยงสุกรกับเลี้ยงไก่	3.25
1.5) ด้านปศุสัตว์และสัตว์น้ำ	
(1) เลี้ยงไก่กับปลา	17.31
(2) เลี้ยงเป็ดกับปลา	10.42
(3) เลี้ยงสุกรกับปลา	2.27
2. การเกี่ยวกัน 3 กิจกรรม (ด้านพืช- ปศุสัตว์ – สัตว์น้ำ)	
2.1) ปลุกข้าว เลี้ยงโค/กระบือ และเลี้ยงปลา	52.13
2.2) ปลุกผัก เลี้ยงโค/กระบือ สุกร และเลี้ยงปลา	43.72
2.3) ปลุกข้าว เลี้ยงสุกร ไก่ และเลี้ยงปลา	32.24

ที่มา: จากการสำรวจ

หมายเหตุ: ตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ

3) การใช้ประโยชน์ในพื้นที่เข้าร่วมโครงการ

สมาชิกสถาบันเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการเกษตรผสมผสานในสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร มีพื้นที่เข้าร่วมโครงการเฉลี่ย 17.25 ไร่/ราย โดยแบ่งการใช้ประโยชน์พื้นที่ เป็น 4 พื้นที่ ดังนี้ (ตารางที่ 4.10)

3.1) พื้นที่แหล่งน้ำ สมาชิกสถาบันเกษตรกรมีพื้นที่แหล่งน้ำ 1.78 ไร่/ราย โดยพื้นที่แหล่งน้ำเพิ่มขึ้น 0.23 ไร่/ราย เนื่องจากเกษตรกรได้รับการสนับสนุนแหล่งน้ำจากโครงการแหล่งน้ำในไร่นา เช่น ขุดสระน้ำ บ่อบาดาล และระบบน้ำในแปลงของสมาชิกสถาบันเกษตรกร ทำให้เกษตรกรร้อยละ 46.15 มีน้ำในการทำกิจกรรมผสมผสานเพิ่มขึ้นและเพียงพอ

3.2) พื้นที่ปลูกข้าว สมาชิกสถาบันเกษตรกร มีการใช้พื้นที่ในการปลูกข้าวลดลง จากเดิม 8.58 ไร่/ราย เป็น 8.21 ไร่/ราย หรือลดลง 0.37 ไร่/ราย สำหรับเหตุผลในการลดพื้นที่ปลูกข้าว เพื่อเพิ่มพื้นที่ปลูกพืช ไม้ผล ไม้ยืนต้น และพืชผัก เพื่อให้การใช้ประโยชน์ในพื้นที่มีความหลากหลายมากขึ้น มากกว่าการปลูกข้าวซึ่งเป็นพืชระบบเชิงเดี่ยวเพียงชนิดเดียว โดยพืชระบบเชิงเดี่ยวมีระยะเวลาการเพาะปลูก เมื่อมีแมลงศัตรูพืชและโรคพืชทำลาย จะทำลายสร้างความเสียหายในพื้นที่ได้ทั้งแปลง และหากปลูกพืชเชิงเดี่ยวในปริมาณมาก ผลผลิตออกสู่ตลาดในช่วงเวลาเดียวกันส่งผลให้สินค้าล้นตลาด

เมื่อถึงฤดูเก็บเกี่ยวจะเกิดปัญหาเรื่องราคาผลผลิตต่ำ และการกตราคาผลผลิตจากพ่อค้าคนกลาง แตกต่างจากการปลูกพืชผสมผสาน จะปลูกพืชหลายชนิด แมลงศัตรูชนิดเดียว หรือโรคพืชชนิดเดียว ส่วนน้อยที่จะกินหรือทำลายพืชได้หลายชนิด อีกทั้งหากมีการวางแผนการผลิต การปลูกพืชผสมผสาน ปลูกชนิดและปริมาณที่เหมาะสมตามสภาพพื้นที่ แต่ให้มีระยะเก็บเกี่ยวต่อเนื่องไปตลอดทั้งปีจนถึงได้ในช่วงที่พืชชนิดนั้น ๆ มีราคาแพงก็สามารถทำได้ ขึ้นอยู่กับการวางแผนการผลิตของเกษตรกร เป็นต้น

3.3) พื้นที่ปลูกพืช จากการที่มีแหล่งน้ำเพิ่มขึ้นทำให้สมาชิกสถาบันเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการใช้พื้นที่เพื่อการปลูกพืชเพิ่มขึ้นจากเดิม 6.71 ไร่/ราย เป็น 6.85 ไร่/ราย หรือเพิ่มขึ้น 0.14 ไร่/ราย และจำนวนชนิดของพืชที่เกษตรกรปลูกหลังจากเข้าร่วมโครงการเพิ่มมากขึ้นจากเดิม 4 ชนิด เป็น 5 ชนิด ส่วนใหญ่เกษตรกรปลูกไม้ผล เช่น มะละกอ ฝรั่ง น้อยหน่า มะพร้าว มะนาว มะกรูด เป็นต้น และพืชผักประเภท ผักบุ้ง ผักกาด ชะอม ผักชี พริก มะเขือ ข่า ตะไคร้ นอกจากนี้ ยังมีการปลูกไม้ไผ่ เช่น ไผ่ลวก ไผ่กิมฮุง และไม้พยูง ยางนา และยูคาลิปตัส เพื่อใช้ในครัวเรือน รวมทั้งทำเชื้อเพลิงอีกด้วย

3.4) พื้นที่อยู่อาศัยและเลี้ยงสัตว์ ก่อนและหลังจากเข้าร่วมโครงการ สมาชิกสถาบันเกษตรกรเข้าร่วมโครงการ มีที่อยู่อาศัยและเลี้ยงสัตว์เท่าเดิมเฉลี่ย 0.41 ไร่/ราย สำหรับกิจกรรมการเลี้ยงสัตว์ เช่น การเลี้ยงโค กระบือ สุกร ไก่ และเป็ด เป็นต้น

จากการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการ พบว่า สมาชิกสถาบันเกษตรกรสามารถใช้ประโยชน์ในพื้นที่เกษตรผสมผสานของตนเอง โดยดำเนินการ ตั้งแต่ 2 พื้นที่ขึ้นไป ทั้งการปลูกพืชผสมผสานหลายชนิด ปลูกข้าวไว้สำหรับการบริโภคในครัวเรือนและเพื่อขาย มีแหล่งน้ำเพื่อใช้ในการเกษตร มีที่อยู่อาศัยและเลี้ยงสัตว์ ทั้งนี้การทำเกษตรผสมผสานให้ความสำคัญเพื่อเพิ่มผลผลิตในพื้นที่ โดยมีการจัดการเรื่องที่ดิน ทุน และแรงงานอย่างมีประสิทธิภาพ ก่อให้เกิดผลผลิตต่อหน่วยการผลิตที่สูงขึ้น อย่างไรก็ตามการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ ขึ้นอยู่กับการวางแผนการผลิตของสมาชิกสถาบันเกษตรกร และการให้คำแนะนำเรื่องการผลิต และการตลาดจากสถาบันเกษตรกรด้วย

ตารางที่ 4.10 การใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่เข้าร่วมโครงการ

รายการ	หน่วย	ก่อนเข้าร่วมโครงการ	หลังเข้าร่วมโครงการ	การเปลี่ยนแปลง (+ เพิ่ม/- ลด)
1. พื้นที่แหล่งน้ำ	ไร่/ราย	1.55	1.78	0.23
1.1 ความเพียงพอของน้ำที่ใช้ทำการเกษตร				
1) มีน้ำเพียงพอทั้งปี	ร้อยละ	31.27	77.42	46.15
2) มีน้ำไม่เพียงพอ	ร้อยละ	68.73	22.58	-46.15
1.2 กรณีไม่เพียงพอ				
ระยะเวลาที่ใช้ได้	เดือน	6	7	1
2. พื้นที่นาข้าว	ไร่/ราย	8.58	8.21	- 0.37

ตารางที่ 4.10 การใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่เข้าร่วมโครงการ (ต่อ)

รายการ	หน่วย	ก่อนเข้าร่วม โครงการ	หลังเข้าร่วม โครงการ	การเปลี่ยนแปลง (+ เพิ่ม/- ลด)
3. พื้นที่ปลูกพืช	ไร่/ราย	6.71	6.85	0.14
- จำนวนพืชที่ปลูก	ชนิด	4	5	1
4. พื้นที่ที่อยู่อาศัยและเลี้ยงสัตว์	ไร่/ราย	0.41	0.41	-
รวม	ไร่/ราย	17.25	17.25	-

ที่มา: จากการสำรวจ

4.3.5 การเชื่อมโยงตลาด

1) สถาบันเกษตรกร

การเชื่อมโยงตลาดเป็นหน้าที่ของภาครัฐในการประสานภาคเอกชน/สถาบันเกษตรกรในการรวบรวมการจัดหาตลาดหรือสถานที่จำหน่ายเพื่อรองรับผลผลิตของเกษตรกร พบว่าสำนักงานสหกรณ์จังหวัด และสถาบันเกษตรกร ร้อยละ 85.00 มีการเตรียมจัดหาตลาดรองรับผลผลิตแล้ว ที่เหลือร้อยละ 15.00 ไม่ได้ดำเนินการ เนื่องจากเกษตรกรมีตลาดรองรับอยู่แล้ว และไม่มีปัญหาเรื่องการจัดจำหน่ายผลผลิต ทั้งนี้ ตลาดรองรับผลผลิตที่หน่วยงานจัดหาแล้ว จำนวน 23 จังหวัด (ร้อยละ 100) และมีสถาบันเกษตรกรที่เข้าร่วม 23 แห่ง (ร้อยละ 100) (ตารางที่ 4.11)

ตารางที่ 4.11 การเชื่อมโยงตลาดของสถาบันเกษตรกรและสมาชิกสถาบันเกษตรกร

รายการ	หน่วย	จำนวน
1. สถาบันเกษตรกรที่มีการจัดหาตลาดรองรับ		
1.1 ไม่ได้ดำเนินการ	ร้อยละ	15.00
1.2 ดำเนินการแล้ว	ร้อยละ	85.00
2. จังหวัดที่ดำเนินการ	จังหวัด (ร้อยละ)	23 (100.00)
3. สถาบันเกษตรกร	แห่ง (ร้อยละ)	23 (100.00)
4. สมาชิกสถาบันเกษตรกร	ราย (ร้อยละ)	690 (46.00)

ที่มา: จากการสำรวจ

2) สมาชิกสถาบันเกษตรกร

จากการเชื่อมโยงตลาดของหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน ในการจัดหาตลาดหรือสถานที่จำหน่าย เพื่อรองรับผลผลิตของเกษตรกร พบว่า มีสมาชิกสถาบันเกษตรกรที่เข้าร่วมในการ

หาตลาดรองรับผลผลิต 690 ราย คิดเป็นร้อยละ 46.00 ของสมาชิกสถาบันเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ 1,500 ราย (ตารางที่ 4.11) ทั้งนี้สมาชิกสถาบันเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ ร้อยละ 93.80 มีแหล่งจำหน่ายผลผลิตเพียงพอ เนื่องจากผลผลิตที่ออกมามีปริมาณไม่มากนัก ร้อยละ 39.21 เน้นการขายในตลาดท้องถิ่น/ตลาดชุมชน เป็นอันดับแรก ร้อยละ 36.72 นำไปจำหน่ายที่สหกรณ์ ร้อยละ 17.12 จำหน่ายให้กับพ่อค้าคนกลาง ตามลำดับ อย่างไรก็ตามมีสมาชิกสถาบันเกษตรกรอีกร้อยละ 6.20 เห็นว่าแหล่งจำหน่ายยังไม่เพียงพอ เนื่องจากอยู่ในพื้นที่ห่างไกล จึงต้องการให้ภาครัฐจัดหาตลาดหรือสถานที่จำหน่ายให้แก่เกษตรกรมากขึ้น (ตารางที่ 4.12)

ตารางที่ 4.12 แหล่งจำหน่ายผลผลิตของสมาชิกสถาบันเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ

รายการ	ร้อยละ
1. แหล่งจำหน่าย^{1/}	
1.1 สหกรณ์	36.72
1.2 กลุ่มเกษตรกร	5.46
1.3 ตลาดประชารัฐ	4.96
1.4 ตลาดท้องถิ่น/ชุมชน	39.21
1.5 พ่อค้าคนกลาง	17.12
1.6 โรงสี	7.44
1.7 บริษัทเอกชน	15.14
2. ความเพียงพอ	
2.1 เพียงพอ	93.80
2.2 ไม่เพียงพอ	6.20

ที่มา: จากการสำรวจ

หมายเหตุ: ^{1/}ตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ

เมื่อพิจารณาตามเกณฑ์การวัดด้านผลผลิต พบว่า ผ่านเกณฑ์การวัดที่กำหนดทั้ง 9 ตัวชี้วัด เนื่องจากสมาชิกสถาบันเกษตรกรได้รับการอบรม และศึกษาดูงาน ครบตามเป้าหมาย สถาบันเกษตรกรมีการสนับสนุนปัจจัยการผลิตให้แก่สมาชิกสถาบันเกษตรกรโดยจ่ายเงินอุดหนุนเพื่อจัดหาปัจจัยการผลิตครบตามเป้าหมาย สมาชิกสถาบันทำกิจกรรมในแปลงเกษตรผสมผสานตั้งแต่ 2 กิจกรรมและมีการเกี่ยวกลของกิจกรรมทางด้านพืช ปศุสัตว์ และสัตว์น้ำในพื้นที่เดียวกัน และเกิดการเชื่อมโยงตลาดทั้งภาครัฐและเอกชน โดยสถาบันเกษตรกรจัดหาตลาดรองรับให้แก่สมาชิกสถาบันเกษตรกร ส่วนใหญ่มีแหล่งจำหน่ายเป็นตลาดท้องถิ่น/ชุมชน (ตารางที่ 4.26)

4.4 ผลลัพธ์ (Outcomes) เป็นข้อมูลการผลิตทางการเกษตรของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ ปี 2561 โดย ข้อมูลก่อนเข้าร่วมโครงการ คือ ข้อมูลปีเพาะปลูก 2560/61 และ ข้อมูลหลังเข้าร่วมโครงการ คือ ข้อมูลปีเพาะปลูก 2562/63

4.4.1 ด้านเศรษฐกิจของครัวเรือน

1) รายได้จากการจำหน่ายผลผลิตและผลตอบแทนสุทธิทางการเกษตรในพื้นที่โครงการ

การทำเกษตรผสมผสานเป็นการจัดสรรพื้นที่สำหรับใช้ในการเพาะปลูกเพื่อบริโภคในครัวเรือนเป็นหลัก ที่มีเหลือจึงขาย เป็นแหล่งรายได้ที่มั่นคงของครัวเรือนเกษตรกร เมื่อพิจารณารายได้จากการจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตรในแปลงที่เข้าร่วมโครงการ พบว่า ครัวเรือนสมาชิกสถาบันเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการมีรายได้จากการจำหน่ายผลผลิต จาก 8,952.24 บาทต่อครัวเรือน เป็น 8,810.37 บาทต่อครัวเรือน ลดลง 141.87 บาทต่อครัวเรือน หรือลดลงร้อยละ 1.58 ทั้งนี้เนื่องจากการขาดระยะใหม่และการเจาะบ่อบาดาล ในช่วงปีแรกหลังจากการขาดระยะน้ำ เกษตรกรจะเว้นระยะเวลาให้สระน้ำได้กักเก็บน้ำเพื่อใช้ในการเพาะปลูกในฤดูกาลถัดไป บางส่วนสมาชิกสถาบันเกษตรกรปลูกไม้ผล ไม้ยืนต้น จึงยังไม่มีผลผลิตจากการเพาะปลูก ไม้ผล ไม้ยืนต้น ต้องอาศัยระยะเวลาในการเจริญเติบโต ส่วนใหญ่เกษตรกรปลูกพืชหมุนเวียนหรือพืชระยะสั้น เพื่อบริโภคภายในครัวเรือน ทำให้มูลค่าการบริโภคเพิ่มขึ้น 154.28 บาทต่อครัวเรือน นอกจากนี้ การแจกจ่าย/ให้ฟรี และ เก็บผลผลิตไว้ทำพันธุ์ ยังเพิ่มขึ้นจากก่อนเข้าร่วมโครงการ เช่นเดียวกัน (ตารางที่ 4.13) เมื่อพิจารณาตามเกณฑ์การวัด พบว่าไม่ผ่านเกณฑ์การวัดที่กำหนด เนื่องจากรายได้จากการจำหน่ายผลผลิตในแปลงที่เข้าร่วมโครงการลดลงร้อยละ 1.58

เมื่อพิจารณาค่าใช้จ่ายในการผลิต พบว่า หลังเข้าร่วมโครงการครัวเรือนสมาชิกสถาบันเกษตรกรมีค่าใช้จ่ายการผลิตลดลง จากเดิม 347.57 บาทต่อครัวเรือน โดยเป็นการลดค่าใช้จ่ายจากการซื้อปัจจัยการผลิตจากภายนอก เช่น ค่าใช้จ่ายในการซื้อปุ๋ยลดลง เนื่องจากสมาชิกสถาบันเกษตรกรใช้ของที่อยู่ในแปลงทำการเกษตรของตนเอง เช่น การใช้มูลสัตว์มาทำปุ๋ย ใช้ฟางข้าวและข้าวเปลือกนำมาเป็นอาหารสัตว์ ใช้พันธุ์พืช และพันธุ์สัตว์ของตนเองในการเพาะปลูก และขยายพันธุ์ในการเลี้ยงเป็นต้น สำหรับผลตอบแทนและค่าใช้จ่ายในการทำกิจกรรมการเกษตรในแปลงของสมาชิกสถาบันเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ พบว่า หลังเข้าร่วมโครงการสมาชิกสถาบันเกษตรกรมีผลตอบแทนสุทธิเฉลี่ยเพิ่มขึ้น จาก 5,167.66 บาทต่อครัวเรือน เป็น 5,540.25 บาทต่อครัวเรือน เพิ่มขึ้น 372.59 บาทต่อครัวเรือน หรือเพิ่มขึ้น ร้อยละ 7.21 เมื่อเทียบกับก่อนเข้าร่วมโครงการ เนื่องจากต้นทุนการผลิตลดลง และผลผลิตที่ได้รับเพิ่มขึ้น และการบริโภคในครัวเรือนที่เพิ่มขึ้นมากกว่าก่อนเข้าร่วมโครงการ เมื่อพิจารณาตามเกณฑ์การวัด พบว่าไม่ผ่านเกณฑ์การวัดที่กำหนด เนื่องจากผลตอบแทนสุทธิทางการเกษตรในแปลงที่เข้าร่วมโครงการเพิ่มขึ้นต่ำกว่าร้อยละ 20 (ตารางที่ 4.26)

ตารางที่ 4.13 ผลตอบแทนและค่าใช้จ่ายทางการเกษตรของสมาชิกสถาบันเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ

หน่วย: บาท/ครัวเรือน

รายการ	ก่อนเข้าร่วม โครงการ	หลังเข้าร่วม โครงการ	การเปลี่ยนแปลง (+ เพิ่ม/- ลด)
1. มูลค่าผลผลิต	11,000.99	11,026.01	25.02
1.1 จำหน่าย	8,952.24	8,810.37	-141.87
1.2 บริโภค	908.63	1,062.91	154.28
1.3 แจกจ่าย/ให้ฟรี	38.24	47.97	9.73
1.4 ทำพันธุ์	1,101.88	1,104.76	2.88
2. ค่าใช้จ่ายในการผลิต	5,833.33	5,485.76	-347.57
2.1 จัดซื้อ/จ้างจากภายนอก	4,360.28	4,062.55	-297.73
2.2 ใช้ของตนเอง	1,473.05	1,423.21	-49.84
3. ผลตอบแทนสุทธิ (1 - 2)	5,167.66	5,540.25	372.59

ที่มา: จากการสำรวจ

2) ครัวเรือนสมาชิกสถาบันเกษตรกรที่มีรายได้เพิ่มขึ้นจากการจำหน่ายผลผลิต

หากพิจารณาในส่วนของครัวเรือนสมาชิกสถาบันเกษตรกรที่มีรายได้เพิ่มขึ้นจากการจำหน่ายผลผลิต พบว่า ครัวเรือนสมาชิกสถาบันเกษตรกร ร้อยละ 52.11 มีรายได้จากการจำหน่ายผลผลิตในแปลง เพิ่มขึ้นมากกว่าร้อยละ 20 และครัวเรือนสมาชิกสถาบันเกษตรกร ร้อยละ 17.37 มีรายได้จากการจำหน่ายผลผลิตเท่าเดิม ที่เหลือร้อยละ 30.52 เป็นครัวเรือนสมาชิกสถาบันเกษตรกรที่มีรายได้จากการจำหน่ายผลผลิตลดลง สาเหตุส่วนหนึ่งมาจากการขาดสระน้ำใหม่ และแปลงเกษตรผสมผสานยังไม่ได้รับผลผลิต อย่างไรก็ตาม กรมส่งเสริมสหกรณ์ควรให้การติดตามอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งให้คำแนะนำวางแผนการผลิตในฤดูกาลผลิตต่อไป และอบรมให้ความรู้เพื่อเพิ่มผลผลิตให้แก่สมาชิกสถาบันเกษตรกร เป็นต้น (ตารางที่ 4.14) เมื่อพิจารณาตามเกณฑ์การวัด พบว่าผ่านเกณฑ์การวัดที่กำหนด โดยครัวเรือนสมาชิกสถาบันเกษตรกรที่มีรายได้เพิ่มขึ้นจากการจำหน่ายผลผลิต ไม่น้อยกว่าร้อยละ 20 (ตารางที่ 4.26)

ตารางที่ 4.14 ครัวเรือนสมาชิกสถาบันเกษตรกรที่มีรายได้จากการจำหน่ายผลผลิต

รายการ	ร้อยละ
- เพิ่มขึ้น > ร้อยละ 20	52.11
- เท่าเดิม	17.37
- ลดลง	30.52

ที่มา: จากการสำรวจ

3) หนี้สินของครัวเรือน

การทำเกษตรผสมผสานในแปลงที่เข้าร่วมโครงการฯ โดยยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จะมีผลทำให้ครัวเรือนเกษตรกรสามารถลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้ให้กับครัวเรือน ซึ่งจะส่งผลให้ภาวะหนี้สินของครัวเรือนลดลงด้วย พบว่า ครัวเรือนสมาชิกสถาบันเกษตรกร ที่เข้าร่วมโครงการ ร้อยละ 93.55 มีหนี้สิน และที่เหลือร้อยละ 6.45 ไม่มีหนี้สิน ทั้งนี้ครัวเรือนสมาชิกสถาบันเกษตรกร มีหนี้สินของครัวเรือนเฉลี่ย 1,093,258.87 บาทต่อครัวเรือน จำแนกเป็นหนี้สินทางการเกษตร เฉลี่ย 562,592.20 บาทต่อครัวเรือน มาจากแหล่งเงินกู้ 3 แหล่งได้แก่ 1) ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธ.ก.ส.) จำนวน 292,429.91 บาทต่อครัวเรือน 2) สหกรณ์การเกษตร จำนวน 212,735.82 บาทต่อครัวเรือน ในจำนวนนี้เป็นเงินทุนจากโครงการสนับสนุนเงินทุนเพื่อสร้างระบบน้ำในไร่นาของสมาชิกสถาบันเกษตรกร จำนวน 40,432.34 บาทต่อครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 7.19 ของหนี้สินในภาคการเกษตร 3) ธนาคารพาณิชย์ จำนวน 57,426.47 บาทต่อครัวเรือน และหนี้สินนอกการเกษตร เฉลี่ย 530,666.67 บาทต่อครัวเรือน

หลังจากเข้าร่วมโครงการ เมื่อพิจารณาหนี้สินของครัวเรือน พบว่า ร้อยละ 30.99 มีหนี้สินลดลง โดยมีหนี้สินลดลงเฉลี่ย 46,267.57 บาท (ตารางผนวกที่ 1) ทั้งนี้ครัวเรือนสมาชิกสถาบันเกษตรกร ร้อยละ 67.74 สามารถชำระหนี้ได้ตรงเวลา และร้อยละ 32.26 สามารถมีเงินชำระหนี้ในจำนวนที่มากขึ้น (ตารางที่ 4.15 และตารางผนวกที่ 1)

สำหรับครัวเรือนสมาชิกสถาบันเกษตรกรที่มีหนี้สินลดลงนั้น ส่วนใหญ่เป็นการชำระหนี้ที่เป็นปกติของเกษตรกรอยู่ก่อนแล้ว ซึ่งเป็นหนี้สินทางการเกษตรที่เกษตรกรกู้ยืมเพื่อใช้ในการผลิตและหมุนเวียนชำระหนี้ทุกปี เช่น การชำระหนี้โครงการสนับสนุนเงินทุนเพื่อสร้างระบบน้ำในไร่นา โครงการสินเชื่อเพื่อปัจจัยการผลิตทางการเกษตร เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีเกษตรกรร้อยละ 1.49 มีหนี้สินเพิ่มขึ้น เนื่องจากเป็นหนี้สินระยะยาว เกษตรกรกู้ยืมเพื่อทำการเกษตรอย่างต่อเนื่อง มีการนำเงินมาลงทุนทางการเกษตร และซื้อปัจจัยการผลิต เกษตรกรบางส่วนผลผลิตทางการเกษตรเสียหายจากภัยแล้ง ได้รับผลผลิตน้อยและราคาผลผลิตทางการเกษตรลดลงอีกด้วย เมื่อพิจารณาตามเกณฑ์การวัด พบว่าผ่านเกณฑ์การวัดที่กำหนด โดยครัวเรือนสมาชิกสถาบันเกษตรกรที่มีหนี้สินจากโครงการสนับสนุนเงินทุนเพื่อสร้างระบบน้ำในไร่นา ลดลงไม่น้อยกว่าร้อยละ 20 และสามารถชำระหนี้สินได้เพิ่มขึ้นและตรงตามกำหนดเวลา (ตารางที่ 4.26)

ตารางที่ 4.15 หนี้สินของครัวเรือน

รายการ	หน่วย	จำนวน
1. ครัวเรือนของสมาชิกสถาบันเกษตรกร		
1.1 ไม่มีหนี้สิน	ร้อยละ	6.45
1.2 มีหนี้สิน	ร้อยละ	93.55
2. หนี้สินของครัวเรือน	บาท/ครัวเรือน	1,093,258.87
2.1 หนี้สินในภาคการเกษตร	บาท/ครัวเรือน	562,592.20
1) ธ.ก.ส.	บาท/ครัวเรือน	292,429.91
2) สหกรณ์การเกษตร		212,735.82
- เงินกู้ระบบน้ำในไร่นา	บาท/ครัวเรือน	40,432.34
- เงินกู้โครงการอื่น ๆ	บาท/ครัวเรือน	172,303.48
3) ธนาคารพาณิชย์	บาท/ครัวเรือน	57,426.47
2.2 หนี้สินนอกการเกษตร	บาท/ครัวเรือน	530,666.67
3. ความสามารถในการชำระหนี้		
3.1 ชำระได้ตรงตามเวลา	ร้อยละ	67.74
3.2 ชำระหนี้ได้มากขึ้น	ร้อยละ	32.26

ที่มา: จากการสำรวจ

4) การออมของครัวเรือน

ครัวเรือนสมาชิกสถาบันเกษตรกรมีการทำกิจกรรมในลักษณะเกษตรผสมผสานเกิดการเกี่ยวกันของกิจกรรม มีการลดต้นทุนโดยการพึ่งพาตนเองมากขึ้น รวมถึงมีการจำหน่ายผลผลิตในแปลงที่เข้าร่วมโครงการ พบว่า หลังเข้าร่วมโครงการครัวเรือนสมาชิกสถาบันเกษตรกร ร้อยละ 52.11 มีเงินออม 31,098.21 บาทต่อครัวเรือน หลังเข้าร่วมโครงการ เกษตรกรร้อยละ 38.18 มีเงินออมเท่าเดิม เนื่องจากครัวเรือนเกษตรกรมีการออมเป็นปกติตั้งแต่ก่อนเข้าร่วมโครงการ ครัวเรือนสมาชิกสถาบันเกษตรกร ร้อยละ 60.45 มีเงินออมเพิ่มขึ้น จำนวน 9,073.98 บาทต่อครัวเรือน เนื่องจากหลังเข้าร่วมโครงการ การทำกิจกรรมผสมผสานในแปลงที่เข้าร่วมโครงการมีการเกี่ยวกัน ทำให้รายได้หมุนเวียนตลอดทั้งปี นอกจากเกษตรกรนำผลผลิตมาบริโภคในครัวเรือน แบ่งปันผู้อื่น และขายเพื่อเป็นรายได้เสริม ทำให้เกษตรกรมีเงินเก็บออมเพื่อใช้จ่ายในครัวเรือนเพิ่มขึ้น แต่ยังมีเกษตรกรร้อยละ 1.37 มีเงินออมลดลง 15,000 บาทต่อครัวเรือน เนื่องจากเกษตรกรมีการลงทุนในการค้าขายเพิ่ม ทำให้นำเงินออมที่มีอยู่มาใช้ (ตารางที่ 4.16) เมื่อพิจารณาตามเกณฑ์การวัด พบว่าผ่านเกณฑ์การวัดที่กำหนด โดยครัวเรือนสมาชิกสถาบันเกษตรกรที่มีเงินออมตามโครงการเพิ่มขึ้นร้อยละ 20 (ตารางที่ 4.26)

ตารางที่ 4.16 เงินออมของครัวเรือนหลังเข้าร่วมโครงการ

รายการ	หน่วย	จำนวน
1. ไม่มีเงินออม	ร้อยละ	47.89
2. มีเงินออม	ร้อยละ	52.11
2.1 เงินออม	บาท/ครัวเรือน	31,098.21
2.2 การเปลี่ยนแปลง		
- เท่าเดิม	ร้อยละ	38.18
- เพิ่มขึ้น	ร้อยละ	60.45
	บาท/ ครัวเรือน	9,073.98
- ลดลง	ร้อยละ	1.37
	บาท/ครัวเรือน	15,000.00

ที่มา: จากการสำรวจ

4.4.2 การพึ่งพาตนเอง

การทำเกษตรผสมผสานโดยยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกษตรกรลดรายจ่ายในครัวเรือนโดยการพึ่งพาตนเอง ผลการประเมินผล มีดังนี้

1) การลดรายจ่ายในการบริโภคของครัวเรือน โดยการบริโภคผลผลิตทางการเกษตรในแปลงที่เข้าร่วมโครงการ พบว่า สมาชิกสถาบันเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ บริโภคผลผลิตทางการเกษตรของตนเองสัดส่วนที่เพิ่มขึ้น จากเดิมบริโภค ร้อยละ 8.26 เป็นร้อยละ 9.64 หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 1.38 นอกจากนี้เกษตรกรบริโภคผลผลิตการเกษตรของตนเองแล้ว ยังแจกจ่ายให้ญาติพี่น้อง เพื่อนบ้านเพิ่มขึ้น ร้อยละ 0.09 (ตารางที่ 4.17) เมื่อพิจารณาตามเกณฑ์การวัด พบว่าไม่ผ่านเกณฑ์การวัดที่กำหนด โดยปริมาณรายจ่ายของครัวเรือนที่ลดได้จากการพึ่งพาปัจจัยการผลิตภายในแปลงของตนเองต่ำกว่าร้อยละ 20

2) การใช้ปัจจัยการผลิตของตนเองในการทำการเกษตร

ปัจจัยการผลิตของสมาชิกสถาบันเกษตรกรมีแหล่งที่มาจาก 2 แหล่ง คือ ปัจจัยการผลิตที่จัดหาหรือจัดซื้อ/จ้างจากภายนอกและปัจจัยการผลิตที่สมาชิกสถาบันเกษตรกรผลิตเองหรือใช้ของตนเอง ทั้งนี้ สำหรับสมาชิกสถาบันเกษตรกรมีการใช้ปัจจัยการผลิตของตนเอง เช่น การเก็บพันธุ์พืชไว้ใช้เอง การนำมูลโค/กระบือทำปุ๋ย ทำปุ๋ยชีวภาพ สารชีวภัณฑ์ และการผลิตอาหารสัตว์ไว้ใช้เอง แทนการซื้อจากภายนอก รวมถึงมีการใช้แรงงานของตนเองแทนการจ้างแรงงาน จากการสำรวจ พบว่า หลังเข้าร่วมโครงการ สมาชิกสถาบันเกษตรกรที่เข้าโครงการ มีการใช้ปัจจัยการผลิตของตนเองเพิ่มขึ้น ร้อยละ 0.69 (ตารางที่ 4.17)

เมื่อพิจารณาสัดส่วนระหว่างการใช้ปัจจัยการผลิตที่จัดหา หรือจัดซื้อ/จ้างจากภายนอก : ปัจจัยการผลิตที่เกษตรกรผลิตเองหรือใช้ของตนเองของสมาชิกสถาบันเกษตรกรที่เข้าโครงการ พบว่า ก่อนเข้าร่วมโครงการมีสัดส่วน 74.75 : 25.25 และหลังจากเข้าร่วมโครงการแล้วมีสัดส่วน

การใช้ปัจจัยการผลิตเปลี่ยนแปลงเป็น 74.06 : 25.94 ซึ่งจะเห็นว่าสัดส่วนการใช้ปัจจัยการผลิตที่จัดหาหรือจัดซื้อ/จ้างจากภายนอกลดลง ร้อยละ 0.69 (ตารางที่ 4.17) เมื่อพิจารณาตามเกณฑ์การวัดพบว่าผ่านเกณฑ์การวัดที่กำหนดมากกว่าร้อยละ 20 เนื่องจากมีสัดส่วนการใช้ปัจจัยการผลิตของตนเอง ร้อยละ 25.94 โดยสัดส่วนการใช้ปัจจัยการผลิตของตนเองเทียบกับการจัดหาจากภายนอกครัวเรือนเพิ่มขึ้น (ตารางที่ 4.26)

ตารางที่ 4.17 การลดรายจ่ายโดยการบริโภค และสัดส่วนการใช้ปัจจัยการผลิตของตนเองเทียบกับการจัดซื้อ/จ้างจากภายนอกครัวเรือน

หน่วย: ร้อยละ

รายการ	ก่อนเข้าร่วมโครงการ	หลังเข้าร่วมโครงการ	การเปลี่ยนแปลง (+ เพิ่ม/- ลด)
1. ผลผลิตทางการเกษตร	100.00	100.00	-
1.1 จำหน่าย	81.37	79.90	-1.47
1.2 บริโภค	8.26	9.64	1.38
1.3 แจกจ่าย	0.35	0.44	0.09
1.4 ทำพันธุ์	10.02	10.02	-
2. การใช้ปัจจัยการผลิต	100.00	100.00	-
2.1 จัดซื้อ/จ้างจากภายนอก	74.75	74.06	-0.69
2.2 ใช้ของตนเอง	25.25	25.94	0.69

ที่มา: จากการสำรวจ

4.4.3 ความยั่งยืนของโครงการ

1) การพัฒนาแปลงเกษตรผสมผสาน

สมาชิกสถาบันเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการเกษตรผสมผสานในสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร สามารถเป็นต้นแบบ เผยแพร่ ขยายผลองค์ความรู้ ประสบการณ์ในการทำเกษตรผสมผสานให้กับเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการฯ รวมถึงเกษตรกรทั่วไปที่สนใจทำเกษตรผสมผสาน พบว่า สมาชิกสถาบันเกษตรกร ร้อยละ 60.00 มีการเผยแพร่ขยายผลองค์ความรู้ ให้กับเกษตรกรอื่น ๆ ได้ เฉลี่ย 20 ราย ต่อต้นแบบ 1 ราย ในจำนวนนี้เกษตรกรนำไปปฏิบัติแล้ว 8 ราย คิดเป็นร้อยละ 40 ของเกษตรกรที่ได้รับ การเผยแพร่ ทั้งนี้เรื่องที่เกษตรกรได้นำไปเผยแพร่ขยายผล ได้แก่ หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การทำการเกษตรแบบผสมผสาน การปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์ การลดต้นทุน การปรับปรุงบำรุงดิน และการเพิ่มผลผลิตสำหรับเกษตรกรส่วนที่เหลือร้อยละ 40.00 ไม่ได้เผยแพร่ขยายผลองค์ความรู้ เนื่องจากยังมีความรู้ไม่เพียงพอในการเผยแพร่ บางส่วนให้ความคิดเห็นว่า ต้องทำกิจกรรมเกษตรผสมผสานในแปลงของตนเองให้เป็นต้นแบบให้ดีเสียก่อน แล้วถึงนำความรู้และประสบการณ์ที่ปฏิบัติจริงนี้ ถ่ายทอดให้ผู้สนใจรายอื่น ๆ ต่อไป (ตารางที่ 4.18) เมื่อพิจารณาตามเกณฑ์การวัด พบว่าผ่านเกณฑ์การวัดที่กำหนด

โดยสมาชิกสถาบันเกษตรกรที่ได้รับการเผยแพร่ได้นำไปปฏิบัติ ไม่น้อยกว่า ร้อยละ 40 และสมาชิกสถาบันเกษตรกรที่มีการเผยแพร่ขยายผลไปสู่สมาชิกสถาบันเกษตรกรรายอื่นไม่น้อยกว่า ร้อยละ 60 (ตารางที่ 4.26)

ตารางที่ 4.18 การเผยแพร่ขยายผลองค์ความรู้เกี่ยวกับเกษตรผสมผสาน และการนำความรู้ไปปฏิบัติ

รายการ	หน่วย	จำนวน
1. การเผยแพร่ขยายผลองค์ความรู้		
1.1 ไม่ได้นำไปเผยแพร่	ร้อยละ	40.00
1.2 นำไปเผยแพร่	ร้อยละ	60.00
2. เกษตรกรที่ได้รับการเผยแพร่และนำไปสู่การปฏิบัติ		
2.1 เกษตรกรที่ได้รับการเผยแพร่	ราย/1 ต้นแบบ	20
2.2 เกษตรกรที่นำความรู้ไปปฏิบัติ	ราย	8
	ร้อยละ	40

ที่มา: จากการสำรวจ

2) การรวมกลุ่มเพื่อสร้างความเข้มแข็ง

สมาชิกสถาบันเกษตรกร ภายหลังจากเข้าร่วมกิจกรรมของโครงการ พบว่า สมาชิกสถาบันเกษตรกรร้อยละ 42.68 มีการรวมกลุ่ม โดยร้อยละ 69.19 มีการรวมกลุ่มเพื่อซื้อ - จำหน่ายผลผลิต เนื่องจากเป็นสมาชิกสถาบันเกษตรกรอยู่แล้ว การจำหน่ายผลผลิต บางส่วนสมาชิกสถาบันเกษตรกรขายให้กับสหกรณ์การเกษตรที่ตนเองเป็นสมาชิกอยู่ การรวมกลุ่มเพื่อการผลิต ร้อยละ 50.58 และมีข้อสังเกตเรื่องการรวมกลุ่มเพื่อทำแผนธุรกิจ เพียงร้อยละ 22.67

สำหรับการรวมกลุ่มเพื่อสร้างความเข้มแข็งของเกษตรกร เป็นการสร้างเครือข่าย สร้างภูมิคุ้มกันให้เกิดขึ้นเป็นการพัฒนาทั้งสมาชิกสถาบันเกษตรกรและสถาบันเกษตรกรอีกด้วย ในส่วนของสถาบันเกษตรกรมีการรวมกลุ่มดำเนินธุรกิจอย่างต่อเนื่องร้อยละ 72.85 ทั้งนี้ สถาบันเกษตรกรจะมีบทบาทในการร่วมวางแผนการผลิต จัดหาปัจจัยการผลิต รวบรวม รับซื้อผลผลิต จำหน่ายให้แก่ภาคเอกชนอย่างต่อเนื่อง พร้อมเชื่อมโยงทั้งการวางแผนการผลิต โดยกำหนดปริมาณและพื้นที่การผลิตที่เหมาะสม และแผนการตลาดรองรับผลผลิตของเกษตรกรให้มีรายได้ที่แน่นอน โดยเน้นการตลาดนำการผลิต อีกทั้งส่งเสริมการทำแผนธุรกิจของสมาชิกสถาบันเกษตรกรอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม สถาบันเกษตรกรควรส่งเสริมในกิจกรรมดังกล่าวให้กับสมาชิกสถาบันเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ โดยส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มในรูปแบบของสหกรณ์หรือวิสาหกิจชุมชน เพื่อช่วยด้านการลดต้นทุนและการเพิ่มผลผลิต (ตารางที่ 4.19)

เมื่อพิจารณาตามเกณฑ์การวัด พบว่าผ่านเกณฑ์การวัดที่กำหนด โดยสมาชิกสถาบันเกษตรกรมีการรวมกลุ่มรวมกลุ่มซื้อ - จำหน่าย ผลผลิตอย่างต่อเนื่อง ร้อยละ 42.68 มากกว่า

เกณฑ์การวัดที่ตั้งไว้เพียง ร้อยละ 40 ส่วนสถาบันเกษตรกรผ่านเกณฑ์การวัดที่กำหนด โดยสถาบันเกษตรกรร้อยละ 72.85 มีการรวมกลุ่มและดำเนินธุรกิจอย่างต่อเนื่อง (ตารางที่ 4.26)

ตารางที่ 4.19 การรวมกลุ่มของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ

รายการ	ร้อยละ
1.สมาชิก	
1.1 ไม่มีการรวมกลุ่ม	57.32
1.2 มีการรวมกลุ่ม ^{1/}	42.68
1.2.1 เพื่อการผลิต	50.58
1.2.2 เพื่อซื้อ-จำหน่ายผลผลิต	69.19
1.2.3 ทำแผนธุรกิจสถาบันเกษตรกร	22.67
2.สถาบันเกษตรกร	
2.1 ไม่มีการรวมกลุ่มดำเนินธุรกิจ	27.15
2.2 มีการรวมกลุ่มดำเนินธุรกิจ	72.85

ที่มา: จากการสำรวจ

หมายเหตุ: ^{1/}การรวมกลุ่ม ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

3) การนำไปใช้ประโยชน์

3.1) การนำแผนการผลิตไปใช้ประโยชน์ พบว่า สมาชิกสถาบันเกษตรกรที่จัดทำแผนการผลิตแล้ว ร้อยละ 57.00 ดำเนินการตามแผนการผลิตได้ทั้งหมด ส่วนที่เหลือร้อยละ 43.00 ดำเนินการได้บางส่วน เนื่องจากเกษตรกรปรับเปลี่ยนการผลิตไปตามฤดูกาลผลิตและความต้องการของเกษตรกรเองไม่ตรงกับแผนการผลิตที่วางไว้ และบางส่วนปลูกพืชชนิดอื่นที่ไม่ตรงกับแผนการผลิต เนื่องจากไม่สามารถหาพันธุ์พืชได้ตรงกับแผนการผลิต เป็นต้น (ตารางที่ 4.20) เมื่อพิจารณาตามเกณฑ์การวัด พบว่าผ่านเกณฑ์การวัดที่กำหนด โดยสมาชิกสถาบันเกษตรกร ดำเนินการตามแผนการผลิตได้ทั้งหมดไม่น้อยกว่าร้อยละ 40 (ตารางที่ 4.26)

ตารางที่ 4.20 การนำแผนการผลิตไปใช้ประโยชน์

รายการ	ร้อยละ
1.ใช้	100.00
1.1.ทั้งหมด	57.00
1.2 บางส่วน	43.00
2. ไม่ใช่	-

ที่มา: จากการสำรวจ

3.2) การนำความรู้จากการอบรมไปใช้ประโยชน์ พบว่า สมาชิกสถาบันเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ ร้อยละ 84.86 นำความรู้มาใช้ประโยชน์ ในจำนวนนี้ ร้อยละ 33.11 นำความรู้มาใช้ประโยชน์ทั้งหมด ร้อยละ 51.75 นำมาใช้บางส่วน และส่วนที่เหลือ ร้อยละ 15.14 ไม่ได้นำความรู้มาใช้ประโยชน์

สำหรับหลักสูตรที่นำมาใช้ประโยชน์ 3 ลำดับแรก ร้อยละ 97.71 การนำความรู้เรื่องพืช มาใช้ประโยชน์ รองลงมา ร้อยละ 96.87 นำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ประโยชน์ และร้อยละ 94.48 การลดต้นทุนการผลิต ซึ่งทั้ง 3 หลักสูตรนี้เป็นหัวใจสำคัญในการทำเกษตร ซึ่งควรส่งเสริมให้เกิดการใช้ประโยชน์ทั้งหมดมากขึ้นกว่าเดิม

ทั้งนี้ ยังมีหลักสูตรการทำบัญชีครัวเรือน หรือการบันทึกรายการรับ - จ่าย และการวางแผนการตลาดร้อยละ 30.70 และ ร้อยละ 28.06 ไม่ได้นำมาใช้ประโยชน์ เนื่องจากเกษตรกรมีอายุมาก และไม่มีเวลาในการทำบัญชีครัวเรือน ส่วนการวางแผนการตลาด สมาชิกสถาบันเกษตรกรยังไม่ให้ความสำคัญในการวางแผนการตลาดมากนัก ดังนั้น สถาบันเกษตรกรควรเพิ่มชั่วโมงการอบรมใน 2 เรื่องดังกล่าวให้สมาชิกสถาบันเกษตรกร หรือชี้แจงให้สมาชิกเห็นความสำคัญและประโยชน์ของการทำบัญชี และการวางแผนด้านการตลาด เพื่อเชื่อมโยงในเรื่องการตลาดนำการผลิตต่อไป (ตารางที่ 4.21) เมื่อพิจารณาตามเกณฑ์การวัด พบว่าผ่านเกณฑ์การวัดที่กำหนด โดยสมาชิกสถาบันเกษตรกร นำความรู้จากการอบรมไปใช้ประโยชน์ไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 (ตารางที่ 4.26)

ตารางที่ 4.21 การนำความรู้จากการอบรมไปใช้ประโยชน์

หน่วย: ร้อยละ

รายการ	ไม่ได้นำไปใช้	การนำไปใช้ประโยชน์		
		ใช้ทั้งหมด	ใช้บางส่วน	รวม
1. การปลูกพืช	2.29	49.57	48.14	97.71
2. การเลี้ยงสัตว์	21.71	34.57	43.71	78.29
3. การเลี้ยงสัตว์น้ำ	15.81	34.95	49.24	84.19
4. การทำปุ๋ย/การปรับปรุงดิน	12.10	33.14	54.76	87.90
5. การทำบัญชีครัวเรือน	30.70	21.35	47.95	69.30
6. หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	3.13	40.74	56.13	96.87
7. การลดต้นทุนการผลิต	5.52	27.33	67.15	94.48
8. การวางแผนด้านการตลาด	28.06	20.60	51.34	71.94
9. การรวมกลุ่มซื้อ - จำหน่ายผลผลิต	16.96	35.71	47.32	83.04
รวมเฉลี่ย	15.14	33.11	51.75	84.86

ที่มา: จากการสำรวจ

4) การดำเนินกิจกรรมเกษตรผสมผสานอย่างต่อเนื่องหลังสิ้นสุดโครงการ

สมาชิกสถาบันเกษตรกร ร้อยละ 95.29 จะดำเนินกิจกรรมต่อเนื่อง ในจำนวนนี้ ร้อยละ 83.13 จะทำกิจกรรมเกษตรผสมผสานเหมือนเดิม และร้อยละ 12.16 จะทำเกษตรผสมผสาน โดยมีการเปลี่ยนแปลงกิจกรรมการผลิต เช่น การปลูกพืชให้มีหลายชนิดมากขึ้น และวางแผนธุรกิจควบคู่กับการวางแผนการผลิตไปด้วย และเพิ่มกิจกรรมการเลี้ยงสัตว์ที่ตรงกับความต้องการของตลาดในพื้นที่ เป็นต้นส่วนที่เหลือ ร้อยละ 4.71 เห็นว่า เมื่อสิ้นสุดโครงการแล้วจะไม่ดำเนินการต่อ เนื่องจากมีข้อจำกัดเรื่องพื้นที่ไม่เหมาะกับการขุดสระ/บ่อ เพื่อเป็นแหล่งน้ำสำหรับการเกษตร อีกทั้งขุดแล้วยังไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างเต็มที่ เนื่องจากประสบปัญหาภัยแล้งในพื้นที่ ท่อและอุปกรณ์การเกษตรเสียหาย และปัญหาเรื่องดินไม่เหมาะสมในการเพาะปลูก และขาดเงินลงทุนในการปรับพื้นที่และกิจกรรมการเกษตร

สำหรับสมาชิกสถาบันเกษตรกรที่จะดำเนินการกิจกรรมต่อเนื่อง หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรติดตามการดำเนินงานของเกษตรกรอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ สนับสนุนปัจจัยการผลิตตามความเหมาะสม ให้คำแนะนำ เพื่อพัฒนาเป็นเกษตรกรเครือข่ายของโครงการต่อไป (ตารางที่ 4.22) เมื่อพิจารณาตามเกณฑ์การวัด พบว่าผ่านเกณฑ์การวัดที่กำหนด โดยสมาชิกสถาบันจะดำเนินกิจกรรมต่อเนื่อง (ตารางที่ 4.26)

ตารางที่ 4.22 การดำเนินการเกษตรผสมผสานอย่างต่อเนื่องหลังสิ้นสุดโครงการ

รายการ	ร้อยละ
1. ทำต่อ	95.29
- ทำเหมือนเดิม	83.13
- เปลี่ยนแปลงกิจกรรม	12.16
2. ไม่ทำต่อ	4.71
รวม	100.00

ที่มา: จากการสำรวจ

4.4.4 ความพึงพอใจ

1) ความพึงพอใจของสมาชิกสถาบันเกษตรกรต่อปัจจัยการผลิต

สมาชิกสถาบันเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ มีความพึงพอใจต่อปัจจัยการผลิตที่ได้รับในภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด ค่าคะแนนเฉลี่ย 4.45 (คะแนนเต็ม 5) โดยเกษตรกรมีความพึงพอใจต่อปัจจัยการผลิตชนิดต่าง ๆ ได้แก่ ถังและวัสดุในการทำน้ำหมักชีวภาพ เมล็ดพันธุ์ผัก/พืช อุปกรณ์การเกษตร ประเภทเครื่องสูบน้ำ ปัมป์น้ำ ท่อพีวีซี ปุ๋ยเคมี/ชีวภาพ พันธุ์สัตว์ พันธุ์ปลา และอาหารสัตว์ ในระดับมากที่สุด ที่ค่าคะแนนเฉลี่ย 4.75 4.59 4.58 4.53 4.49 4.36 และ 4.28 ตามลำดับ เหตุผลที่สมาชิกสถาบันเกษตรกรพึงพอใจปัจจัยการผลิตดังกล่าวข้างต้น เนื่องจากเป็นปัจจัยการผลิตที่ได้รับได้ใช้ทันฤดูกาลผลิต สามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ พันธุ์เมล็ดพันธุ์ผัก/พืช มีระยะเวลาการเพาะปลูกเป็นพืชระยะสั้น ส่วนพันธุ์สัตว์ พันธุ์ปลา ใช้ระยะเวลาการเลี้ยงและเจริญเติบโตในช่วงเวลา 3 - 6 เดือน สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ ส่วนไม้ผล มีระดับความพึงพอใจระดับมาก ค่าคะแนนเฉลี่ย 3.99 โดยให้เหตุผลว่า การปลูกไม้ผลต้องอาศัย

ระยะเวลาปลูกและดูแล 1 - 2 ปี เกษตรกรจึงจะได้รับผลผลิต (ตารางที่ 4.23) เมื่อพิจารณาตามเกณฑ์การวัด พบว่า ผ่านเกณฑ์การวัดที่กำหนด เนื่องจากสมาชิกสถาบันมีความพึงพอใจในระดับมากขึ้นไป (ตารางที่ 4.26)

ตารางที่ 4.23 ความพึงพอใจของสมาชิกสถาบันเกษตรกรต่อปัจจัยการผลิต

รายการ	ค่าคะแนน	แปลผล
1. ไม้ผล	3.99	มาก
2. เมล็ดพันธุ์ผัก/พืช	4.59	มากที่สุด
3. พันธุ์สัตว์	4.49	มากที่สุด
4. พันธุ์ปลา	4.36	มากที่สุด
5. ปุ๋ยเคมี/ชีวภาพ	4.53	มากที่สุด
6. อาหารสัตว์	4.28	มากที่สุด
7. ถัง/น้ำหมักชีวภาพ	4.75	มากที่สุด
8. อุปกรณ์การเกษตร	4.58	มากที่สุด
เฉลี่ย	4.45	มากที่สุด

ที่มา: จากการสำรวจ

2) ความพึงพอใจของสมาชิกสถาบันเกษตรกรต่อการดำเนินงานโครงการ

ความพึงพอใจของสมาชิกสถาบันเกษตรกรต่อการดำเนินงานโครงการ พบว่า สมาชิกสถาบันเกษตรกรพึงพอใจในระดับมากที่สุด มีค่าคะแนนเฉลี่ย 4.35 (คะแนนเต็ม 5) กิจกรรมที่สมาชิกสถาบันเกษตรกรดำเนินการประกอบด้วยในช่วงแรกได้รับการชี้แจงจากหน่วยงาน และมีการประชาสัมพันธ์โครงการผ่านช่องทางต่าง ๆ เช่น เจ้าหน้าที่สหกรณ์ที่เข้าร่วมโครงการ ผู้นำชุมชน และผ่านการประชุมสหกรณ์ และขั้นตอนการรับสมัคร/การคัดเลือก สมาชิกสถาบันเกษตรกรได้รับเงินอุดหนุนปัจจัยการผลิต ทำแผนการผลิต และได้รับการอบรมถ่ายทอดองค์ความรู้ พร้อมทั้งมีการศึกษาดูงานในพื้นที่

นอกจากนี้มีการเชื่อมโยงตลาดและแหล่งจำหน่ายเพียงพอแก่สมาชิกสถาบันเกษตรกรที่ทำการผลิตตามโครงการ และสมาชิกสถาบันเกษตรกรได้รับการประสานงานจากเจ้าหน้าที่เป็นอย่างดี ซึ่งทุกด้านสมาชิกสถาบันเกษตรกรมีความพึงพอใจในระดับมากที่สุด ยกเว้นด้านการทำแผนธุรกิจมีความพึงพอใจในระดับมาก มีค่าคะแนนเฉลี่ย 3.95 (คะแนนเต็ม 5) โดยเห็นว่า สถาบันเกษตรกรควรติดตามผลการดำเนินงานกิจกรรมเกษตรผสมผสานของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการอย่างสม่ำเสมอ ทั้งให้คำแนะนำเรื่องการวางแผนการผลิต การทำแผนธุรกิจของสมาชิกสถาบันให้มี ความต่อเนื่อง เพื่อจะได้นำปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานในแต่ละปี นำไปปรับปรุงแก้ไขเพื่อใช้วางแผนธุรกิจของสถาบันเกษตรกรต่อไป (ตารางที่ 4.24) เมื่อพิจารณาตามเกณฑ์การวัด พบว่า ผ่านเกณฑ์การวัดที่กำหนด เนื่องจากสมาชิกสถาบันมีความพึงพอใจในระดับมากขึ้นไป (ตารางที่ 4.26)

ตารางที่ 4.24 ความพึงพอใจของสมาชิกสถาบันเกษตรกรต่อการดำเนินงานโครงการ

รายการ	ค่าคะแนน	แปลผล
1. การชี้แจง การประชาสัมพันธ์โครงการ	4.46	มากที่สุด
2. การรับสมัคร/การคัดเลือก	4.39	มากที่สุด
3. การสนับสนุนปัจจัยการผลิต	4.53	มากที่สุด
4. การทำแผนการผลิต	4.26	มากที่สุด
5. การถ่ายทอดองค์ความรู้	4.46	มากที่สุด
6. การศึกษาดูงาน	4.42	มากที่สุด
7. การทำแผนธุรกิจ	3.95	มาก
8. ความพร้อมของแหล่งจำหน่าย	4.29	มากที่สุด
9. การเชื่อมโยงตลาด	4.15	มากที่สุด
10. การประสานงานของเจ้าหน้าที่	4.58	มากที่สุด
เฉลี่ย	4.35	มากที่สุด

ที่มา: จากการสำรวจ

3) ความพึงพอใจของเจ้าหน้าที่ของสถาบันเกษตรกรต่อการดำเนินงานโครงการ

ความพึงพอใจของเจ้าหน้าที่ของสถาบันเกษตรกรต่อการดำเนินงานโครงการในภาพรวมพบว่า เจ้าหน้าที่ที่มีความพึงพอใจต่อการดำเนินโครงการในระดับมาก ค่าคะแนนเฉลี่ย 3.85 (คะแนนเต็ม 5) ค่าคะแนนสูงสุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ การชี้แจงประชาสัมพันธ์โครงการ การประสานงานของเจ้าหน้าที่ และการเชื่อมโยงตลาด ค่าคะแนนเฉลี่ย 4.09 เท่ากัน รองลงมาเป็นการสนับสนุนปัจจัยการผลิตให้เกษตรกร การศึกษาดูงาน มีค่าคะแนนเฉลี่ย 4.05 เท่ากัน

สำหรับความพร้อมของแหล่งจำหน่าย การทำแผนการผลิต และการทำแผนธุรกิจ มีค่าคะแนนเฉลี่ย 3.55 3.57 และ 3.64 ตามลำดับ เป็นด้านที่เจ้าหน้าที่มีความคิดเห็นว่า ควรมีการเชื่อมโยงกันทุกด้านโดยให้คำแนะนำและส่งเสริมให้สมาชิกสถาบันเกษตรกร ในการทำแผนการผลิต แผนธุรกิจ เพื่อลดต้นทุนการผลิต นอกจากนี้สถาบันเกษตรกรควรวางแผนการตลาดในการรับซื้อสินค้าที่ผลิตจากแปลง ที่เข้าร่วมโครงการ และควรมีความพร้อมในการจัดหาตลาดรองรับผลผลิตให้แก่สมาชิก และส่งเสริมการตลาดออนไลน์ เป็นต้น (ตารางที่ 4.25) เมื่อพิจารณาตามเกณฑ์การวัด พบว่า ผ่านเกณฑ์การวัดที่กำหนด เนื่องจากสมาชิกสถาบันมีความพึงพอใจในระดับมากขึ้นไป (ตารางที่ 4.26)

ตารางที่ 4.25 ความพึงพอใจของเจ้าหน้าที่ของสถาบันเกษตรกรต่อการดำเนินงานโครงการ

รายการ	ค่าคะแนน	แปลผล
1. การชี้แจง การประชาสัมพันธ์โครงการ	4.09	มาก
2. การรับสมัคร/การคัดเลือก	3.86	มาก
3. การสนับสนุนปัจจัยการผลิต	4.05	มาก
4. การทำแผนการผลิต	3.57	มาก
5. การถ่ายทอดองค์ความรู้	4.00	มาก
6. การศึกษาดูงาน	4.05	มาก
7. การทำแผนธุรกิจ	3.64	มาก
8. ความพร้อมของแหล่งจำหน่าย	3.55	มาก
9. การเชื่อมโยงตลาด	4.09	มาก
10. การประสานงานของเจ้าหน้าที่	4.09	มาก
เฉลี่ย	3.85	มาก

ที่มา: จากการสำรวจ

4.4.5 สรุปผลการประเมินผลโครงการตามตัวชี้วัดและเกณฑ์การประเมินผล

จากผลการประเมินผลโครงการเกษตรผสมผสานในสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร ปี 2561 โดยประยุกต์ใช้รูปแบบการประเมินผลเชิงตรรกะ (Logic model) เป็นกรอบในการกำหนดประเด็นที่ต้องการประเมิน ซึ่งผู้ประเมินได้กำหนดเกณฑ์การประเมินภาพรวมของโครงการ โดยเปรียบเทียบกับผลการดำเนินงานโครงการกับเป้าหมาย และเกณฑ์การประเมินผลที่กำหนดขึ้นในแต่ละตัวชี้วัดทุกด้าน สรุปผลได้ดังนี้ (ตารางที่ 4.26)

ในการประเมินครั้งนี้ได้กำหนดตัวชี้วัดทั้งหมด 50 ตัวชี้วัด ผลการประเมินมีตัวชี้วัดที่ผ่านเกณฑ์ทั้งหมด จำนวน 46 ตัวชี้วัด ซึ่งตามเกณฑ์การวัดถือว่าโครงการประสบความสำเร็จ

1) ด้านปัจจัยนำเข้า มีตัวชี้วัดผ่านเกณฑ์ 8 ตัวชี้วัด จาก 9 ตัวชี้วัด โดยตัวชี้วัดที่ผ่านเกณฑ์ได้แก่ ผลการเบิกจ่ายงบประมาณ หน่วยงานที่ได้รับงบประมาณทันเวลา จำนวนสถาบันเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ จำนวนสมาชิกสถาบันเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ พื้นที่ของสมาชิกสถาบันเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ ชนิดของปัจจัยการผลิตที่สนับสนุน ร้อยละของสมาชิกสถาบันเกษตรกรที่ได้รับปัจจัยการผลิตเพียงพอ และทันเวลาในฤดูกาลผลิต จำนวนหลักสูตรที่ถ่ายทอดให้สมาชิกสถาบันเกษตรกร

2) ด้านกิจกรรม ตัวชี้วัดผ่านเกณฑ์ทั้งหมด 14 ตัวชี้วัด เนื่องจากโครงการมีการบริหารจัดการโครงการ จัดทำคู่มือโครงการให้แก่ 23 จังหวัดที่เข้าร่วมโครงการ มีการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่าง ๆ อีกทั้งการรับสมัครและคัดเลือกสถาบันเกษตรกร และสมาชิกสถาบันเกษตรกรมีความพร้อม ประกอบกับมีการจัดทำฐานข้อมูลและมีการติดตามตรวจเยี่ยมจากส่วนกลางและส่วนภูมิภาคอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง

3) ด้านผลผลิต ตัวชี้วัดผ่านเกณฑ์ ทั้งหมด 9 ตัวชี้วัด สถาบันเกษตรกรและเกษตรกรมีการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ ในการดำเนินกิจกรรมผสมผสานทำให้เกิดการเกื้อกูลกันของกิจกรรมการผลิตตั้งแต่ 2 กิจกรรมขึ้นไป และเกิดการเชื่อมโยงการตลาด

4) ด้านผลลัพธ์ ตัวชี้วัดผ่านเกณฑ์ ทั้งหมด 12 ตัวชี้วัด จาก 15 ตัวชี้วัด ถึงแม้ว่ารายได้จากการจำหน่ายผลผลิตในแปลงยังเพิ่มขึ้นไม่มากนัก แต่สมาชิกสถาบันเกษตรกรมีเงินออมเพิ่มขึ้น ร้อยละ 60.45 และร้อยละ 30.99 หนี้สินลดลง มีส่วนร่วมการใช้ปัจจัยการผลิตของตนเองเทียบกับการจัดหาจากภายนอกครัวเรือนเพิ่มขึ้นร้อยละ 25.94 อย่างไรก็ตาม สมาชิกสถาบันเกษตรกรมีการนำความรู้จากการอบรมไปใช้ประโยชน์ร้อยละ 84.86 และทำเกษตรผสมผสานอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้สมาชิกสามารถเผยแพร่ขยายผลไปสู่สมาชิกสถาบันเกษตรกรรายอื่น และนำไปปฏิบัติได้

5) ด้านความพึงพอใจ ตัวชี้วัดผ่านเกณฑ์ ทั้งหมด 3 ตัวชี้วัด

จากผลการดำเนินงานและผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นโครงการ สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ เนื่องจากมีการดำเนินกิจกรรมการเกษตรแบบผสมผสาน โดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยนำความรู้จากการอบรม ศึกษาดูงานมาใช้ประโยชน์ อีกทั้งเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตทางการเกษตรให้สมาชิกสถาบันเกษตรกรมีรายได้เพิ่ม เป็นผลเนื่องมาจากการสนับสนุนเงินกู้เพื่อสร้างแหล่งน้ำในไร่นา ทำให้เกษตรกรมีแหล่งน้ำที่ใช้ในการเกษตรเพิ่มขึ้น เพิ่มทางเลือกในการทำการเกษตรโดยการเกษตรแบบผสมผสาน ทำให้เกิดการเกื้อกูลกันของกิจกรรมทางการเกษตรทั้งพืช ปศุสัตว์ และสัตว์น้ำ หมุนเวียนกันตลอดฤดูกาลผลิตของเกษตรกร และหลังจากการผลิต เกิดการกระจายผลผลิต ทั้งบริโภคในครัวเรือน เก็บผลผลิตไว้ทำพันธุ์และขายผลผลิตในท้องถิ่น เกิดการรวมกลุ่มในการซื้อขายผลผลิต เป็นการพัฒนาและสร้างความเข้มแข็งให้แก่สมาชิกและสถาบันเกษตรกร (ตารางที่ 4.26)

ตารางที่ 4.26 สรุปผลการประเมินผลโครงการ ตามตัวชี้วัดและเกณฑ์การประเมินผล

ประเด็น	ตัวชี้วัด	เกณฑ์การวัด	ผลที่ได้	ผลการประเมิน
1. ปัจจัยนำเข้า				
(Inputs)	- ร้อยละของงบประมาณที่เบิกจ่าย	ไม่น้อยกว่าร้อยละ 96ขอ	ร้อยละ	ผ่าน
1.1 งบประมาณ		งบประมาณที่ได้รับจัดสรร	98.32	
	- ร้อยละของหน่วยงานที่ได้รับงบประมาณเพียงพอ	ไม่น้อยกว่าร้อยละ 80	ร้อยละ 64	ไม่ผ่าน
	- ร้อยละของหน่วยงานที่ได้รับงบประมาณทันเวลา	ไม่น้อยกว่าร้อยละ 80	ร้อยละ 96	ผ่าน
1.2 สมาชิกสถาบันเกษตรกร	- จำนวนสมาชิกสถาบันเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ	1,500 ราย	1,500 ราย	ผ่าน
	- พื้นที่ของสมาชิกสถาบันเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ	7,500 ไร่	27,486 ไร่	ผ่าน
1.3 สถาบันเกษตรกร	- จำนวนสถาบันเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ	100 แห่ง	100 แห่ง	ผ่าน
1.4 ปัจจัยการผลิต	- ชนิดของปัจจัยการผลิตที่สนับสนุน	8 ชนิด	8 ชนิด	ผ่าน
	- ร้อยละของสมาชิกสถาบันเกษตรกรที่ได้รับปัจจัยการผลิตเพียงพอและทันเวลาในการผลิต	ไม่น้อยกว่าร้อยละ 80	85.29/ 96.29	ผ่าน
1.5 หลักสูตร	- จำนวนหลักสูตรที่ถ่ายทอดให้สมาชิกสถาบันเกษตรกร	ไม่น้อยกว่า 3 หลักสูตร	5 หลักสูตร	ผ่าน
รวม	9 ตัวชี้วัด			ผ่าน 8 ตัวชี้วัด
2. กิจกรรม				
(Activities)	- มีการบริหารจัดการโครงการฯ	มีการบริหารจัดการโครงการฯ	มี	ผ่าน
2.1 การบริหารจัดการโครงการ				
2.2 การจัดทำคู่มือโครงการ	- มีการจัดทำคู่มือ/แนวทางการปฏิบัติงานโครงการ	มีคู่มือ	มี	ผ่าน
	- จำนวนจังหวัดที่ได้รับคู่มือโครงการ	23 จังหวัด	23 จังหวัด	ผ่าน
2.3 การประชาสัมพันธ์โครงการ	- จำนวนช่องทางประชาสัมพันธ์โครงการ	ไม่น้อยกว่า 2 ช่องทาง	4 ช่องทาง	ผ่าน

ตารางที่ 4.26 สรุปผลการประเมินผลโครงการ ตามตัวชี้วัดและเกณฑ์การประเมินผล (ต่อ)

ประเด็น	ตัวชี้วัด	เกณฑ์การวัด	ผลที่ได้	ผลการประเมิน
2.4 การรับสมัครและคัดเลือกสถาบันเกษตรกร	- จำนวนครั้งของการจัดประชุมชี้แจงหลักเกณฑ์การรับสมัครและการคัดเลือก	1 ครั้ง	1 ครั้ง	ผ่าน
2.5 การจัดทำฐานข้อมูล	- จำนวนของสถาบันเกษตรกรและสมาชิกสถาบันเกษตรกรที่จัดทำระบบฐานข้อมูลโครงการฯ	100 แห่ง และ 1,500 ราย	100 แห่ง และ 1,500 ราย	ผ่าน
2.6 การจัดทำแผนการผลิต	- ร้อยละของสมาชิกสถาบันเกษตรกรที่จัดทำแผนการผลิต	ร้อยละ 100	ร้อยละ 100	ผ่าน
	- ร้อยละของสถาบันเกษตรกรที่รวบรวมแผนการผลิตของสมาชิกสถาบันเกษตรกร	ร้อยละ 100	ร้อยละ 100	ผ่าน
2.7 การทำบัญชีรายรับ - รายจ่าย	- ร้อยละของสมาชิกสถาบันเกษตรกรที่ทำบัญชีรายรับ - รายจ่าย	ร้อยละ 100	ร้อยละ 100	ผ่าน
	- ร้อยละของสถาบันเกษตรกรที่รวบรวมบัญชีรายรับ - รายจ่ายของสมาชิกสถาบันเกษตรกร	ร้อยละ 100	ร้อยละ 100	ผ่าน
2.8 การทำแผนการดำเนินธุรกิจ	- ร้อยละของสถาบันเกษตรกรที่ทำแผนการดำเนินธุรกิจ	ร้อยละ 100	ร้อยละ 100	ผ่าน
2.9 การติดตาม/ตรวจเยี่ยม	- จำนวนครั้งในการนิเทศและติดตามให้คำแนะนำแก่สถาบันเกษตรกร (ส่วนกลาง)	4 ครั้ง	4 ครั้ง	ผ่าน
	- จำนวนครั้งในการติดตาม/ตรวจเยี่ยมสถาบันเกษตรกรในพื้นที่ (ส่วนภูมิภาค)	5 ครั้ง	5 ครั้ง	ผ่าน
	- จำนวนครั้งในการรายงานข้อมูลโครงการ	12 ครั้ง	12 ครั้ง	ผ่าน
รวม	14 ตัวชี้วัด			ผ่าน 14 ตัวชี้วัด

ตารางที่ 4.26 สรุปผลการประเมินผลโครงการ ตามตัวชี้วัดและเกณฑ์การประเมินผล (ต่อ)

ประเด็น	ตัวชี้วัด	เกณฑ์การวัด	ผลที่ได้	ผลการประเมิน	
3. ผลผลิต (Outputs)					
3.1 การอบรม/ การถ่ายทอดองค์ความรู้	- จำนวนสมาชิกสถาบันเกษตรกร ที่ได้รับการอบรม /การ ถ่ายทอดความรู้	1,500 ราย	1,499 ราย	ผ่าน	
3.2 การศึกษาดูงาน	- จำนวนสมาชิกสถาบัน เกษตรกรที่ได้ศึกษาดูงาน	1,500 ราย	1,499 ราย	ผ่าน	
3.3 การสนับสนุนปัจจัย การผลิต	- ร้อยละของสมาชิกสถาบัน เกษตรกรที่ได้รับสนับสนุน ปัจจัยการผลิต	ไม่น้อยกว่าร้อยละ 80	ร้อยละ 99.40	ผ่าน	
3.4 การทำกิจกรรมใน แปลงเกษตรผสมผสาน	- จำนวนกิจกรรมการทำเกษตร ผสมผสานของสมาชิกสถาบัน เกษตรกร	อย่างน้อย 2 กิจกรรม	2 - 3 กิจกรรม	ผ่าน	
	- ร้อยละของสมาชิกสถาบัน เกษตรกรที่ทำกิจกรรมเกษตร ผสมผสานที่มีการเกื้อกูลกัน	ไม่น้อยกว่าร้อยละ 60	ร้อยละ 66.50	ผ่าน	
	- การใช้ประโยชน์ในพื้นที่ที่เข้า ร่วมโครงการ	อย่างน้อย 2 พื้นที่	2-4 พื้นที่	ผ่าน	
3.5 การเชื่อมโยงตลาด	- สมาชิกสถาบัน เกษตรกร	- ร้อยละของสมาชิกสถาบัน เกษตรกรที่มีแหล่งจำหน่าย ผลผลิต	ไม่น้อยกว่าร้อยละ 40	ร้อยละ 46	ผ่าน
	- สถาบันเกษตรกร	- จำนวนแหล่งจำหน่ายผลผลิต ของสมาชิกสถาบันเกษตรกร	23 แห่ง	23 แห่ง	ผ่าน
		- ร้อยละของสถาบันเกษตรกร ที่จัดหาตลาดรองรับผลผลิต ให้สมาชิกสถาบันเกษตรกร	ไม่น้อยกว่าร้อยละ 80	ร้อยละ 85	ผ่าน
รวม	9 ตัวชี้วัด			ผ่าน 9 ตัวชี้วัด	
4. ผลลัพธ์ (Outcomes)					
4.1 ด้านเศรษฐกิจของ ครัวเรือน	- รายได้จากการจำหน่าย ผลผลิตในแปลงที่เข้าร่วม โครงการเพิ่มขึ้น	ไม่น้อยกว่าร้อยละ 20	ลดลง ร้อยละ 1.58	ไม่ผ่าน	
	- ผลตอบแทนสุทธิทางการเกษตร ในแปลงที่เข้าร่วมโครงการเพิ่มขึ้น	ไม่น้อยกว่าร้อยละ 20	ร้อยละ 7.21	ไม่ผ่าน	

ตารางที่ 4.26 สรุปผลการประเมินผลโครงการ ตามตัวชี้วัดและเกณฑ์การประเมินผล (ต่อ)

ประเด็น	ตัวชี้วัด	เกณฑ์การวัด	ผลที่ได้	ผลการประเมิน
4.1 ด้านเศรษฐกิจของครัวเรือน	- ร้อยละของสมาชิกสถาบันเกษตรกรที่มีรายได้เพิ่มขึ้นจากการจำหน่ายผลผลิต	ไม่น้อยกว่า ร้อยละ 20	ร้อยละ 52.11	ผ่าน
	- ร้อยละของครัวเรือนสมาชิกสถาบันเกษตรกรที่มีหนี้สินจากโครงการสนับสนุนเงินทุนเพื่อสร้างระบบน้ำในไร่นาลดลง	ไม่น้อยกว่า ร้อยละ 20	ร้อยละ 30.99	ผ่าน
	- ร้อยละของครัวเรือนสมาชิกสถาบันเกษตรกรที่สามารถชำระหนี้สินโครงการสนับสนุนเงินทุนเพื่อสร้างระบบน้ำในไร่นาได้ตรงตามกำหนดเวลา	เพิ่มขึ้น ร้อยละ 20	ร้อยละ 67.74	ผ่าน
	- ร้อยละของครัวเรือนสมาชิกสถาบันเกษตรกรที่มีการออมเงินตามโครงการ	เพิ่มขึ้น ร้อยละ 20	ร้อยละ 60.45	ผ่าน
4.2 การพึ่งพาตนเอง				
- การลดรายจ่ายในครัวเรือน	- ปริมาณรายจ่ายของครัวเรือนที่ลดลงจากการพึ่งพาปัจจัยการผลิตภายในแปลงของตนเอง	ไม่น้อยกว่า ร้อยละ 20	ร้อยละ 1.38	ไม่ผ่าน
	- สัดส่วนการใช้ปัจจัยการผลิตของตนเองเทียบกับการจัดหาจากภายนอกครัวเรือนเพิ่มขึ้น	ไม่น้อยกว่า ร้อยละ 20	ร้อยละ 25.94	ผ่าน
4.3 ความยั่งยืนของโครงการ				
4.3.1 สมาชิกสถาบันเกษตรกร				
1) การพัฒนาแปลงเกษตรกรผสมผสาน	- ร้อยละของสมาชิกสถาบันเกษตรกรที่ทำเกษตรผสมผสานอย่างต่อเนื่อง	ไม่น้อยกว่า ร้อยละ 70	ร้อยละ 95.29	ผ่าน
2) การรวมกลุ่มและการสร้างเครือข่าย	- ร้อยละของสมาชิกสถาบันเกษตรกรที่มีการรวมกลุ่มซื้อ – จำหน่ายผลผลิตอย่างต่อเนื่อง	ไม่น้อยกว่า ร้อยละ 40	ร้อยละ 42.68	ผ่าน
	- ร้อยละของสมาชิกสถาบันเกษตรกรที่มีการเผยแพร่ขยายผลไปสู่สมาชิกสถาบันเกษตรกรรายอื่น	ไม่น้อยกว่า ร้อยละ 60	ร้อยละ 60.00	ผ่าน

ตารางที่ 4.26 สรุปผลการประเมินผลโครงการ ตามตัวชี้วัดและเกณฑ์การประเมินผล (ต่อ)

ประเด็น	ตัวชี้วัด	เกณฑ์การวัด	ผลที่ได้	ผลการประเมิน
3) การนำไปใช้ ประโยชน์	- ร้อยละของสมาชิกสถาบันเกษตรกรที่ ได้รับการเผยแพร่ได้นำไปปฏิบัติ	ไม่น้อยกว่า ร้อยละ 40	ร้อยละ 40	ผ่าน
	- ร้อยละของสมาชิกสถาบันเกษตรกร ที่ดำเนินการตามแผนการผลิตทั้งหมด	ไม่น้อยกว่า ร้อยละ 40	ร้อยละ 57	ผ่าน
	- ร้อยละของสมาชิกสถาบันเกษตรกรที่ นำความรู้จากการอบรมไปใช้ประโยชน์	ไม่น้อยกว่า ร้อยละ 80	ร้อยละ 84.86	ผ่าน
4.3.2 สถาบัน				
เกษตรกร				
- การรวมกลุ่มดำเนิน ธุรกิจ	- ร้อยละของสถาบันเกษตรกรที่มีการ รวมกลุ่มและดำเนินธุรกิจอย่างต่อเนื่อง	ไม่น้อยกว่า ร้อยละ 30	ร้อยละ 72.85	ผ่าน
รวม	15 ตัวชี้วัด			ผ่าน 12 ตัวชี้วัด
5. ความพึงพอใจ				
	- ระดับความพึงพอใจของสมาชิก สถาบันเกษตรกรต่อปัจจัยการผลิต	ระดับมาก ขึ้นไป	ระดับมากที่สุด	ผ่าน
	- ระดับความคิดเห็นของสมาชิกสถาบัน เกษตรกรต่อการดำเนินงานโครงการ	ระดับมาก ขึ้นไป	ระดับมากที่สุด	ผ่าน
	- ระดับความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ สถาบันเกษตรกรต่อการดำเนินงาน โครงการ	ระดับมาก ขึ้นไป	ระดับมาก	ผ่าน
รวม	3 ตัวชี้วัด			ผ่าน 3 ตัวชี้วัด
ภาพรวม	50 ตัวชี้วัด			ผ่าน 46 ตัวชี้วัด

ที่มา: จากการสำรวจ

บทที่ 5

สรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 สรุป

การประเมินผลโครงการเกษตรผสมผสานในสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร ปี 2561 มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินผลการดำเนินงาน และผลลัพธ์ของโครงการโดยรวบรวมข้อมูลจากสถาบันเกษตรกรเป้าหมาย 22 แห่ง สมาชิกสถาบันเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ 403 ราย เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานของสถาบันเกษตรกร 22 ราย ข้อมูลผลการดำเนินงานโครงการ เป็นข้อมูลการดำเนินงานโครงการ ปี 2561 สำหรับข้อมูลด้านผลลัพธ์ เป็นข้อมูลการผลิตทางการเกษตรของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ ปี 2561 โดยข้อมูลก่อนเข้าร่วมโครงการคือ คือ ข้อมูลปีเพาะปลูก 2560/61 และข้อมูลหลังเข้าร่วมโครงการ คือข้อมูลปีเพาะปลูก 2562/63 โดยพิจารณาตามประเด็นต่าง ๆ ได้แก่ ปัจจัยนำเข้า (Inputs) กิจกรรม (Activities) ผลผลิต (Outputs) และผลลัพธ์ (Outcome) โดยเปรียบเทียบกับเป้าหมาย หรือเปรียบเทียบก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการ สรุปผลการประเมินผลได้ ดังนี้

5.1.1 การบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการ

1) วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อใช้รูปแบบการเกษตรแบบผสมผสานเป็นทางเลือกอีกทางหนึ่งของเกษตรกรในการดำรงชีพตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตทางการเกษตรให้สมาชิกมีรายได้เพิ่ม ผลการประเมิน พบว่า สมาชิกสถาบันเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการร้อยละ 97.71 ร้อยละ 96.87 และ ร้อยละ 94.48 มีการนำความรู้เรื่องพืช หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และการลดต้นทุนการผลิตมาใช้ประโยชน์ ผลจากการนำความรู้ในการทำกิจกรรมเกษตรผสมผสานมาใช้ประโยชน์ ทำให้สมาชิกสถาบันเกษตรกรมีผลตอบแทนสุทธิเพิ่มขึ้นจาก 5,167.66 บาทต่อครัวเรือน เป็น 5,540.25 บาทต่อครัวเรือน หรือเพิ่มขึ้น 372.59 บาทต่อครัวเรือน เมื่อเทียบกับก่อนเข้าร่วมโครงการ เนื่องจากการลดต้นทุนการผลิต และการบริโภคในครัวเรือนที่เพิ่มขึ้น และเกิดการเกื้อกูลของกิจกรรมการทำเกษตรแบบผสมผสานซึ่งเป็นระบบการเกษตรที่มีการเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ ประมง หลากหลายชนิดในพื้นที่เดียวกัน นอกจากนี้สามารถลดค่าใช้จ่ายโดยการบริโภคผลผลิตของตนเอง 1,062.91 บาทต่อครัวเรือน และลดต้นทุนการผลิตจากการใช้ปัจจัยการผลิตของตนเอง 1,423.21 บาทต่อครัวเรือน ร้อยละ 30.99 มีหนี้สินลดลง และร้อยละ 60.45 มีการออมเพิ่มขึ้น ด้านความยั่งยืนของโครงการ สมาชิกสถาบันเกษตรกรสามารถขยายผลการทำเกษตรผสมผสาน ร้อยละ 60.00 มีการพัฒนาแปลงผสมผสานอย่างต่อเนื่อง และได้ขยายผลการทำเกษตรผสมผสานสู่เกษตรกรรายอื่น โดยสมาชิกสถาบันเกษตรกรที่ได้รับการขยายผลการทำเกษตรผสมผสาน ร้อยละ 40.00 นำไปปฏิบัติด้วยแล้ว

2) วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ด้านการเชื่อมโยงธุรกิจภายในสถาบันเกษตรกร ให้เข้มแข็งโดยการเพิ่มปริมาณดำเนินธุรกิจรวมกันซื้อและรวมกันขาย ผลการประเมิน พบว่า ในการเชื่อมโยงตลาดและแหล่งจำหน่าย สถาบันเกษตรกรและกลุ่มเกษตรกร ร้อยละ 85.00 มีการเตรียมจัดหาตลาดรองรับ

ผลผลิตแล้ว และสมาชิกสถาบันเกษตรกร ร้อยละ 93.80 มีแหล่งจำหน่ายผลผลิตเพียงพอ เนื่องจากผลผลิตที่ออกมาไม่มากนัก เน้นการขายในตลาดท้องถิ่น/ตลาดชุมชน เป็นอันดับแรก

ส่วนการรวมกลุ่มของสมาชิกสถาบันเกษตรกรเพื่อสร้างความเข้มแข็งกิจกรรมของโครงการสมาชิกสถาบันเกษตรกรร้อยละ 42.68 มีการรวมกลุ่ม ในจำนวนนี้ร้อยละ 69.19 มีการรวมกลุ่มเพื่อซื้อ - จำหน่ายผลผลิต เนื่องจากเป็นสมาชิกสถาบันเกษตรกรอยู่แล้ว การจำหน่ายผลผลิต บางส่วนสมาชิกสถาบันเกษตรกรขายให้กับสหกรณ์การเกษตรที่ตนเองเป็นสมาชิกอยู่ ทั้งนี้ การรวมกลุ่มเพื่อสร้างความเข้มแข็งของเกษตรกรเป็นการสร้างเครือข่าย สร้างภูมิคุ้มกันให้เกิดขึ้นและเป็นการพัฒนาทั้งสมาชิกสถาบันเกษตรกร และสถาบันเกษตรกรอีกด้วย

5.1.2 ข้อค้นพบจากการประเมินผล

1) สมาชิกสถาบันเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการแล้ว ยังต้องการการสนับสนุนแหล่งน้ำจากภาครัฐ เพราะแหล่งน้ำและระบบน้ำทางการเกษตรเป็นสิ่งที่สำคัญในการพัฒนาระบบการผลิต และต้องการให้ภาครัฐสนับสนุนเงินทุนทางการเกษตรอย่างต่อเนื่อง

2) สมาชิกสถาบันเกษตรกรที่ยังไม่เข้าร่วมโครงการ มีความสนใจเข้าร่วมโครงการเป็นจำนวนมาก แต่โครงการมีเป้าหมายจำกัด ทำให้สถาบันเกษตรกร และสมาชิกสถาบันเกษตรกรที่สนใจไม่สามารถเข้าร่วมโครงการได้

5.2 ข้อเสนอแนะ

5.2.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) การกำหนดเป้าหมายโครงการ ควรเป็นไปตามศักยภาพของสถาบันเกษตรกรและความพร้อมของสมาชิกสถาบันเกษตรกร

2) การกำหนดแผนการดำเนินงานโครงการในปีงบประมาณต่อไป ควรจัดทำโครงการที่มีการบูรณาการระหว่างหน่วยงาน โดยกำหนดงบประมาณโครงการและแผนการปฏิบัติงานร่วมกัน

5.2.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1) กรมส่งเสริมสหกรณ์ ควรมีการต่อยอดโครงการหรือขยายเป้าหมายของโครงการในปีต่อ ๆ ไป โดยสำรวจความต้องการในเบื้องต้น อีกทั้งสนับสนุนแหล่งน้ำ ระบบน้ำในการเกษตร และสนับสนุนเงินทุนอย่างต่อเนื่องให้แก่สถาบันเกษตรกรและสมาชิกสถาบันเกษตรกร

2) กรมส่งเสริมสหกรณ์ประสานกรมส่งเสริมการเกษตร ร่วมกับสถาบันเกษตรกร และสมาชิกสถาบันเกษตรกรในด้านการวางแผนการผลิต ทำแผนธุรกิจ การจัดหาตลาด และเน้นสร้างความเข้มแข็งของสถาบันเกษตรกรและเครือข่ายสมาชิกสถาบันเกษตรกรที่มีความพร้อมและมีศักยภาพ

3) ควรมีการบูรณาการร่วมกันระหว่างภาคเอกชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาด้านการตลาด เพื่อให้เกิดเชื่อมโยงการตลาดที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น โดยส่งเสริมการทำธุรกิจและขยายตลาดสินค้า เพื่อปรับตัวให้เข้ากับชีวิตวิถีใหม่ (New normal) โดยแนะนำช่องทางการตลาดที่ผู้บริโภคสามารถเข้าถึงได้โดยตรง อาทิ ตลาดสินค้าออนไลน์ เพื่อเพิ่มช่องทางและเพิ่มรายได้ให้แก่เกษตรกร และ

ส่งเสริมสถาบันเกษตรกรและสมาชิกสถาบันเกษตรกรยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินธุรกิจและการดำเนินชีวิตให้ประสบความสำเร็จ พัฒนาสมาชิกและสถาบันเกษตรกรให้เป็นต้นแบบ และจุดเรียนรู้เพื่อขยายผลต่อไป

บรรณานุกรม

- กิริติพร จูตะวิริยะ และพัชรินทร์ ลาภานันท์. (2557). เกษตรผสมผสาน : ยุทธศาสตร์การดำรงชีพของเกษตรกรอีสานภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์. วารสารสังคมลุ่มแม่น้ำโขง: 10(3), 25 – 48.
- ชัยอนันต์ สมุทรวณิช. (2541). *ทฤษฎีใหม่: มิติที่ยิ่งใหญ่ทางความคิด*. กรุงเทพฯ: พีเพรส.
- ธวัชชัย พิษผล. (2549). *รักในหลวงต้องทำเพื่อในหลวง*. กรุงเทพฯ : Read & Share.
- นพมาศ พระทอง. (2536). *การพัฒนาชนบทในรูปของเกษตรแบบผสมผสาน : กรณีศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดและงานของมหาวิทยาลัย สุนทรชัย เกษตรกรตัวอย่างแห่งจังหวัดสุรินทร์*. ปริญญาโท กศ.ม. (การศึกษาผู้ใหญ่). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ปราโมทย์ มลคล้ำ. (2551). *พฤติกรรมกรดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงของผู้นำครอบครัวในเขตปกครองท้องที่อำเภอเมืองจังหวัดนครปฐม*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาจิตวิทยาชุมชน, มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พัชรพรรณ ยาโน. (2552). *วิถีชีวิตกับการพัฒนาอาชีพของเกษตรกรแบบผสมผสานในจังหวัดชุมพร*. สารนิพนธ์ กศ.ม.(จิตวิทยาการแนะแนว). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- มูลนิธิเกษตรกรรมยั่งยืน. (2552). *วนเกษตร*. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก:
http://www.sathai.org/knowledge/05_sa.patern.htm#agro (วันที่สืบค้นข้อมูล: 25 ตุลาคม 2562).
- วิฑูรย์ เลี่ยนจำรูญ. (2539ข). *รู้จักชีวิต จึงรู้จักเกษตรกรรม : พุทธเกษตรกรรมของ “ฉลุย แก้วคง”*. กรุงเทพฯ : พิมพ์ดี.
- ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม. (2551) *การเกษตร เกษตรกรรมวิถีธรรม วิถีไทย*. กรุงเทพฯ : เซน ปรี้นตั้ง.
- สุเมธ ตันติเวชกุล. (2543). *การดำเนินชีวิตในระบบเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ*. วารสารข้าราชการ. 45 (2), 1-6.
- สุเมธ ตันติเวชกุล. (2544). *ใต้เบื้องพระยุคลบาท*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (2556). *คู่มือการประเมินผล*, กรุงเทพฯ: ศูนย์ประเมินผล สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร.
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (2562). *รายงานผลการประเมินผลโครงการส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่ (5 ไร่ 3 งาน สืบสานเกษตรทฤษฎีใหม่ ถวายในหลวง) ปีงบประมาณ 2561*. กรุงเทพฯ: กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- อนุสรณ์ อุณโณ. (2546). *ขบวนการเกษตรกรรมยั่งยืนในสังคมไทย*. นนทบุรี : ฝ่ายสนับสนุนและประสานงานวิจัย มูลนิธิเกษตรกรรมยั่งยืน (ประเทศไทย).

- Likert, R. (1932). *A Technique for the measurement of attitudes*. No. 140 of *archives of psychology*, Newyork.
- Neuman, W.L. (1991). *Social research methods: qualitative and quantitative approaches*. Boston: Allyn and Bacon.
- Scriven, M. (1967). *The methodology of evaluation*. In R. W. Tyler, R. M. Gagne, and M. Scriven (Eds), *perspectives of curriculum evaluation*, Chicago, IL: Rand McNally.
- Voorhis, C.; Morgan, B., *Understanding power and rules of thumb for determining sample size*. *tutorials in quantitative methods for psychology* 2007, 3.
- W.K. Kellogg Foundation. (2004). *Logic model development guide*. W.K. Kellogg Foundation Michigan.

ภาคผนวก

ภาคผนวกที่ 1
การเปลี่ยนแปลงหนี้สินของครัวเรือน

ตารางผนวกที่ 1 การเปลี่ยนแปลงหนี้สินของครัวเรือน

การเปลี่ยนแปลง	หน่วย	หนี้สินในภาคการเกษตร						หนี้สินนอกภาค เกษตร	หนี้สินรวม
		ธ.ก.ส.	สหกรณ์การเกษตร		หนี้สินสหกรณ์ การเกษตรเฉลี่ย	ธนาคารพาณิชย์	หนี้สิน ในภาคการเกษตร		
			เงินกู้ระบบนำในไร่นา	เงินกู้โครงการอื่น ๆ					
1. เท่าเดิม	ร้อยละ	69.16	4.71	56.68	30.70	85.29	61.72	73.33	67.52
2. เพิ่มขึ้น	ร้อยละ	2.80	-	12.30	6.15	-	2.98	-	1.49
	บาท/ครัวเรือน	43,333.33	-	94,565.22	47,282.61	-	30,205.31	-	15,102.66
3. ลดลง	ร้อยละ	28.04	95.29	31.02	63.16	14.71	35.30	26.67	30.99
	บาท/ครัวเรือน	90,400.00	20,534.12	41,476.72	31,005.42	51,200.00	57,535.14	35,000.00	46,267.57
รวม		100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00

ภาคผนวกที่ 2
แบบสอบถาม

แบบที่ 1 แบบสอบถามเจ้าหน้าที่โครงการเกษตรผสมผสานในสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร

ชื่อ-สกุล ..... ตำแหน่ง.....หน่วยงาน.....
 อำเภอ.....จังหวัด.....โทรศัพท์.....โทรสาร.....e-mail.....

คำชี้แจง : เป็นข้อมูลผลการดำเนินงานของสมาชิกสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร ที่เข้าร่วมโครงการเกษตรผสมผสานในสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร ปีงบประมาณ 2561 โดยกรอกข้อมูลในช่องว่าง/ทำเครื่องหมาย × ตามตัวเลือกที่กำหนด

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

- 1.1 การสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินงานโครงการ ปีงบประมาณ 2561 1) ได้รับ 2) ไม่ได้รับ เนื่องจาก.....
- 1.2 งบประมาณที่ได้รับจัดสรรมีความเพียงพอหรือไม่ 1) เพียงพอ 2) ไม่เพียงพอ (ระบุเหตุผล) .....
- 1.3 งบประมาณที่ได้รับจัดสรรมีความทันเวลาหรือไม่ 1) ทันเวลา 2) ไม่ทันเวลา ควรเป็นช่วงเวลา .....
- 1.4 หน่วยงานของท่านได้รับการชี้แจงโครงการจากส่วนกลาง/สำนักงานสหกรณ์จังหวัด หรือไม่
1) ได้รับการชี้แจง 2) ไม่ได้รับการชี้แจง เนื่องจาก .....
- 1.5 หน่วยงานของท่านได้รับคู่มือโครงการเกษตรผสมผสานในสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร หรือไม่
1) ได้รับคู่มือโครงการฯ 2) ไม่ได้รับคู่มือโครงการฯ เนื่องจาก.....
- 1.6 หน่วยงานของท่านมีการประชาสัมพันธ์โครงการฯโดยวิธีใดบ้าง
1) สื่อบุคคล (เจ้าหน้าที่สหกรณ์ /ผู้นำท้องถิ่น/เพื่อนบ้าน) ดำเนินการ.....ครั้ง
2) สื่ออิเล็กทรอนิกส์ (เว็บไซต์ /Facebook/Line/วิทยุ/โทรทัศน์) ดำเนินการ.....ครั้ง
3) สื่อสิ่งพิมพ์ (วารสาร /โปสเตอร์/แผ่นพับ/หนังสือพิมพ์) ดำเนินการ.....ครั้ง
4) สื่อกิจกรรม (การจัดประชุม/การจัดเวทีชุมชน) ดำเนินการ..... ครั้ง

ส่วนที่ 2 การดำเนินงาน

- 2.1 หน่วยงานของท่านมีการจัดประชุมชี้แจงการเข้าร่วมโครงการให้แก่สมาชิกสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกรหรือไม่
1) ไม่มี เพราะ.....2) มี จำนวน.....ครั้ง ช่วงเวลา (ระบุ..เดือน/ปี).....
- 2.2 หน่วยงานของท่านได้รวบรวมแผนการผลิตของสมาชิกสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกรโครงการหรือไม่
1) ดำเนินการ ประเภทของแผนการผลิต 1) ด้านพืช 2) ด้านสัตว์ 3) ด้านประมง 2) ไม่ได้ดำเนินการ .....
- 2.3 หน่วยงานของท่านท่านมีการส่งเสริมองค์ความรู้/อบรม/ศึกษาดูงาน/ถ่ายทอดเทคโนโลยีหรือไม่
1) ไม่มี เพราะ.....
2) มี 2.1) การส่งเสริมองค์ความรู้/อบรม จำนวน.....ครั้ง จำนวน.....ราย หลักสูตร 1 ① การปลูกพืช ② การเลี้ยงสัตว์ ③ การเลี้ยงสัตว์น้ำ ④ การทำปุ๋ย/การปรับปรุงบำรุงดิน
5) การทำบัญชีครัวเรือน ⑥ หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ⑦ การลดต้นทุนการผลิต/ลดรายจ่าย ⑧ การจัดการด้านการตลาด ⑨ การรวมกลุ่ม ชื่อ - ขยาย ผลผลิต ⑩ อื่นๆ ระบุ.....
 2.2) การศึกษาดูงาน จำนวน.....ครั้ง สถานที่ .....จำนวน.....ราย

2.4 หน่วยงานของท่านมีการติดตาม เหยื่อเขียนได้ให้คำแนะนำ/ให้คำปรึกษาสมาชิกสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร จำนวน.....ครั้ง
 ส่วนที่ 3 ข้อมูลผลการดำเนินงาน

กิจกรรม	ปี 2561				รายละเอียดการดำเนินการ (ระบุ)
	เป้าหมาย		ผลการดำเนินงาน		
	จำนวนเงิน (บาท)	สมาชิก(ราย)	จำนวนเงิน (บาท)	สมาชิก(ราย)	
3.1 สรุปภาพรวมตามแผนการผลิตและการตลาดจัดหาปัจจัยการผลิตตามโครงการ					
3.2 สามารถรวบรวมขาย/ให้บริการขาย ตามโครงการ					
3.3 พื้นที่ดำเนินการเกษตรผสมผสานของสมาชิกของสหกรณ์ (ไร่)	..... (ไร่)		.....(ไร่)		
3.4 รายได้สมาชิกเพิ่มขึ้น เฉลี่ย จากบัญชีรายรับ - รายจ่าย ของสมาชิก					
รวม					
กิจกรรม	ปี 2562				รายละเอียดการดำเนินการ (ระบุ)
	เป้าหมาย		ผลการดำเนินงาน		
	จำนวนเงิน (บาท)	สมาชิก(ราย)	จำนวนเงิน (บาท)	สมาชิก(ราย)	
3.1 สรุปภาพรวมตามแผนการผลิตและการตลาดจัดหาปัจจัยการผลิตตามโครงการ					
3.2 สามารถรวบรวมขาย/ให้บริการขาย ตามโครงการ					
3.3 พื้นที่ดำเนินการเกษตรผสมผสานของสมาชิกของสหกรณ์ (ไร่)	..... (ไร่)		.....(ไร่)		
3.4 รายได้สมาชิกเพิ่มขึ้น เฉลี่ย จากบัญชีรายรับ - รายจ่าย ของสมาชิก					
รวม					

ที่	กิจกรรม	จำนวน	หน่วย นับ	เป้าหมายและผลการดำเนินการ						รายละเอียดการดำเนินการ ให้ระบุ
				เป้าหมาย			ผลการดำเนินการ			
				งบประมาณ (บาท)	สถาบัน	สมาชิก (ราย)	สถาบัน	สมาชิก (ราย)	เงิน (บาท)	
๑	จัดฝึกอบรม/ศึกษาดูงาน จำนวน ..... ครั้ง สมาชิก.....ราย เจ้าหน้าที่คณะกรรมการ สหกรณ์ ..... ราย รวมอบรมทั้งสิ้น ...ราย		รุ่น							๑) จัดอบรม ณ ..... ผู้เข้าประชุม ..... คน ศึกษาดูงาน ณ .....จังหวัด..... ๒) แนบภาพถ่าย จำนวน ๑-๓ ภาพ
๒	การเบิกจ่ายเงินอุดหนุนปัจจัย การผลิต		ราย							๓.๑) สรุปภาพรวมตามแผนการผลิตและการตลาด จัดหาปัจจัยการผลิตตามโครงการ <input type="text"/> ๐ (บาท)
๓	การติดตามประเมินผล		ครั้ง/แห่ง							๓.๒) สามารถรวมขาย/ให้บริการการขาย ตามโครงการ มูลค่า(บาท) <input type="text"/> ๐ ๓.๓) พื้นที่ดำเนินการเกษตรผสมผสานของสมาชิก จากรายงานของสภ/กลุ่ม (ไร่) <input type="text"/> ๓.๔) รายได้สมาชิก เพิ่ม เฉลี่ย จากบัญชีรายได้-รายจ่าย สมาชิก (บาท) <input type="text"/> ๐ หมายเหตุ: ผลการดำเนินการ ในแต่ละเดือนจะไม่สะสม
	<i>รวม</i>									

ส่วนที่ 4 ข้อมูลสรุปแผนการผลิตและการตลาด (ต่อ)

รายการ	แผนการผลิตของสมาชิก ปี 2562						
	แผนการผลิตพืช/สัตว์/ประมง						
	ชนิด	จำนวนสมาชิก (ราย)	พื้นที่ดำเนินการเพิ่ม /หรือพื้นที่เดิม(ไร่/ตัว/.....)	ผลผลิตตามพันธะ (กก./ฟอง/ตัว)	ช่วงผลิตรายสุดท้าย	ประมาณการ/ ผลผลิต(ก.ก.)	ชื่อบริษัท/ผู้จัดทำพันธะ (ระบุชื่อ)
4.1แผนการผลิตทางการเกษตร							
4.1.1แบบพันธะสัญญา							
	ชนิด	จำนวนสมาชิก (ราย)	พื้นที่ดำเนินการเพิ่ม /หรือพื้นที่เดิม(ไร่/ตัว/.....)	ผลผลิตตามพันธะ (กก./ฟอง/ตัว)	ช่วงผลิตรายสุดท้าย	ประมาณการ/ ผลผลิตสุดท้าย(ก.ก.)	สถานที่/แหล่งที่จะจำหน่าย (ระบุชื่อ)
4.1.2 แบบพอเพียงส่วนเหลือจำหน่าย							
	ชนิด	จำนวนสมาชิก (ราย)	พื้นที่ดำเนินการเพิ่ม /หรือพื้นที่เดิม(ไร่/ตัว/.....)	ผลผลิตตามพันธะ (กก./ฟอง/ตัว)	ช่วงผลิตรายสุดท้าย	ประมาณการ/ ผลผลิตสุดท้าย(ก.ก.)	สถานที่/แหล่งที่จะจำหน่าย (ระบุชื่อ)
4.1.3รูปแบบเพิ่มประสิทธิภาพทางการเกษตร							

รายการ	ชนิดสินค้าที่สามารถ จัดหา รวบรวมได้	ชนิด สัตว์/พืช/ ประมง อื่นๆ	จัดหา (บาท)	รวบรวมให้บริการตลาด (บาท)	แปรรูป(บาท)	แผนเพิ่มปริมาณ ธุรกิจรวม/ปี (บาท)	ประมาณการจ่ายเงินอุดหนุน ให้สมาชิกได้ (เดือน/ราย)
4.2 แผนการตลาด							

ส่วนที่ 5 ความพึงพอใจต่อการดำเนินกิจกรรมของโครงการ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงหรือพัฒนาโครงการต่อไป

ประเด็น	ระดับความพึงพอใจ 1=น้อยที่สุด 5=มากที่สุด	ปัญหา อุปสรรคในการดำเนินงานโครงการ	ข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุง/พัฒนาโครงการ
1. การชี้แจงโครงการ/การประชาสัมพันธ์โครงการ			
2. การรับสมัคร/การคัดเลือกเกษตรกร			
3. การสนับสนุนปัจจัยการผลิต			
4. การจัดทำแผนการผลิต			
5. การถ่ายทอดองค์ความรู้/อบรม			
6. ศึกษาดูงาน			
7. การทำแผนธุรกิจ			
8. ความพร้อมของแหล่งจำหน่ายผลผลิต			
9. การเชื่อมโยงตลาด			
10. การประสานงานกับเกษตรกรในการดำเนินโครงการ			
11. อื่น ๆ (ระบุ)			

*****

ขอขอบคุณในการตอบแบบสอบถามเป็นอย่างยิ่ง
ศูนย์ประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
โทรศัพท์ 02-579-8267 e mail : rdpsc8572@gmail.com

แบบที่ 2 เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการเกษตรผสมผสานในสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร ปี 2561

ลำดับที่

คำชี้แจง : ก่อนเข้าร่วมโครงการ คือ ข้อมูลระหว่าง 1 พ.ค. 60 - 30 เม.ย. 61 และหลังเข้าร่วมโครงการ คือ ข้อมูลระหว่าง 1 พ.ค. 62 - 30 เม.ย. 63 โดยกรอกข้อมูลในช่องว่างหรือทำเครื่องหมาย ✓ ตามตัวเลือกที่กำหนด

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

1.1 ชื่อ-สกุล (นาย/นาง/น.ส.).....1.2 เลขประจำตัวประชาชน - - - -

1.3 อายุ.....ปี 1.4 เพศ.....(หญิง = 1, ชาย = 2) 1.5 บ้านเลขที่.....หมู่ที่..... ชื่อหมู่บ้าน.....ตำบล..... อำเภอ..... จังหวัด.....รหัสจังหวัด โทร.....

1.6 ระดับการศึกษา..... ไม่สำเร็จการศึกษา = 0 , ประถมต้น = 4 , ประถมศึกษาปลาย = 6 , มัธยมต้น = 9 , มัธยมปลาย/ปวช. = 12 , ปวส. = 14 , บริญญาตรี = 16 บริญญาโท =18 , บริญญาเอก = 22
 1.7 อาชีพหลัก..... ในภาคเกษตร: เกษตรกร = 1 รับจ้างเกษตร = 2 นอกภาคเกษตร : รับจ้างนอกภาคเกษตร =3, ทำงานประจำ = 4 ,ธุรกิจส่วนตัว=5
 ไม่มีงานทำ : เรียนหนังสือ = 6 ,ว่างงาน/แม่บ้าน= 7 , คนชรา/ ผู้พิการ = 8

1.8 ประสบการณ์ทำการเกษตร (ปี).....
 1.9 จำนวนสมาชิกในครัวเรือน.....คน 1) จำนวนแรงงานในครัวเรือน.....คน 1.1) จำนวนแรงงานในการเกษตร.....คน 1.2) จำนวนแรงงานนอกการเกษตร .....คน
 1.10 ที่ดินในการถือครองและการใช้ประโยชน์ รวมทั้งสิ้น.....ไร่.....งาน.....ตร.ว.

รายการ	ของตนเอง (ไร่)	เช่า (ไร่)	ทำฟรี (ไร่)	ชลประทาน(ใน=1, นอก=2)	แหล่งน้ำที่ใช้
ในภาคเกษตร					
1) ที่นา					
2) ที่พืชไร่					
3) ที่สวนผลไม้/ไม้ยืนต้น					
4) ที่สวนผัก/สมุนไพร					
5) ที่ไม้ดอก/ไม้ประดับ					
6) ที่เลี้ยงสัตว์เป็นโรงเรือน/โรงเลี้ยง/คอกสัตว์					
7) ที่ทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์/ปลูกหญ้าเลี้ยงสัตว์					
8) ที่เพาะเลี้ยงประมง					
9) ฟาร์ม/เกษตรผสมผสาน					
แหล่งน้ำที่ใช้					
น้ำฝน = 1 ชลประทาน = 2 สูบเองจากแหล่งธรรมชาติ = 3 บ่อ/สระ/บาดาล ของตนเอง = 4 โครงการเอกชน/ราชการ สูบจากแหล่งธรรมชาติ = 5 กลุ่ม/สถาบัน สูบจากแหล่งธรรมชาติ = 6 ชี้อจากผู้ใช้บริการ/ประปา = 7					

รายการ	ของตนเอง (ไร่)	เช่า (ไร่)	ทำฟรี (ไร่)	ชลประทาน (ใน=1, นอก=2)	แหล่งน้ำที่ใช้
นอกภาคเกษตร					
10) ที่ปลูกบ้านเรือนอยู่อาศัย					
11) ที่กร้างว่างเปล่า					
12) ห้วย/หนอง/คลอง/บึง/สระ					
13) ป่าถือครอง					
แหล่งน้ำที่ใช้ น้ำฝน = 1 ชลประทาน = 2 สูบเองจากแหล่งธรรมชาติ = 3 บ่อ/สระ/บาดาล ของตนเอง = 4 โครงการเอกชน/ราชการ สูบจากแหล่งธรรมชาติ = 5 กลุ่ม/สถาบัน สูบจากแหล่งธรรมชาติ = 6 ชื้อจากผู้ให้บริการ/ประปา = 7					

1.11 การมีส่วนร่วมในโครงการ/นโยบายของรัฐ (ให้ตอบทุกข้อ)				มีส่วนร่วม = 1, ไม่มีส่วนร่วม = 2	
1) ศูนย์การเรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.)		2) ระบบส่งเสริมเกษตรกรแบบแปลงใหญ่		3) การบริหารจัดการน้ำ	4) แผนการผลิตข้าวครบวงจร
5) Zoning by Agri-Map		6) ธนาคารสินค้าเกษตร		7) มาตรฐานสินค้าเกษตร GAP/เกษตรอินทรีย์	8) โครงการส่งเสริมเกษตรกรทฤษฎีใหม่
9) ยกระดับคุณภาพมาตรฐานสินค้าเกษตร		10) รักษาาระดับปริมาณและคุณภาพข้าว		11) เกษตรผสมผสาน	12) ส่งเสริมการหยุดเผาในพื้นที่เกษตร
13) ป้องกันและกำจัดโรคใบด่างมันสำปะหลัง		14) ส่งเสริมและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยววิถีเกษตร			
<p>คำจำกัดความแบบสอบถามเพื่อสนับสนุนโครงการสำรวจข้อมูลเกษตรกร สำหรับการประเมินผล</p> <p>1. อาชีพหลัก หมายถึง อาชีพหลักเกษตรกร โดยยึดตามการใช้เวลาส่วนใหญ่ไปในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับอาชีพนั้น ๆ เป็นหลัก <u>หากในกรณีที่มีการใช้เวลาที่เท่ากันหรือก้ำกึ่งกันให้ยึดตาม การได้รับรายได้ที่มากกว่าของอาชีพนั้น ๆ เป็นหลักแทน</u></p> <p>2. ที่ดินในการถือครอง หมายถึง การถือครองที่ดินของเกษตรกรทุกผืนและทุกแปลง ที่ถือครองอยู่และการเข้าไปใช้ประโยชน์ในแต่ละประเภท โดยไม่คำนึงถึงกรรมสิทธิ์ที่แท้จริงของพื้นที่ดินนั้น ๆ ซึ่งอาจเป็นของตนเอง ที่เช่าผู้อื่น และที่ได้ทำฟรี โดยยึดตามปีเพาะปลูก 2562/63</p> <p>3. การใส่จำนวนไร่ ให้ใส่เป็นจำนวนทศนิยมเท่านั้น เช่น 4 ไร่ 2 งาน ให้กรอก “4.50” เป็นต้น</p>					

ส่วนที่ 2 ข้อมูลการเข้าร่วมโครงการของเกษตรกร

2.1 พื้นที่การเกษตรที่เข้าร่วมโครงการ .....ไร่.....งาน.....ตร.ว.แบ่งเป็น ① ของตนเอง.....ไร่.....งาน.....ตร.ว. ② เช่า.....ไร่.....งาน.....ตร.ว. ③ ทำฟรี.....ไร่.....งาน.....ตร.ว.

2.2 ประเภทเอกสารสิทธิ์ของพื้นที่เข้าร่วมโครงการ ① ส.ป.ก.4-01 ② โฉนด ③ นส.2 ④ นส.3 ⑤ นส.4 ⑥ นส.5 ⑦ อื่นๆ (ระบุ).....

2.3 ลักษณะการใช้พื้นที่การเกษตรในพื้นที่เข้าร่วมโครงการ (ก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการ)

รายการ/กิจกรรมในพื้นที่เข้าร่วมโครงการ	ก่อนเข้าร่วมโครงการ (1 พ.ค. 60 - 30 เม.ย. 61) (ก่อนขุดสระน้ำ/เจาะบ่อบาดานของโครงการ)	หลังเข้าร่วมโครงการ (1 พ.ค. 62 - 30 เม.ย. 63)	
		การเปลี่ยนแปลง	ข้อมูลหลังเข้าร่วมโครงการ(ตอบเฉพาะถ้ามีการเปลี่ยนแปลง)
1. พื้นที่ว่างเปล่า/พื้นที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์	* ① มีรวม.....ไร่.....งาน.....ตร.ว. ② ไม่มี	⑩ ไม่เปลี่ยนแปลง ① เปลี่ยนแปลง	* ① มีรวม.....ไร่.....งาน.....ตร.ว. ② ไม่มี
2. พื้นที่แหล่งน้ำที่ใช้ทำการเกษตรในพื้นที่โครงการ	* ① มีแหล่งน้ำรวม.....ไร่.....งาน.....ตร.ว. ② ไม่มีแหล่งน้ำเนื่องจาก.....	⑩ ไม่เปลี่ยนแปลง ① เปลี่ยนแปลง	* ① มีแหล่งน้ำรวม.....ไร่.....งาน.....ตร.ว. ② ไม่มีแหล่งน้ำเนื่องจาก.....
3. ประเภทแหล่งน้ำในพื้นที่โครงการ	① สระของโครงการฯ.....สระ ② สระขุดเอง.....สระ (ลงทุนเอง) ③ สระขุดโดยหน่วยราชการอื่น.....สระ ④ บ่อบาดาลโครงการ.....บ่อ ⑤ บ่อบาดาลเจาะเอง.....บ่อ (ลงทุนเอง) ⑥ บ่อบาดาลเจาะโดยหน่วยราชการอื่น.....บ่อ ⑦ แหล่งน้ำธรรมชาติ.....แห่ง ⑧ แหล่งน้ำชลประทาน.....แห่ง ⑩ อื่นๆ (ระบุ).....จำนวน..... แห่ง	⑩ ไม่เปลี่ยนแปลง ① เปลี่ยนแปลง	① สระของโครงการฯ.....สระ ② สระขุดเอง.....สระ (ลงทุนเอง) ③ สระขุดโดยหน่วยราชการอื่น.....สระ ④ บ่อบาดาลโครงการ.....บ่อ ⑤ บ่อบาดาลเจาะเอง.....บ่อ (ลงทุนเอง) ⑥ บ่อบาดาลเจาะโดยหน่วยราชการอื่น.....บ่อ ⑦ แหล่งน้ำธรรมชาติ.....แห่ง ⑧ แหล่งน้ำชลประทาน.....แห่ง ⑨ อื่นๆ (ระบุ).....จำนวน..... แห่ง
4. ความเพียงพอของแหล่งน้ำในพื้นที่โครงการ	① เพียงพอทั้งปี ② ไม่เพียงพอ ใช้ได้.....เดือน	⑩ ไม่เปลี่ยนแปลง ① เปลี่ยนแปลง	① เพียงพอทั้งปี ② ไม่เพียงพอ ใช้ได้.....เดือน
5. การเลี้ยงสัตว์น้ำในพื้นที่โครงการ	① เลี้ยงสัตว์น้ำ.....ชนิด ได้แก่ ปลา/ กบ/หอย/ อื่นๆ..... * ☐ 1.1) เนื้อที่.....ไร่.....งาน.....ตร.ว. ☐ 1.2) เลี้ยงในแหล่งน้ำการเกษตรของที่อยู่อาศัย หรือบริเวณนั้น ② ไม่ได้เลี้ยง เนื่องจาก.....	⑩ ไม่เปลี่ยนแปลง ① เปลี่ยนแปลง	① เลี้ยงสัตว์น้ำ.....ชนิด ได้แก่ ปลา /กบ/หอย/ อื่นๆ..... * ☐ 1.1) เนื้อที่.....ไร่.....งาน.....ตร.ว. ☐ 1.2) เลี้ยงในแหล่งน้ำการเกษตรของที่อยู่อาศัยหรือบริเวณนั้น ② ไม่ได้เลี้ยง เนื่องจาก.....
6. การมีนาข้าวของครัวเรือนเกษตรกร	① ไม่มีนาข้าว ② มีนาข้าวรวม.....ไร่.....งาน.....ตร.ว.	⑩ ไม่เปลี่ยนแปลง ① เปลี่ยนแปลง	① ไม่มีนาข้าว ② มีนาข้าวรวม.....ไร่.....งาน.....ตร.ว.

รายการ/กิจกรรมในพื้นที่เข้าร่วมโครงการ	ก่อนเข้าร่วมโครงการ (1 พ.ค. 60 - 30 เม.ย. 61) (ก่อนชุดสระน้ำ/เจาะบ่อบาดานของโครงการ)	หลังเข้าร่วมโครงการ (1 พ.ค. 62 - 30 เม.ย. 63)	
		การเปลี่ยนแปลง	ข้อมูลหลังเข้าร่วมโครงการ(ตอบเฉพาะถ้ามีการเปลี่ยนแปลง)
7. การปลูกพืชในพื้นที่โครงการ	① ปลูกพืช.....ชนิด โดย * ☐ 1.1) เนื้อที่.....ไร่.....งาน.....ตร.ว ☐ 1.2) พื้นที่หลังนา เนื้อที่ .....ไร่.....งาน.....ตร.ว ☐ 1.3) พื้นที่รวมกับ ขอบบ่อ พื้นที่นา ที่อยู่อาศัย พื้นที่ว่างเปล่า ② ไม่ได้ปลูกพืช เนื่องจาก.....	☒ ไม่เปลี่ยนแปลง ☐ เปลี่ยนแปลง	① ปลูกพืช.....ชนิด โดย * ☐ 1.1) เนื้อที่.....ไร่.....งาน.....ตร.ว ☐ 1.2) พื้นที่หลังนา เนื้อที่ .....ไร่.....งาน.....ตร.ว ☐ 1.3) พื้นที่รวมกับ ขอบบ่อ พื้นที่นา ที่อยู่อาศัย พื้นที่ว่างเปล่า ② ไม่ได้ปลูกพืช เนื่องจาก.....
8. การมีที่อยู่อาศัย/ที่พักชั่วคราวในพื้นที่โครงการ	*① มีที่อยู่อาศัย พื้นที่.....ไร่.....งาน.....ตร.ว. *② มีที่พักชั่วคราว พื้นที่.....ไร่.....งาน.....ตร.ว ③ มีพื้นที่รวมกับ ขอบบ่อ พื้นที่นา ④ ไม่มี	☒ ไม่เปลี่ยนแปลง ☐ เปลี่ยนแปลง	*① มีที่อยู่อาศัย พื้นที่.....ไร่.....งาน.....ตร.ว. *② มีที่พักชั่วคราว พื้นที่.....ไร่.....งาน.....ตร.ว. ③ มีพื้นที่รวมกับ ขอบบ่อ พื้นที่นา ④ ไม่มี
9. การเลี้ยงสัตว์บกและสัตว์ปีกในพื้นที่โครงการ	① เลี้ยงสัตว์.....ชนิด ได้แก่ โค/กระบือ/หมู/เป็ด/ไก่/แพะ/แกะ/อื่นๆ ☐ 1.1) เนื้อที่.....ไร่.....งาน.....ตร.ว. ☐ 1.2) ใช้พื้นที่รวมกับที่อยู่อาศัย ② ไม่ได้เลี้ยง เนื่องจาก.....	☒ ไม่เปลี่ยนแปลง ☐ เปลี่ยนแปลง	① เลี้ยงสัตว์.....ชนิด ได้แก่ โค/กระบือ/หมู/เป็ด/ไก่/แพะ/แกะ/อื่นๆ ☐ 1.1) เนื้อที่.....ไร่.....งาน.....ตร.ว. ☐ 1.2) ใช้พื้นที่รวมกับที่อยู่อาศัย ② ไม่ได้เลี้ยง เนื่องจาก.....
10. การแบ่งพื้นที่ในพื้นที่เข้าร่วมโครงการ ตามกิจกรรมเกษตรผสมผสาน	① พืช ② สัตว์ ③ สัตว์น้ำ ④ พืช - พืช ⑤ พืช - ปศุสัตว์ ⑥ พืช - สัตว์น้ำ ⑦ ปศุสัตว์ - ปศุสัตว์ ⑧ ปศุสัตว์ - สัตว์น้ำ ⑨ พืช - ปศุสัตว์ - สัตว์น้ำ ⑩ อื่น ๆ (ระบุ).....		① พืช ② สัตว์ ③ สัตว์น้ำ ④ พืช - พืช ⑤ พืช - ปศุสัตว์ ⑥ พืช - สัตว์น้ำ ⑦ ปศุสัตว์ - ปศุสัตว์ ⑧ ปศุสัตว์ - สัตว์น้ำ ⑨ พืช - ปศุสัตว์ - สัตว์น้ำ ⑩ อื่น ๆ (ระบุ).....
11. รวมพื้นที่ทำกิจกรรมในพื้นที่เข้าร่วมโครงการ	จำนวน .....ไร่.....งาน.....ตร.ว.		จำนวน .....ไร่.....งาน.....ตร.ว.

หมายเหตุ - ข้อ 11 คือ ผลรวมพื้นที่ข้อ 1 + 2 + 5 (ถ้าไม่ได้เลี้ยงในแหล่งน้ำของโครงการในข้อ 2) + 6 (เฉพาะนาข้าวในพื้นที่โครงการ)) + 7 + 8 หรือข้อที่มีเครื่องหมาย *

- ข้อ 11 จะต้องเท่ากับพื้นที่ข้อ 2.1 และพื้นที่รวมก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการต้องมีพื้นที่เท่ากัน

- 2.4 แปลงของเกษตรกรมีการถือฤกษ์ของกิจกรรมหรือไม่ ① มี (ตอบได้มากกว่า1ข้อ) ② ไม่มี เพราะ.....
- ① พืช-พืช 1.1 ใช้ฟางไปคลุมไม้ผล 1.2 ใช้ฟางไปคลุมแปลงผัก 1.3 ใช้ฟางไปเพาะเห็ด 1.4 ปลุกพืชผักในสวนยาง..... 1.5 ปลุกไม้ผลกับสมุนไพร.....
 1.6 ปลุกไม้ผลในสวนยาง..... 1.7 ปลุกไม้ผลกับไม้ยืนต้น..... 1.8 ปลุกไม้หลายระดับ..... 1.9 อื่นๆ.....
- ② พืช- ปศุสัตว์ 2.1 มูลโค/กระบือ/ทำปุ๋ย (ใส่หน้าข้าว/ใส่ไม้ผล/พืชผัก) 2.2 มูลโค/กระบือ/ทำเชื้อเพลิง 2.3 มูลสุกรทำปุ๋ย(ใส่หน้าข้าว/ใส่ไม้ผล/พืชผัก) 2.4 มูลสุกรทำเชื้อเพลิง
 2.5 มูลเป็ด/ไก่/ทำปุ๋ย (ใส่หน้าข้าว/ใส่ไม้ผล/พืชผัก) 2.6 มูลเป็ด/ไก่ ทำเชื้อเพลิง 2.7 มูลแพะ/แกะ ทำปุ๋ย 2.8 มูลแพะ/แกะ ทำเชื้อเพลิง
 2.9 ใช้ผลผลิตจากกล้วยเป็นอาหารสัตว์ 2.10 เปลือกข้าวโพดเป็นอาหารสัตว์. 2.11 ใบมันสำปะหลัง/มันสำปะหลังเป็นอาหารสัตว์ 2.12 ใช้ฟาง/ข้าวเปลือกเป็นอาหารสัตว์
 2.13 ใช้พืชผักเป็นอาหารสัตว์ 2.14 อื่นๆ.....
- ③ พืช- สัตว์น้ำ 3.1 เลี้ยงปลาในนาข้าว 3.2 การเลี้ยงเปิดในนาข้าว 3.3 ใช้ฟางข้าวเปลือกเป็นอาหารปลา 3.4 ใช้พืชผักเป็นอาหารปลา 3.5 อื่นๆ.....
- ④ ปศุสัตว์ - สัตว์น้ำ 4.1 เลี้ยงสุกรกับปลา 4.2 เลี้ยงไก่กับปลา 4.3 เลี้ยงเป็ดกับปลา 4.4 อื่นๆ.....

ส่วนที่ 3 กิจกรรมของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ

3.1 ท่านได้ทำแผนการผลิตของโครงการหรือไม่

- ทำ (ตอบข้อ 3.2) ประเภทของแผนการผลิต 1) ด้านพืช 2) ด้านสัตว์ 3) ด้านประมง
 ไม่ทำ เพราะ.....(**ข้ามไปตอบข้อ 3.3)

3.2 ท่านได้ทำตามแผนการผลิตในแปลงของตนเองอย่างไร

ถ้าทำแผนการผลิต โดย ① ทำได้ทั้งหมด ② ทำได้บางส่วน ร้อยละ.....เพราะ..... ③ ไม่ได้ทำตามแผน เพราะ.....

3.3 ท่านได้รับการส่งเสริมองค์ความรู้/อบรม/ถ่ายทอดเทคโนโลยีหรือไม่

- ① ได้รับโดยการ (**ตอบข้อ 3.4) 1) ฝึกอบรม หลักสูตรอื่นๆ เรื่องใดบ้าง 1) การปลูกพืช 2) การเลี้ยงสัตว์ 3) การเลี้ยงสัตว์น้ำ 4) การทำปุ๋ย/การปรับปรุงดิน 5) การทำบัญชีครัวเรือน
 6) หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 7) ลดต้นทุนการผลิต 8) การจัดการด้านการตลาด
 9) การรวมกลุ่มซื้อ - จำหน่ายผลผลิต
 2) ศึกษาดูงาน/สถานที่..... 3) ได้รับการติดตามเยี่ยมเยียนให้คำแนะนำปรึกษาจากเจ้าหน้าที่
- ② ไม่ได้รับการส่งเสริมองค์ความรู้/การอบรม เพราะ.....
 1) หน่วยงานยังไม่ได้จัดอบรม 2) ติดธุระในวันอบรม 3) อื่นๆ ระบุ..... (**ข้ามไปตอบข้อ 3.5)

3.4 การถ่ายทอดองค์ความรู้ที่ได้รับ มีการนำมาใช้/ปรับใช้หรือไม่ อย่างไร

รายการ	การนำความรู้ไปใช้ประโยชน์			สาเหตุที่นำไปใช้บางส่วนหรือไม่นำไปใช้(ระบุ)
1. การปลูกพืช	① ใช้ทั้งหมด	② ใช้บางส่วน	③ ไม่ได้ใช้	
2. การเลี้ยงสัตว์	① ใช้ทั้งหมด	② ใช้บางส่วน	③ ไม่ได้ใช้	
3. การเลี้ยงสัตว์น้ำ	① ใช้ทั้งหมด	② ใช้บางส่วน	③ ไม่ได้ใช้	
4. การทำปุ๋ย/การปรับปรุงบำรุงดิน	① ใช้ทั้งหมด	② ใช้บางส่วน	③ ไม่ได้ใช้	
5. การทำบัญชีครัวเรือน	① ใช้ทั้งหมด	② ใช้บางส่วน	③ ไม่ได้ใช้	
6. หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	① ใช้ทั้งหมด	② ใช้บางส่วน	③ ไม่ได้ใช้	
7. การลดต้นทุนการผลิต/การจัดการด้านการตลาด	① ใช้ทั้งหมด	② ใช้บางส่วน	③ ไม่ได้ใช้	
8. การรวมกลุ่มซื้อ - จำหน่ายผลผลิต	① ใช้ทั้งหมด	② ใช้บางส่วน	③ ไม่ได้ใช้	

3.5 ท่านได้รับการสนับสนุนปัจจัยการผลิตจากโครงการหรือไม่ อย่างไร

① ได้รับ   ② ไม่ได้รับ เนื่องจาก .....

ถ้าได้รับ ท่านได้รับปัจจัยการผลิตอะไรบ้าง และมีความคิดเห็นต่อปัจจัยการผลิตที่ได้รับอย่างไร

ปัจจัยการผลิต	ปริมาณ (ระบุจำนวน หน่วยนับ)	ตรงกับความต้องการ		ความเพียงพอ		ความเหมาะสมของช่วงเวลา		คุณภาพ		ความพึงพอใจระดับ 1-5 1 = น้อยที่สุด 5 = มากที่สุด
		1=ตรง 0=ไม่ตรง	เหตุผล ระบุ	1=เพียงพอ 0=ไม่เพียงพอ	เหตุผล ระบุ	1=เหมาะสม 0=ไม่เหมาะสม	เหตุผล ระบุ	1=มีคุณภาพ 0=ไม่มี คุณภาพ	เหตุผล ระบุ	
1. ไม้ผล										
2. พันธุ์ผัก/พันธุ์พืช										
3. พันธุ์สัตว์										
4. สัตว์น้ำ										
5. ปุ๋ย (ระบุ).....										
6. อื่น ๆ (ระบุ).....										
7. อื่น ๆ (ระบุ)										
8. อื่น ๆ (ระบุ)										

ส่วนที่ 4 ต้นทุนผลตอบแทนในพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการ

4.1 มูลค่าผลผลิต และต้นทุนทางการเกษตรในพื้นที่ที่ก่อนเข้าร่วมโครงการ(ข้อมูลเฉพาะการทำกิจกรรมที่มีเปลี่ยนแปลงอยู่แล้วก่อนเข้าร่วมโครงการ)																	
ชนิดพืช/สัตว์/ประมง	มูลค่าผลผลิตการเกษตรก่อนร่วมโครงการ(บาท) (1 พ.ค 60 - 30 เม.ย 61)					ต้นทุนการผลิตก่อนเข้าร่วมโครงการ(บาท) (1 พ.ค 60 - 30 เม.ย 61)										ผลต่างมูลค่า หัก ต้นทุน	
	จำหน่าย มูลค่า (บาท)	บริโภค มูลค่า (บาท)	แจก/ให้ฟรีผู้อื่น มูลค่า (บาท)	เก็บไว้ทำพันธุ์ มูลค่า (บาท)	รวมผลผลิต ทั้งหมด มูลค่า (บาท)	ค่าพันธุ์		ปุ๋ย/ยา/ อาหารสัตว์		แรงงาน (ปลูก,ดูแล,เกี่ยว)		น้ำมัน/ ไฟฟ้า	อื่นๆ (ระบุ)		รวมต้นทุน ทั้งหมด		
						ซื้อ	ตนเอง	ซื้อ	ตนเอง	จ้าง	ตนเอง		เงินสด	ตนเอง	เงินสด		ตนเอง
1. ข้าว (รวม: บาท)																	
2. พืชไร่ (รวม: บาท)																	
1)																	
2)																	
3)																	
3. ไม้ผล/ยืนต้น(รวม:บาท)																	
1)																	
2)																	
3)																	
4. พืชผัก(รวม : บาท)																	
1)																	
2)																	
3)																	
5. ปศุสัตว์(รวม : บาท)																	
1)																	
2)																	
6. สัตว์น้ำ(รวม : บาท)																	
1)																	
2)																	
7. อื่น ๆ(รวม : บาท)																	
1)																	
2)																	
รวม*																	

หมายเหตุ : *ผลรวมของมูลค่าผลผลิต และต้นทุนการผลิต จะต้องเท่ากับผลรวมของแต่ละรายการที่แจกแจง

4.2 มูลค่าผลผลิต และต้นทุนทางการเกษตรในพื้นที่ที่ถึงเข้าร่วมโครงการ																	
ชนิดพืช/สัตว์/ประมง	มูลค่าผลผลิตการเกษตรหลังร่วมโครงการ(บาท) (1 พ.ค 62 - 30 เม.ย 63)					ต้นทุนการผลิตหลังเข้าร่วมโครงการ(บาท) (1 พ.ค 62 - 30 เม.ย 63)										ผลต่าง (ผลผลิตหัก ต้นทุน)	
	จำหน่าย มูลค่า (บาท)	บริโภค มูลค่า (บาท)	แจก/ให้ฟรี ผู้อื่น มูลค่า (บาท)	เก็บไว้ทำพันธุ์ มูลค่า (บาท)	รวมผลผลิต ทั้งหมด มูลค่า (บาท)	ค่าพันธุ์		ปุ๋ย/ยา/ อาหารสัตว์		แรงงาน (ปลูก,ดูแล,เกี่ยว)		น้ำมัน/ ไฟฟ้า	อื่นๆ (ระบุ)		รวมต้นทุนทั้งหมด		
						ซื้อ	ตนเอง	ซื้อ	ตนเอง	จ้าง	ตนเอง		เงินสด	ตนเอง	เงินสด		ตนเอง
1. ข้าว (รวม)																	
1.1 ต่อเนื่อง																	
1.2 ใช้ปัจจัย																	
1.3 กิจกรรมเพิ่มเติม/ใหม่																	
2. พืชไร่ (รวม)																	
2.1 ต่อเนื่อง																	
2.2 ใช้ปัจจัย																	
2.3 กิจกรรมเพิ่มเติม/ใหม่																	
3. ไม้ผล/ยืนต้น(รวม)																	
3.1 ต่อเนื่อง																	
3.2 ใช้ปัจจัย																	
3.3 กิจกรรมเพิ่มเติม/ใหม่																	
4. พืชผัก(รวม)																	
4.1 ต่อเนื่อง																	
4.2 ใช้ปัจจัย																	
4.3 กิจกรรมเพิ่มเติม/ใหม่																	
5. ปศุสัตว์(รวม)																	
5.1 ต่อเนื่อง																	
5.2 ใช้ปัจจัย																	
5.3 กิจกรรมเพิ่มเติม/ใหม่																	
6. สัตว์น้ำ(รวม)																	
6.1 ต่อเนื่อง																	
6.2 ใช้ปัจจัย																	
6.3 กิจกรรมเพิ่มเติม/ใหม่																	
7. อื่น ๆ(รวม)																	
7.1 ต่อเนื่อง																	
7.2 ใช้ปัจจัย																	
7.3 กิจกรรมเพิ่มเติม/ใหม่																	
รวม																	

หมายเหตุ : - ผลรวมของมูลค่าผลผลิต และต้นทุนการผลิต จะต้องเท่ากับผลรวมของแต่ละรายการที่แจกแจง

ส่วนที่ 5 การดำเนินงานหลังเข้าร่วมโครงการ

5.1 ก่อนเข้าร่วมโครงการ(30 เม.ย.61) คริวเรือนท่านมีหนี้สินหรือไม่ 1) มี (ตอบข้อ 5.2) 2) ไม่มี (ข้ามไปตอบข้อ 5.3)

5.2 หนี้สินของคริวเรือนโดยรวมต่อปี ก่อนเข้าร่วมโครงการ (30 เม.ย.61)

- ① ในภาคการเกษตร จากแหล่งใด 1) อกส. จำนวน.....บาท
- 2) สหกรณ์การเกษตร .....บาท (**ตอบข้อ 2.1 -2.2)
- 2.1) เงินกู้โครงการระบบน้ำในไร่นา.....บาท วัตถุประสงค์ ขุดสระ เจาะบ่อบาดาล จัดหาอุปกรณ์ ระบุ..... อื่นๆ ระบุ.....
- 2.2) เงินกู้โครงการอื่นๆของสหกรณ์การเกษตร.....บาท
- 3) อื่นๆ จำนวน.....บาท
- ② นอกภาคการเกษตร.....บาท

5.3 หลังเข้าร่วมโครงการ การลงทุนทำกิจกรรมในพื้นที่โครงการ รายได้ที่ได้รับจากผลผลิตในโครงการ และรายจ่ายที่ลดลงจากการบริโภคผลผลิตของตนเองมีผลต่อหนี้สินคริวเรือน อย่างไร

- ① เปลี่ยนแปลง 1) ในภาคการเกษตร 1.1) อกส.เพิ่มขึ้น.....บาท เนื่องจาก.....
- 1.2) อกส.เท่าเดิม.....บาท เนื่องจาก.....
- 1.3) อกส.ลดลง.....บาท เนื่องจาก.....
- 2.1.1) สหกรณ์การเกษตร (เงินกู้โครงการระบบน้ำในไร่นา) เพิ่มขึ้น.....บาท เนื่องจาก.....
- 2.1.2) สหกรณ์การเกษตร(เงินกู้โครงการระบบน้ำในไร่นา) เท่าเดิม.....บาท เนื่องจาก.....
- 2.1.3) สหกรณ์การเกษตร(เงินกู้โครงการระบบน้ำในไร่นา) ลดลง.....บาท เนื่องจาก.....
- 2.2.1) สหกรณ์การเกษตร (เงินกู้โครงการ อื่นๆ) เพิ่มขึ้น.....บาท เนื่องจาก.....
- 2.2.2) สหกรณ์การเกษตร (เงินกู้โครงการ อื่นๆ) เท่าเดิม.....บาท เนื่องจาก.....
- 2.2.3) สหกรณ์การเกษตร (เงินกู้โครงการ อื่นๆ) เท่าเดิม.....บาท เนื่องจาก.....
- 3.3.1) อื่นๆ .....หนี้สินเพิ่มขึ้น.....บาท เนื่องจาก.....
- 3.3.2) อื่นๆ.....หนี้สินเท่าเดิม.....บาท เนื่องจาก.....
- 3.3.3) อื่นๆ.....หนี้สินลดลง.....บาท เนื่องจาก.....

2) นอกภาคการเกษตร .....

- 1) หนี้สินเพิ่มขึ้น.....บาท เนื่องจาก..... 2) หนี้สินเท่าเดิม.....บาท เนื่องจาก..... 3) หนี้สินลดลง.....บาท เนื่องจาก.....

② ไม่เปลี่ยนแปลง เนื่องจาก.....

5.4 หลังเข้าร่วมโครงการ การทำกิจกรรมในพื้นที่โครงการมีผลต่อความสามารถในการชำระหนี้สินของคริวเรือนหรือไม่

① เปลี่ยนแปลง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ) 1) ชำระได้ตรงตามเวลา 2) มีเงินชำระหนี้สินได้มากขึ้น 3) อื่น ๆ (ระบุ).....

② ไม่เปลี่ยนแปลง เนื่องจาก.....

- 5.5 ก่อนเข้าร่วมโครงการ(30 เม.ย.61) คริวเรือนของท่านมีเงินออมหรือไม่ 1) มี จำนวน.....บาท/ปี 2) ไม่มี
- 5.6 หลังจากเข้าร่วมโครงการแล้ว การลงทุนทำกิจกรรมในพื้นที่โครงการ รายได้ที่ได้รับจากผลผลิตในโครงการ และรายจ่ายที่ลดลงจากการบริโภคผลผลิตของตนเองทำให้มีจำนวนเงินออมครัวเรือนเปลี่ยนแปลง หรือไม่
- ① เปลี่ยนแปลง 1) จำนวนเงินออมเพิ่มขึ้น.....บาท เนื่องจาก.....
 2) จำนวนเงินออมลดลง.....บาท เนื่องจาก.....
- ② ไม่เปลี่ยนแปลง เนื่องจาก.....
- 5.7 ท่านมีการรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมการเกษตรหรือไม่
- ① มี กิจกรรม คือ 1) รวมกลุ่มเพื่อการผลิต 2) รวมกลุ่มเพื่อซื้อ - จำหน่ายผลผลิต 3) ทำแผนธุรกิจ
- ② ไม่มี เนื่องจาก .....
- 5.8 ท่านมีการจำหน่ายผลผลิตจากโครงการในช่องทางใดบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ) (ข้อมูลจาก ข้อ 4.1 - 4.3)
- 1) ① สหกรณ์ ② กลุ่มเกษตรกร ③ ตลาดประชารัฐ ④ ตลาดท้องถิ่น/ชุมชน ⑤ อื่น ๆ.....
- 2) สถานที่จำหน่ายรองรับผลผลิตของท่านได้เพียงพอหรือไม่ ① เพียงพอ ② ไม่เพียงพอ เนื่องจาก.....
- 5.9 ตั้งแต่เริ่มโครงการ - ปัจจุบัน ท่านได้นำความรู้เกี่ยวกับการทำเกษตรผสมผสานไปเผยแพร่/ขยายผลให้กับเกษตรกรรายอื่นหรือไม่ อย่างไร
1. ดำเนินการเผยแพร่/ขยายผลต่อ จำนวน .....ราย
- ถ้ามีการเผยแพร่/ขยายผล ① เกษตรกรได้ดำเนินการตามคำแนะนำแล้ว.....ราย เรื่องที่นำไปปฏิบัติตาม/ปรับใช้ ได้แก่.....
 ② ไม่ทราบ จำนวนผู้ดำเนินการตามคำแนะนำ
2. ไม่ได้เผยแพร่/ขยายผลต่อ เนื่องจาก.....
- 5.10 หลังจากสิ้นสุดโครงการแล้ว ท่านคิดว่าจะทำเกษตรผสมผสานต่อไป ① ทำต่อไป ถ้าทำเกษตรผสมผสานทำต่อไปโดย ① ทำเหมือนเดิม ② เปลี่ยนแปลงกิจกรรม ได้แก่.....
 ② ไม่ทำต่อ เนื่องจาก.....

ส่วนที่ 6 ความพึงพอใจและข้อเสนอแนะต่อโครงการ

6.1 ความคิดเห็นต่อโครงการ (โปรดระบุระดับความพึงพอใจ ระดับ 1 - 5 โดย ระดับ 1 = น้อยที่สุด และ 5 = มากที่สุด)

ประเด็นคำถาม	ระดับความพึงพอใจ (1-5)	ระบุเหตุผล.....
1. การชี้แจงโครงการ/การประชาสัมพันธ์โครงการ		
2. การรับสมัคร/การคัดเลือกเกษตรกร		
3. การสนับสนุนปัจจัยการผลิต		
4. การจัดทำแผนการผลิต		
5. การถ่ายทอดองค์ความรู้/อบรม		
6. ศึกษาดูงาน		
7. การทำแผนธุรกิจ		
8. ความพร้อมของแหล่งจำหน่ายผลผลิต		
9. การเชื่อมโยงตลาด		
10. การประสานงานของเจ้าหน้าที่ในการดำเนินโครงการ		

6.2 ปัญหา อุปสรรคในการดำเนินงานโครงการ และข้อเสนอแนะเพื่อพัฒนาหรือต่อยอดโครงการต่อไป

ปัญหา อุปสรรคในการดำเนินงานโครงการ	ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุง/พัฒนาโครงการ
1.	1.
2.	2.
3.	3.
4.	4.
5.	5.

ชื่อผู้สัมภาษณ์.....
ศูนย์ประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

ภาคผนวกที่ 3
ประมวลภาพการดำเนินงาน

ประมวลภาพโครงการเกษตรผสมผสานในสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร ปี 2561

